

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 202_ р.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 202_ р.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
НА ІНТЕГРОВАНІХ УРОКАХ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ПНАм-22
ступеня вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Печкурової Світлани Сергіївни

Керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Лисевич Олександра Вікторівна

Оцінка:
Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Печкурова Світлана Сергіївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ.....	13
1.1. Поняття творчих здібностей у психолого-педагогічній літературі та особливості їх розвитку в учнів початкової школи.....	13
1.2 Творчі завдання як засіб розвитку креативності в учнів у НУШ.....	31
1.3. Специфіка інтегрованого уроку у початковій школі.....	40
1.4. Особливості розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на інтегрованих уроках.....	54
Висновки до 1 розділу	61
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ.....	63
2.1. Досвід роботи вчителів щодо формування розвитку творчих здібностей учнів та використання інтегрованих уроків у початковій школі	63
2.2. Характеристика рівня сформованості творчих здібностей молодших школярів	75
2.3. Система роботи з розвитку творчих здібностей учнів початкових класів на інтегрованих уроках.....	101
2.4. Аналіз результатів роботи з розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на інтегрованих уроках.....	106
Висновки до 2 розділу	118
ВИСНОВКИ.....	119
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	122
ДОДАТОК А.....	134
ДОДАТОК Б	135
ДОДАТОК В.....	136
ДОДАТОК Г	137
ДОДАТОК Д.....	140

ДОДАТОК Е	192
-----------------	-----

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день, у зв'язку з посиленою конкуренцією та швидкими змінами у суспільстві, виникла нагальна необхідність розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Творчість є ключовою компетенцією, яка дозволяє людям пристосовуватися до нових умов, вирішувати складні завдання та вносити внесок у розвиток суспільства. Творчі люди мають потенціал генерувати нові ідеї, підходити до проблем з різних точок зору та адаптуватися до постійно мінливого середовища. Зосередившись на розвитку творчих здібностей у початковій освіті, ми можемо забезпечити молодших школярів основними навичками та способами мислення, необхідними для досягнення успіху в різних сферах протягом усього життя.

У сфері освіти розвиток креативності серед учнів початкової школи є важливим аспектом виховання всебічно розвинених особистостей, здатних мислити критично, інноваційно та адаптуватися до світу, що постійно змінюється. Оскільки світ продовжує розвиватися безупинно, традиційні системи освіти повинні трансформуватися, щоб дати молодим поколінням навички, необхідні для того, щоб впевнено зустріти виклики, які постануть перед ними в майбутньому. Одним з ефективних підходів до розвитку творчого мислення в учнів є інтеграція предметів у рамках навчальної програми, що дозволяє отримати більш цілісний і взаємопов'язаний досвід навчання.

Впровадження інноваційних підходів у систему освіти є однією з найважливіших передумов успішного розвитку суспільства. Особливо важливим є забезпечення розвитку творчих здібностей у дітей – майбутніх лідерів та змінювачів світу.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти від 21.02.2018 р. та, власне, самої Концепції Нової Української школи, з'явилася потреба у реформуванні сучасної освіти, тобто усунення ізольованого процесу викладання шкільних предметів і запровадження абсолютно оновлених

програм, де навчальний процес орієнтується на більш продуктивний, розвивальний та творчий інтегративний підхід.

При становленні Нової української школи серед найактуальніших завдань для вчителів початкової школи є формування ключових компетентностей учнів. Держстандарт початкової освіти констатує, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, зокрема її обдарованості, здібностей, компетентностей і наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей й потреб, становлення ціннісних орієнтацій, розвиток автономності, креативності й пізнавальної активності [23].

Початкова школа закладає фундамент для когнітивного, емоційного та соціального розвитку дитини. Ці роки становлення представляють унікальну можливість для педагогів використати вроджену допитливість та уяву молодших школярів. Тому вкрай важливо дослідити інноваційні методики навчання, які розкривають творчий потенціал, прихований у кожній дитині. Потреба в нововведеннях найгостріше відчувається у початковій школі. Оскільки початкова школа є важливим періодом для розвитку вмінь і навичок дитини, розкриття її особистості, становлення характеру та творчих здібностей. Тому, у такій ситуації, надзвичайно цінними та продуктивними видаються спільні пошуки педагогічної науки й практики задля розробки інтегрованих уроків.

Під час проведення інтегрованих уроків виникають різні шляхи, задачі, способи вивчення навчального матеріалу, що призводить до багатогранності видів методик викладання. Одним із шляхів розв'язання даної проблеми є суміщення основ наук з інтегрованими курсами, що можуть будуватися на повному злитті предметів, широкій міждисциплінарній інтеграції або ж поєднанні окремих блоків знань в різних навчальних предметах.

Інтеграція предметів на уроках не лише сприяє розвитку креативності, але й заохочує учнів розвивати навички розв'язання проблем, критичного мислення та ефективної комунікації, які є незамінними в умовах 21-го

століття. Інтеграція предметів слугує потужним інструментом, що руйнує традиційні бар'єри між різними дисциплінами та надає учням більш уніфіковане та захоплююче навчальне середовище. Об'єднуючи різні предмети, педагоги можуть створити цікаву платформу, яка не лише сприятиме розвитку творчих здібностей, а й глибшому розумінню взаємозв'язку між різними дисциплінами.

Інтегровані уроки у початковій школі дозволяють учневі усвідомлено міркувати, вдало висловлювати власні думки на запропоновані теми, з легкістю засвоювати нові знання та використовувати вже сформовані вміння та навички у різних життєвих ситуаціях, під час навчання та вирішувати проблеми в різних контекстах, впливають на розвиток творчих здібностей учнів.

Руйнуючи традиційні бар'єри між предметами, інтегровані уроки дозволяють учням побачити взаємозв'язок між знаннями. Така цілісна перспектива допомагає їм зрозуміти ширші наслідки того, що вони вивчають, і розпізнати реальне застосування своїх знань.

Креативність на інтегрованих уроках також відіграє життєво важливу роль у розвитку емоційного інтелекту в учнів початкової школи. Творче самовираження дає дітям можливість висловити свої почуття та емоції, сприяючи створенню позитивної емоційної атмосфери в класі. Розуміння та управління емоціями є важливими життєвими навичками, які можуть позитивно впливати на соціальну взаємодію, самосвідомість та загальне психічне благополуччя учнів.

Інтеграція різних предметів та змістів сприяє більш глибокому засвоєнню матеріалу, підвищує зацікавленість учнів навчанням та сприяє розвитку їх творчих здібностей. Тому дослідження інтегрованих уроків, їх доцільності застосування, дуже актуальне в наш час. Урок Нової Української Школи має нести творчий характер.

Очевидна теоретична та практична значущість даної проблеми полягає у більш широкій діагностиці, вивченні, дослідженні ефективності розвитку творчих здібностей засобами інтегрованого навчання під час уроків у НУШ.

Аналіз наукових досліджень. Існуюча література свідчить про зростаючий інтерес до творчості та її ролі в освіті. У багатьох дослідженнях вивчається значення методів, що сприяють розвитку креативності, та їхній вплив на загальну академічну успішність і особистісний розвиток учнів. Крім того, дослідження інтегрованих уроків продемонстрували потенціал для сприяння міждисциплінарним зв'язкам і стимулювання образного мислення в молодіжному середовищі.

Тема розвитку творчих здібностей в учнів початкової школи через інтегровані уроки зацікавила кількох видатних зарубіжних дослідників у галузі освіти. Дослідження доктора Дж. Сміт заглиблюються у вплив міждисциплінарного навчання на креативність дітей молодшого шкільного віку, тоді як професор М. Джонсон досліджує взаємозв'язок між інтегрованими уроками та академічною успішністю. Крім того, доктор Е. Вільямс досліджує роль вчителів у розвитку креативності за допомогою інтегрованих підходів. Їхні висновки дають цінне уявлення про потенційні переваги та виклики включення методів, що сприяють розвитку креативності, до навчальної програми початкової школи.

Велику увагу проблемі взаємозв'язків між навчальними предметами приділяли Я. А. Коменський, Дж. Локк, І. Песталоцці, К. Ушинський. Вони довели важливість міждисциплінарних зв'язків задля висвітлення єдності природи у змісті навчального матеріалу, для формування істинної системи пізнань і світогляду. Значний вплив на проблему організації інтегрованих уроків зробили такі видатні вчені, як С. Гончаренко, І. Козловська, Н. Мачинська, Г. Пінчук, О. Титар. та багато інших. Психолого-педагогічні аспекти відіграють життєво важливу роль в інтеграції системи шкільної освіти, про що свідчать наукові праці Н. Антонова, Т. Браже, Л. Варзацької, М. Іванчук, В. Ковальова, Л. Мартиновець, О. Сидоренка, та ін. До науковців,

які займались дидактичними особливостями інтегрованих уроків можна віднести М. Вашуленка, В. Ільченко, Л. Масол, О. Савченко та багатьох інших.

Аналіз наукових досліджень показує, що інтегровані уроки є однією з ефективних стратегій, які сприяють розвитку творчих здібностей учнів. Інтегрований підхід дозволяє поєднувати різні предмети та їх концепції для збагачення навчального процесу та розвитку творчого мислення учнів. Такі уроки допомагають створити позитивний емоційний фон, сприяють розвитку уяви, креативності, проблемного та аналітичного мислення, здатності до самостійності та оригінальності.

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу можна дійти такого висновку, що проблемою розвитку творчих здібностей займалися як зарубіжні так і вітчизняні вчені – це роботи А. Брушлінського, Д. Богоявленської [21], Д. Ельконіна, В. Сухомлинського, Я. Пономарьова [74], О. Тунік [99], О. Борисової [7], Є. Гергель [15], С. Рубінштейна, В. Павленко [64], І. Середи [82], Дж. Гілфорда, Е. Торренса та ін. На їх думку, молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для розвитку творчого потенціалу, так як саме у цьому віці з'являються сприятливі новоутворення: усвідомлення своєї індивідуальності, виникнення рефлексії, спрямованість на результат діяльності, тощо.

Розвиток творчих здібностей розглядається дослідниками як основний напрямок розвитку особистості дітей. Однак на сьогоднішній день склалася необхідність у вирішенні протиріччя між розумінням важливості розвитку творчих здібностей як основи розвитку особистості дітей молодшого шкільного віку і, при цьому, недостатністю використання розвиваючого потенціалу інтегрованих уроків. Актуальність даної проблеми обумовила вибір теми дослідження: «Розвиток творчих здібностей молодших школярів на інтегрованих уроках».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність використання інтегрованих уроків для розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.

Відповідно до мети дослідження визначені наступні **завдання**:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу та визначити зміст базових понять дослідження «інтеграція», «інтегроване навчання», «міжпредметні зв'язки», «творчість», творчі здібності».
2. Розкрити особливості розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку.
3. Визначити специфіку інтегрованих уроків як засобу розвитку творчих здібностей в початковій школі.
4. Вивчити стан досліджуваної проблеми у педагогічному досвіді вчителів початкових класів.
5. Провести діагностику розвитку творчих здібностей молодших школярів.
6. Розробити систему роботи з розвитку творчих здібностей на інтегрованих уроках та експериментально перевірити її.

Об'єкт дослідження: процес розвитку творчих здібностей в учнів початкової школи.

Предмет дослідження: система роботи з розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на інтегрованих уроках.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що включення інтегрованих уроків у навчальну програму початкової школи позитивно вплине на розвиток творчих здібностей учнів. Очікується, що завдяки зміцненню міждисциплінарних зв'язків і заохоченню до досліджень, які виходять за межі традиційного навчання, інтегровані уроки стимулюватимуть уяву учнів, розвиватимуть навички розв'язання проблем і підвищуватимуть їхню загальну здатність до творчого мислення та більш ефективного висловлення своїх ідей.

При написанні кваліфікаційної роботи використано комплекс *методів* дослідження:

1. Теоретичні методи дослідження: бібліографія, реферування, цитування, аналіз психолого-педагогічної літератури, узагальнення;

2. Емпіричні методи дослідження: психолого-педагогічний експеримент, педагогічне спостереження за освітнім процесом, бесіда, анкетування, тестування, опитування вчителів і дітей, батарея креативних тестів «Творче мислення» О. Тунік (створених на основі тестів Дж. Гілфорда), метод кількісної та якісної обробки результатів/ метод математичної обробки даних.

Експериментальна база дослідження: Дослідження проведено на базі КГ №8, м. Кривий Ріг. У дослідно-експериментальній роботі взяли участь учні 2-А (експериментальний клас) та 2-Б (контрольний клас) класів у загальній кількості 48 осіб.

Практичне значення дослідження. У роботі узагальнено і систематизовано матеріал та представлена система робота з розвитку творчих здібностей школярів на інтегрованих уроках.

Результати дослідження можуть бути джерелом інформації для вчителів, методистів та всіх зацікавлених учасників освітнього процесу, які прагнуть активно сприяти розвитку творчого потенціалу своїх учнів.

Апробація результатів роботи. Апробація дослідження відбувалась на конференції (V International Scientific and Practical Conference SCIENTIFIC PARADIGM IN THE CONTEXT OF TECHNOLOGIES AND SOCIETY DEVELOPMENT (May 16-18, 2023), Geneva, Switzerland).

За результатами дослідження опубліковано статті:

1. Печкурова С. С. Досягнення сучасної науки у контексті розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на інтегрованих уроках. Scientific Paradigm in the Context of Technologies and Society Development: Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference. Geneva, 2023. С. 166 – 171. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/issue/view/16-18.05.2023/164>

2. Печкурова С. С. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи на інтегрованих уроках. *Актуальні питання теорії і практики початкового*

навчання: *Збірник наукових праць студентів*. Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2023. Вип.16. С. 96 – 104.

Узагальнені результати дослідження представлено у навчально-методичному посібнику «Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи на інтегрованих уроках»: *навчально-методичний посібник*. Кривий Ріг: КДПУ, 2023. 146 с.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, супроводжуваних висновками, списку використаної літератури (96 позицій) та 6 додатків. Загальний обсяг роботи склав 192 сторінки, з яких 122 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ

1.1. Поняття творчих здібностей у психолого-педагогічній літературі та особливості їх розвитку в учнів початкової школи

У сучасному світі все більше уваги приділяється розвитку креативних або творчих здібностей молодших школярів. Здібності до творчості є важливими якостями, які можуть допомогти дітям у майбутньому житті. Тому їх розвиток є одним з найважливіших завдань освітнього процесу.

Дослідження з розвитку творчих здібностей молодших школярів є однією з ключових проблем в галузі психолого-педагогічних досліджень. Такі дослідження здійснюються як у наукових установах, так і в освітніх закладах. У цілому, дана проблематика досить досліджена та обговорювана у наукових колах і практиками початкової освіти.

У науковій літературі вагомими вважають праці такі, як А. Грузенбер, А. Леонт'єв, Д. Ельконін, С. Рубінштейн, М. Сумцов, Т. Кульбіда, В. Ляшенко, О. Сухомлинський, Л. Божович, І. Ланда, Л. Венгер та інші. До їх робіт можна віднести праці «Психологія творчості», «Діалогічне мислення», «Педагогіка здібностей», «Розвиток творчих здібностей учнів у процесі навчання» та інші.

Процес формування творчої особистості досліджували В. Андреев, Н. Антюхова [3], Є. Гергель [15], М. Савчин [79], Н. Тализіна, О. Митник, Ю. Гільбух у дослідженнях яких відзначається важлива роль шкільної освіти для формування творчих здібностей, оскільки саме молодший шкільний вік є сензитивним періодом для їх розвитку. У дослідженнях цих та інших психологів та педагогів також було виявлено закономірності навчально-творчої діяльності [80].

До практичних дослідників, які вивчали проблему використання творчих завдань у навчанні молодших школярів, можна віднести М. Костіна, О. Ільєнко, Н. Дем'яненко, О. Свінтозельська, Н. Чугай, Л. Горошкіна, О. Шапочка та інших вітчизняних вчених і практиків. Також у світовій науковій спільноті є багато відомих науковців, які присвячують увагу дослідженню використання творчих завдань для розвитку креативних здібностей молодших школярів. Наприклад, одним з провідних дослідників в цій області є А. Арендт, професор психології університету Пн. Кароліни в Чапел Гілл. У своїх наукових працях вона акцентує увагу на важливості творчого мислення та творчих завдань для розвитку креативності у дітей.

Іншим відомим науковцем є Р. Любенс, який є автором численних наукових публікацій у галузі психології та освіти. Він проводив дослідження щодо використання творчих завдань у навчальному процесі та підкреслює важливість розвитку творчих здібностей у дітей з молодшого шкільного віку.

Одним з провідних українських вчених, що досліджує дану тематику, є О. Запорожець. У своїй книзі «Педагогічні технології: Навчання креативності» він наголошує на тому, що використання творчих завдань не тільки дозволяє розвивати креативні здібності дітей, але й забезпечує їх гармонійний розвиток у всіх сферах життя [31].

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми, можна зазначити, що використання творчих завдань має свої переваги та недоліки. Однією з головних переваг використання творчих завдань є розвиток творчих здібностей та творчого мислення у дітей. Такі завдання стимулюють дітей висувати нові ідеї, розробляти нові концепції та розвивати свою уяву.

Так, відповідно до досліджень психологів, творчість є складною багатомірною якістю, яка включає у себе такі компоненти, як уяву, фантазію, мислення, сприйняття, оригінальність, гнучкість мислення, критичне мислення та інші. Розвиток цих компонентів є необхідним для формування

креативності молодших школярів. Так, згідно з дослідженнями педагогів, творчі завдання є важливим засобом розвитку креативних здібностей дітей.

Поняття «творче мислення» відповідало своєму часу, розвитку психологічної науки та соціальним потребам. Тому в різні роки поняття «творче мислення» трактувалося по-різному [12]. Наприклад, на першому етапі вивчення креативності у дореволюційний час вона розглядалась з точки зору регресивного мисленого процесу, але пізніше під творчим мисленням стали розуміти вищий мисленнєвий процес. Зараз основна маса дослідників стверджує, що креативність розвивається у творчій діяльності.

Вчені нашої країни розробили так звану «Робочу концепцію креативності». Це, своєрідно, єдина база, що містить загальну теоретичну основу для вирішення найважливіших проблем розвитку креативності. На даний момент немає єдиного визначення цього поняття, різні вчені в межах того чи іншого підходу дають різні визначення і виділяють різні підходи до виявлення природи та компонентів креативності. Але всі існуючі підходи об'єднує те, що здатність до креативності полягає в здатності створювати щось нове та оригінальне.

Креативність – це творча здатність людини, яка проявляється в готовності до створення та прийняття кардинально нових ідей і продуктів, які відрізняються від традиційних загальноновизнаних схем мислення. Вона є складовою обдарованості як незалежний фактор і здатна розв'язувати проблеми, що виникають в статичних системах [14].

Українська педагогіка розглядає поняття «творче мислення» з точки зору здатності особистості самостійно творити унікальні цінності та ухвалювати оригінальні рішення. Це важливо саме з огляду на сучасні підходи до організації освітнього процесу, адже основною вимогою є формування такої творчої особистості, яка здатна переступати кордони пізнаного, самостійно ухвалювати нестандартні рішення та продукувати вироби, що вирізняються новою формою діяльності.

Одним з найважливіших компонентів креативності є уява. Уява – це здатність уявляти собі різні образи та ситуації, що є важливим для розвитку творчості. Використання творчих завдань сприяє розвитку уяви та фантазії дитини. Наприклад, дитина може створювати свої власні історії, малювати картини, виготовляти різноманітні вироби з різних матеріалів тощо.

Багато дослідників дають визначення творчого мислення, пов'язуючи його зі здібностями. Це стосується переважно вітчизняних досліджень. Науковці вважають, що здібності – «це індивідуально-психологічні характеристики людини, які обумовлюють успіхи у її діяльності та спілкуванні, полегшують опанування нею знань, умінь та навичок [84]. Здібною до певної діяльності вважають ту людину, яка за рівних умов швидше і легше за інших опановує її, справляється з вимогами, виявляє ініціативу і творчий підхід» [73].

С. Рубінштейн трактував здібності як «...комплексне синтетичне утворення, що містить у собі цілу низку задатків, без наявності яких у людини не було б здатності до тієї чи іншої діяльності, та властивостей, котрі проявляються виключно під час здійснення організованої певним способом діяльності» [74].

Психолог також зазначав, що у навчальному процесі здібності виступають і як умова, і як результат навчальної діяльності. Будучи умовою, вони забезпечують оволодіння знаннями, вміннями та навичками. Засвоюючи їх під час навчання, людина формує якості особистості, які необхідні для успішного виконання цієї діяльності, отже, формує і свої здібності в ній [44].

Б. Теплов під здібностями розглядає певні індивідуально-психологічні риси, які дозволяють відрізнити людей один від одного, зумовлюють ефективність здійснення діяльності або низки дій, котрі не зводяться до наявного запасу знань, умінь і навичок, але зумовлюють простоту і швидке оволодіння новітніми прийомами і способами діяльності [96].

У психолого-педагогічній літературі творче мислення також тісно пов'язане з поняттям «творчість».

Творчість у повсякденності називається: ініціативою або діяльністю у галузі мистецтва; проектуванням, створенням, виробництвом і розробкою нових проєктів; наукове пізнання та мислення в його вищій формі, яке проявляється в уяві, що виходить за рамки ого, що необхідно для вирішення труднощів за допомогою вже відомих та ще невідомих засобів і є провідною вимогою ініціативи та вправності.

Філософський енциклопедичний словник визначає: «ТВОРЧИСТЬ – це результативна діяльність в умовах свободи та відродження, при якій відбувається заміна зовнішньої детермінації людської активності на внутрішню самовизначеність. Складові творчості властиві людській діяльності загалом, однак як окремому виду діяльності їй притаманне створення абсолютно нових результатів» [93, С. 630].

Згідно з визначенням українського педагогічного словника С. Гончаренка, творчість є результативною людською діяльністю, що спроможна утворювати високоякісні новітні духовні й матеріальні цінності, які мають суспільну значущість. Сприяння розвитку творчості виступає однією з важливих умов культурно-суспільного прогресу та освіченості людини. Саме тому слід на всіх рівнях школи (початкова, середня, вища) активно сприяти формуванню як можна більш різнобічних, глибинних та стійких комплексів знань в учнів, посилювати самостійну активність учнів, сприяти розвитку сталих творчих зацікавлень, цільової спрямованості творчого пошуку, наполегливості та вмінню розв'язувати творчі завдання [16].

Творчість – це активність індивіда, націлена на створення новітніх духовних або матеріальних цінностей, які раніше не існували (наприклад, нові художні твори, винаходи, академічні відкриття, інженерні, виробничі, організаторські (управлінські) новації). Неодмінними складниками творчості виступають уява і фантазія, ментальний вміст яких проявляється у розробленні образу кінцевого продукту (результату творчої діяльності).

Філософ А. Бергсон розробив докладну філософську концепцію творчості, і у своїй праці «Творча еволюція» розглядає творчість як

універсальний процес народження, зростання та дозрівання у природі, а також у сфері свідомості, де виникають нові образи і переживання. Згідно з цією теорією, творчість має різноманітні види. Вона може бути виробничо-технічною, винахідницькою, науковою, політичною, організаторською, філософською, художньою, міфологічною, релігійною, повсякденно-побутовою тощо, відповідно до різних практичних і духовних сфер діяльності [89].

В. Сухомлинський [88] говорив про творчість як про «особливу сферу духовного життя, саморозвиток, самореалізацію, де розгортається унікальність та індивідуальність кожної дитини».

Е. Фромм характеризував творчість як «творчість як здібність дивуватись і пізнавати, уміння знаходити шляхи вирішення в нестандартних ситуаціях, це спрямованість на відкриття чогось нового і здібність до глибокого пізнання свого досвіду» [28]. Л. Виготський характеризував творчість як необхідність розвитку здібності створювати щось нове за допомогою творчих завдань, незалежно від того, чи буде це продуктом матеріального світу, чи ж плодом розуму та уяви [24].

Л. Виготський називає творчу діяльність «такою діяльністю людини, яка створює щось нове». У двох останніх визначеннях важливими є саме слова «нових», «нове», адже основною характерною рисою творчості завжди була і є унікальність її результату, тобто створення того, що ніколи раніше не існувало. Це означає, що ніхто, крім, можливо, автора цього результату, не може отримати в точності такий же результат. Тобто результат, а іноді і сам процес творчості, є суб'єктивним, він відображає індивідуальні риси самого автора. І саме завдяки цьому факту продукти творчості мають додаткову цінність у порівнянні з продуктами виробництва [9724].

Проаналізувавши літературу, ми можемо дати поняттю «творчі здібності» таке визначення: «це індивідуально-особистісні риси людини, що обумовлюють успіх виконання нею різного роду творчої діяльності» [45].

Творчі здібності є одним з ключових аспектів людської природи. Це здатність людини проявляти оригінальність, нестандартне мислення та креативність у розв'язанні завдань, створенні ідей, мистецтві чи інших сферах діяльності. Вони дають нам змогу виражати себе, знаходити нові підходи до проблем, творити щось нове й унікальне та розробляти унікальні концепції, які можуть мати практичне застосування або естетичну цінність.

Важливо розуміти, що творчі здібності можуть розвиватися і поліпшуватися через практику, навчання, відкритість до нового досвіду і вміння мислити за межами шаблонів і обмежень. Деякі люди можуть мати природний таланти у певних галузях, але завжди є можливість розвивати свої творчі здібності та знаходити свій унікальний стиль вираження.

Дослідження показують, що творчість є самостійним аспектом розвитку дитини. Тому, важливо надати дітям можливість розвивати свої творчі здібності відповідно до їх потреб та можливостей.

Творчі здібності мають певні ключові ознаки, виокремлені різними вченими (див. рис. 1.1) [94].

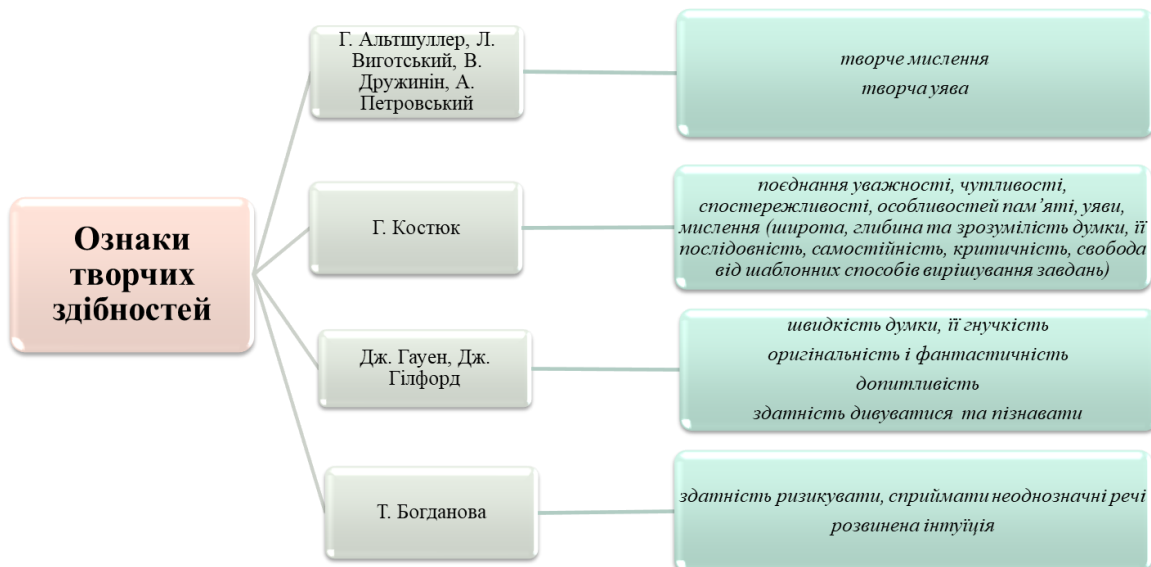

Рис. 1.1. Ключові ознаки творчих здібностей

Здібності формуються винятково через участь у різноманітній діяльності, тоді як творчі здібності розвиваються у процесі здійснення творчої

діяльності, що вимагає використання креативних способів розв'язання завдань. В. Ушачев зазначає, що під творчою діяльністю мається на увазі спеціальна розумова праця, спрямована на аналіз і синтез розрізнених фактів, активний пошук інформації, якої не вистачає, із застосуванням спеціальних методів та засобів творчого процесу, а потім представлення досліджуваної невідомої дії, явища або предмета у вигляді мисленнєвої моделі [92].

Аналіз положень про дитячу творчість дає змогу зрозуміти сутність творчості школярів як процесу створення суб'єктивно нового продукту, під час якого дитина вигадує нові деталі, що додають створюваному образу нового характеру, а також створює нові характеристики. Це також передбачає прояв дитиною ініціативи в процесі творчої діяльності.

В. Левін [49] розглядає різні аспекти творчості та виділяє низку творчих здібностей, таких як гнучкість мислення, творча уява, легкість у генерації ідей тощо. Класифікацію творчих здібностей за Левіном представлено такими складовими:

- пильність у пошуках – це здатність помічати те, що виходить за рамки раніше засвоєного, знаходити незвичайні та нестандартні рішення;
- спосіб кодування інформації нервовою системою – процес, за допомогою якого нервова система перетворює зовнішні подразники (наприклад, звуки, світло, температура) на сигнали, які можуть бути зрозумілі та оброблені мозком. це здатність перетворювати та інтерпретувати інформацію в унікальні образи та уявлення;
- здатність до згортання розумових операцій – уміння знаходити найкоротші та ефективніші шляхи розв'язання завдань;
- здатність до перенесення – розробка узагальнених стратегій і методів, які можуть бути застосовані в різних ситуаціях;
- бічне мислення – здатність знаходити рішення за допомогою нових, несподіваних джерел інформації;
- цілісність сприйняття – здатність переходити від логічного розгляду фактів до творчого сприйняття і розуміння цілого;

- швидкісне вилучення інформації з пам'яті для співвіднесення знань із завданням – швидкий доступ до знань і досвіду для застосування їх у творчому процесі;

- легкість асоціювання – здатність легко і швидко встановлювати зв'язки між різними ідеями та концепціями;

- гнучкість мислення та інтелекту – уміння адаптуватися до нових умов, швидко змінювати напрямок думки та підходу до вирішення завдань;

- здатність до оціночних дій – спроможність критично оцінювати свої ідеї та рішення і прагнути до їхнього поліпшення;

- легкість генерування ідей – здібність швидко й ефективно породжувати нові ідеї та концепції;

- можливість доводити до кінця початковий задум – вміння слідувати своїй ідеї до завершення проєкту або завдання.

Ці здібності відіграють важливу роль у прояві творчого потенціалу в особистості та дають їй змогу успішно впоратися з творчими завданнями та проєктами.

Американський вчений Дж. Гауен у своєму дослідженні виокремлює певні критерії креативності, зокрема [101]:

- допитливість, що виявляється в постійному прагненні до пізнання, цікавості та дослідницькій активності;

- допитливість, яка передбачає інтерес до нових знань і готовність заглиблюватися в тему, яка приваблює;

- здатність занурюватися в галузі знань, що цікавлять, що дає змогу поглиблено досліджувати тему і розширювати свої знання;

- демонстрацію високого енергетичного рівня, що виражається в активності та ентузіазмі, що сприяє більш ефективному творчому процесу;

- незалежність мислення, яка дає змогу звільнитися від стереотипів і упередженості, сприяючи оригінальному мисленню;

- винахідливість, що являє собою здатність знаходити нестандартні та нетрадиційні рішення для проблем;

- висловлювання ідей з приводу конкретної ситуації, що відображає готовність ділитися своїми думками і пропозиціями;
- гнучкість, що дає змогу підходити до ситуації з різних боків і знаходити різноманітні рішення;
- здатність знаходити оригінальні результати і виділятися серед інших творчих ідей.

Ці критерії описують різні аспекти креативності та сприяють розумінню і вимірюванню рівня творчого мислення в дитини.

Відповідно до досліджень Л. Виготського, найважливішою складовою творчості в дітей є здатність до розвиненої уяви. Ця здатність дає змогу дітям створювати нові ментальні образи, ідеї та асоціації, які, своєю чергою, сприяють різнобічному мисленню та унікальному підходу до розв'язання проблем.

Творча уява дітей відкриває нескінченні можливості для експериментування, фантазування та конструювання, що сприяє розвитку їхніх інтелектуальних здібностей. Вона дає змогу дітям побачити світ в іншому світлі, що може призвести до появи новаторських та оригінальних ідей.

Процес становлення та розвитку творчих здібностей, так само і як інших особливостей особистості, відбувається лише в ході активної діяльності. Дослідження В. Клименка підтверджують, що раннє залучення учнів до особисто і соціально значущої творчої діяльності є важливим засобом розвитку їх творчих здібностей. Таким чином, для сприяння розвитку творчого потенціалу учнів, педагог повинен створювати сприятливі умови для їх власної творчої праці. Успішний вплив діяльності на формування творчих здібностей учнів визначається правильною психологічною організацією, використанням об'єктивних стимулів та внутрішніх можливостей особистості учня [33].

В ході наукового дослідження літературних джерел з психології та педагогіки, було виявлено, що методика О. Савенкова [35] розглядає наступні

показники розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Компоненти і показники творчості учнів початкових класів

№	Компонент творчості	Показники сформованості творчості учнів початкових класів
1	Оригінальність мислення	Здатність формувати новаторські, непередбачувані ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих і широко відомих. Проявляється у стилі мислення та поведінці дитини, наприклад, в особливому характері та тематиці її малюнків і творчих робіт
2	Гнучкість мислення	Змога швидко, впевнено та легко знаходити нові креативні рішення та альтернативні стратегії для вирішення проблем. Зумовлює оперативне змінювання напрямків під час вирішення різних завдань
3	Продуктивність мислення	Здатність генерувати значну кількість ідей. Виявляється через багатообразні варіанти вирішення творчих завдань та різноманітні продукти діяльності
4	Розробка ідей	Спроможність докладно та творчо розробляти існуючі ідеї, що виражається у деталізації виконаної творчої роботи [35]

Я. Коменський зазначав, що виховання та освіта можлива для всього юнацтва, необхідно лише відрізнити допомогу. І саме творчий підхід у навчанні може створити умови для такого різноманіття. Адже творчість не тільки розвиває кругозір та допомагає закріпити вивчене, вона може захопити школярів, підняти самооцінку та побудити до розширення знань. Творчість оживляє пізнавальний процес, активізує та формує особистість, яка все пізнає [37].

Через прояв творчості дитина знаходить спосіб самовиразитися, висловити свої емоції та відкрити свій внутрішній світ. Акумулявання досвіду, особливо емоційного, стає ключовим фактором для розвитку уяви. У процесі творчої діяльності дитина отримує інформацію, знання, уміння та навички, що, своєю чергою, сприяє вдосконаленню її мислення та пам'яті. Важливим етапом є здатність дитини комбінувати та застосовувати набутий досвід у різних сферах своєї діяльності.

Творчість відіграє значну роль у становленні гармонійно розвиненої особистості, оскільки рівень креативності прямо коригується із загально-

інтелектуальною обдарованістю людини. Це підтверджує важливість творчості як засобу для розкриття та розвитку індивідуального потенціалу кожної дитини.

Відтак, заохочення та підтримка творчої активності в дітей є необхідною складовою освітнього процесу, сприяючи їхньому всебічному розвитку та розкриттю унікальних творчих здібностей.

Починаючи з 1954 р., Дж. Гілфорд і його співробітники для визначення існуючого рівня креативності виділили 16 гіпотетичних здібностей інтелекту, які і характеризують саму креативність. Серед них:

1) швидкість мислення – змога висловлювати максимальну кількість ідей, при цьому якість їх не є головним чинником, а приділяється більше уваги кількості;

2) гнучкість мислення – здатність швидко переключатися від однієї ідеї до іншої;

3) оригінальність – спроможність продукувати ідеї, які мають відмінність від усталених поглядів;

4) допитливість – цікавість до проблем навколишнього світу;

5) можливість розробки гіпотез;

6) ірреальність – незалежність логічної реакції щодо стимулу;

7) фантастичність – цілковита абстрагованість від реальності за видимої присутності логічного зв'язку поміж реакцією і стимулом;

8) здібність до розв'язання проблем, себто можливість синтезу і аналізу;

9) можливість удосконалення об'єкту методом додавання оригінальних деталей; тощо.

Дж. Гілфорд об'єднує ці чинники під загальною назвою «дивергентне мислення», яке здатне проявитися навіть тоді, коли проблема ще має тільки бути визначена або відкрита і не існує ніякого усталеного шляху до її вирішення, на відміну від «конвергентного мислення», орієнтованого на загальновідоме або «відповідне» вирішення проблеми [21].

Люди, що володіють дивергентним типом мислення, підходять до розв'язання проблем, не зосереджуючись виключно на одному правильному рішенні. Вони докладають зусиль, щоб шукати можливі варіанти рішень у різних напрямках, прагнучи розглянути якомога більше альтернатив. Такі люди здатні створювати нові комбінації з елементів, які інші знають і використовують лише за певними схемами, а також встановлювати несподівані зв'язки між елементами, які на перший погляд не мають нічого спільного.

Вітчизняний дослідник проблеми творчості, О. Лук, на основі біографій видатних учених, винахідників, художників і музикантів виділяє такі види творчих здібностей:

- володіння здатністю бачити проблему там, де її не бачать інші;
- уміння згортати складні розумові операції, замінюючи кілька понять одним і використовуючи більш інформативні символи;
- здатність застосовувати навички, набуті під час розв'язання одного завдання, для вирішення інших;
- сприйняття дійсності цілком, без її поділу на частини;
- легкість асоціювання віддалених понять;
- уміння пам'яті надавати необхідну інформацію в потрібний момент;
- гнучкість мислення;
- здатність обирати одне з можливих рішень проблеми до його перевірки;
- включення нових відомостей, отриманих нещодавно, у вже наявні системи знань;
- спроможність бачити речі такими, якими вони є, виокремлюючи спостережуване від інтерпретації;
- легкість генерування ідей;
- прояв творчої уяви;

– уміння доопрацювати деталі та вдосконалювати початковий задум [74].

Ці виокремлені творчі здібності відображають важливі аспекти творчого мислення і дають змогу побачити, наскільки різноманітними й цікавими є підходи людей до розв'язання творчих завдань.

Отже, можна сказати, що «творчі здібності» являють собою індивідуальні характеристики та якості особистості, які визначають її здатність успішно займатися різноманітними творчими видами діяльності. Це індивідуальні особливості, які формують основу для прояву творчого потенціалу людини.

У сучасних умовах, прагнення до творчості є характерним для шкільної освіти в умовах соціально-економічних перетворень. Основним завданням педагогів є формування творчо-активної особистості, яка вміє самостійно мислити та прагне до творчого підходу в розв'язанні будь-яких поставлених завдань.

Наявність творчого елемента обумовлена самою суттю навчального процесу. Неможливо передбачити всі ситуації, які можуть виникнути у повсякденному житті учнів. Отже, неможливо забезпечити майбутнього педагога готовими рецептами або однозначними рекомендаціями. Аналізуючи конкретну ситуацію, педагог повинен самостійно приймати грамотне рішення, демонструючи швидкість мислення, ініціативу та творчий підхід.

У початковій школі розвивається творча уява в дитини, що являє собою здатність створювати нові образи на основі вже наявних уявлень. У процесі освоєння навчальної діяльності в початковій школі, фантазія дитини стає більш керованою і довільною. У цьому віці реалізм дитячої уяви збільшується, що призводить до розширення запасу знань і розвитку критичного мислення.

Молодші школярі активно використовують уяву в багатьох сферах своєї діяльності, і їхні ігри є результатом багатой роботи фантазії. Саме завдяки цим іграм діти займаються творчою діяльністю із захопленням. Творча уява також лежить в основі навчальної діяльності дитини. Як зазначав Л. Виготський,

творча діяльність уяви тісно пов'язана з багатством і розмаїттям попереднього досвіду людини: чим багатший досвід, тим більше матеріалу для фантазій.

Для підтримки розвитку уяви дитини необхідно постійно поповнювати її запас уявлень, і це стає завданням і педагогів, і батьків. Завдяки постійним зусиллям у цьому напрямку, уява молодшого школяра стає більш точною та визначеною. Наприклад, якщо на початку навчання дитині необхідні були картинки для виникнення образу, то до 3-го класу вона може вже оперувати власним словом. Такий учень здатен написати твір за описом вчителя або змістом прочитаного в книзі.

Таким чином, творчі здібності є індивідуальними психологічними особливостями дитини, які проявляються в її уяві, мисленні та особливому баченні світу з унікальною точкою зору на навколишню дійсність. Важливо зазначити, що саме в молодшому шкільному віці закладено «фундамент» для розвитку творчого потенціалу людини.

Невід'ємною умовою проведення уроку з розвитком творчих здібностей є позитивна підтримка кожної особистості дитини. Під час уроку виключається будь-яка критика особистості та діяльності дітей. Дуже важливо, щоб учні знали, що їх політ фантазії буде сприйнято доброзичливо. Діяльність педагога повинна бути спрямована на створення позитивної мотивації. Для цього потрібно відзначати та заохочувати найменші успіхи дитини у навчальній діяльності, навіть незначні зміщення до кращого, поступово виховуючи в учнів впевненість у собі та їхніх можливостях.

Досвід дитини є рушійною силою творчого мислення: творча практика уяви виявляється підвладною багатству, спроможності і різноманіттю минулого досвіду людини. Некритичне ставлення до продукту своєї творчості є особливістю творчого мислення дітей. Задум дитини суб'єктивний, він не спрямовується ніякими вимогами, критеріями, ідеями. Безперечно, для розвитку творчих здібностей необхідно формування певних навичок і вмінь. Чим більш універсальні і бездоганні вміння та навички школярів, тим багатшою стає фантазія, а значить, можна виконати більш складні навчальні

та дослідницькі завдання. Психологами також встановлено, що розвиток творчого мислення дитини невіддільний від розвитку його мовлення [14].

Над дослідженням цілеспрямованого розвитку творчих здібностей працював М. Савчин [79]. Він виділив такі умови їх формування в молодших школярів:

- співвідношення дивергентних і конвергентних завдань, при чому завдання дивергентного спрямування не лише присутні, але й домінують у деяких засобах вирішення проблем;

- переважання розвиваючого навчального матеріалу в порівнянні з його інформаційними чинниками;

- поєднання умов з розвитку продуктивного мислення з майстерністю його практичного застосування;

- домінування самостійної практики дослідницької діяльності над репродуктивними методами засвоєння нових знань;

- зорієнтованість на «інтелектуальну ініціативу», яка припускає для дитини можливість самостійного вирішення при різноманітних творчих й дослідницьких завдань, намагання вибрати свій оригінальний, часом альтернативний спосіб вирішення, підійти до вивчення проблеми з іншого боку або на більш глибокому рівні;

- неможливість конформізму, виключення всіх моментів, які потребують конформістських рішень;

- розвиток здібностей критичної та лояльної оцінки ідей;

- прагнення максимально глибоко дослідити проблему;

- самостійність у навчальній діяльності, автономний пошук знань, шляхів вирішення проблеми;

- індивідуалізація – надання умов для повного прояву і розвитку індивідуальних особистісних функцій молодших школярів;

- проблематизація як необхідність вирішення дітьми проблемних завдань і ситуацій [79].

Творчість зазвичай визначають як діяльність, яка породжує щось нове. Ця творча, продуктивна діяльність є визначенням творчості взагалі, дотримання цих умов дає можливість формування творчих здібностей молодших школярів.

Сутність творчого процесу вимагає, щоб учні висловлювали свої думки та ідеї в довільній формі, в теплій і відкритій атмосфері. Такий соціально-психологічний клімат стимулює учнів до гри зі своїми ідеями, сміху і веселощів. К. Роджерс утверджував, що виникнення творчих ідей підтримується шляхом створення психологічної безпеки і завдяки безумовному прийняттю цінності кожної людини [75].

Закликаючи дітей виражати себе у вільній манері, необхідно виключити зовнішнє оцінювання і критичні висловлювання, так часто пов'язані з навчально-виховним процесом в школі. У творчих вправах не буває «неправильних» відповідей. Коли дитина малює або пише на тему: «Що робить мене життєрадісною?» – всі його відповіді будуть правильними, і ніхто не зможе йому в цьому заперечити.

Найефективніший спосіб створити сприятливу психологічну атмосферу – це максимально знизити зовнішнє, формальне оцінювання. Діти повинні навчитися самостійно оцінювати свою роботу. Тільки таким чином вони зуміють знаходити недоліки у своїх творах, зможуть вносити корективи у свою діяльність, бути самостійними, розвиненими особистостями.

Дослідження психологів показують, що продуктивному творчому мисленню можна навчити наступними способами: виділенням протилежних якостей, пошуками аналогії, асоціюванням понять, постановкою питань, формулюванням, генерацією ідей, комбінацією, тощо. Майстерність людини ставити нові питання і проблеми – це один з показників розвитку творчих здібностей. Коріння цих здібностей – в природній допитливості дитини.

Спосіб формулювання – це вміння виділяти в предметі незвичайні для нього властивості, тобто незначущі з точки зору призначення предмета. Для оволодіння даним способом творчого мислення дитина повинна навчитися

розрізняти істотні і несуттєві ознаки предмета, уміти виділяти і застосовувати їх. Це дуже цікаве завдання. Найуспішнішими будуть ті результати, які виявляться найбільш несподіваними.

Створення або генерація ідей – це спосіб, що забезпечує творчий підхід до вирішення різноманітних проблем. Простота його очевидна, висувати якомога більше ідей, і це збільшує ймовірність, що серед них виявляться геніальні.

Наступний спосіб – за короткий час скласти з певних слів розповідь, придумати закінчення до запропонованої історії. Цінується найбільша непередбачуваність у повороті подій. Встановлюйте асоціативні зв'язки до незакінчених малюнків. Чим різноманітнішими будуть ідеї і варіанти продовження малюнків, тим краще. Щоб успішно розвивати творчі здібності, потрібно весь час щось переробляти під себе, придумувати історії, не боятися фантазувати, придумувати новий кінець до щойно переглянутого мультфільму або книги [13].

Підбиваючи підсумок вище викладеного, сформулюємо основні висновки.

1. Творчі здібності є унікальними психологічними особливостями дитини, які проявляються в її уяві, мисленні та здатності бачити світ з оригінальною точкою зору. Розвиток творчих здібностей у молодших школярів є важливим етапом у формуванні творчого потенціалу особистості.

2. Уява відіграє важливу роль у розвитку творчих здібностей у дітей молодшого віку. Розвиваючи уяву, діти здатні створювати нові образи та ідеї, що впливає на їхню креативність і здатність розв'язувати проблеми нестандартним чином. Крім цього, творча уява розвивається через перетворення і поєднання раніше засвоєних знань і досвіду, що сприяє появі нових і оригінальних ідей у дітей

3. Створення сприятливого освітнього середовища та активне поповнення запасу уявлень у дітей молодшого шкільного віку сприяють більш ефективному розвитку творчих здібностей.

4. Слід наголосити на важливості підтримки дитячої гри, яка сприяє розвитку творчості та уяви. Ігрова діяльність дає змогу дитині вільно висловлювати свої ідеї та експериментувати з новими варіантами, що сприятливо позначається на розвитку творчих здібностей.

Отже, успішне формування і розвиток творчих здібностей у молодших школярів має важливе значення для їхнього індивідуального розвитку і майбутніх творчих досягнень. Це є значущим завданням для педагогів і батьків, які повинні підтримувати і стимулювати творче мислення та уяву дітей, збагачуючи їхній досвід і уявлення для повнішого розкриття творчого потенціалу кожної дитини.

1.2 Творчі завдання як засіб розвитку креативності в учнів у НУШ

Дослідження багатьох науковців показують, що творчі завдання сприяють формуванню оригінальності та гнучкості мислення. Виконання різноманітних творчих завдань сприяє розвитку гнучкості мислення, тобто здатності переходити від одного виду мислення до іншого, використовуючи при цьому різні підходи та стратегії. Крім того, виконання творчих завдань допомагає розвивати самостійність, незалежність та впевненість у собі у дітей.

Однак, використання творчих завдань має бути диференційованим та адаптованим до потреб та інтересів кожної дитини окремо. Наприклад, для однієї дитини створення власного малюнку може бути найбільш цікавим завданням, тоді як для іншої – письмове оповідання.

Використання творчих завдань у навчальному процесі має багато переваг:

- По-перше, це допомагає розвивати креативне мислення у дітей. Діти навчаються думати нестандартно, знаходити незвичайні рішення та підходи до вирішення завдань.

- По-друге, це допомагає розвивати самостійність та ініціативність у дітей. Вони вчаться самостійно досліджувати та вирішувати проблеми, що є

важливим навичкам у подальшому житті.

- По-третє, використання творчих завдань допомагає розвивати емоційну та соціальну компетентність дітей. У процесі виконання творчого завдання діти взаємодіють з іншими дітьми та вчителем, вчаться взаємодіяти, співпрацювати, обмінюватися думками та ідеями. Крім того, виконання творчих завдань допомагає розвивати у дітей естетичний смак та почуття гармонії, що є важливим для формування повноцінної особистості [26].

Навчальний процес, який базується на використанні творчих завдань, сприяє формуванню та розвитку особистісних якостей дітей. У процесі виконання творчих завдань діти навчаються бути творчими, самостійними, ініціативними, впевненими у собі, комунікабельними та вміло взаємодіяти з оточуючим світом. Це надає їм можливість бути успішними у подальшому житті та професійній діяльності.

Отже, використання творчих завдань є необхідним компонентом у навчальному процесі молодших школярів. Вони не тільки допомагають розвивати креативні здібності дітей, а й сприяють формуванню особистісних якостей та навичок, які будуть корисними у подальшому житті. Отже, вчителі та батьки повинні стимулювати та підтримувати творчість дітей, надаючи їм можливість виконувати творчі завдання у навчальному процесі.

Перш ніж зосереджуватися на темі розвитку креативності у дітей молодшого шкільного віку, важливо вивчити їхні психологічні та вікові особливості. В цьому віці навчальна діяльність стає головним видом занять, замінюючи гру.

Нова українська школа (НУШ) розроблена колективом українських науковців та педагогів, які прагнули реформувати освітню систему України. Одним із важливих аспектів концепції НУШ є розвиток творчого мислення учнів, для чого використовуються різноманітні методики, що допомагають формувати креативність, інноваційність та самостійність ще з раннього віку [61]. В НУШ навчають дітей критично та аналітично мислити, здатними робити нестандартні висновки та вирішувати складні завдання. Важливим

елементом є також розвиток особистості учня, який допомагає проявити таланти та реалізувати творчий потенціал. В Україні діє також інститут педагогіки та науково-дослідні центри, які займаються вивченням проблем творчості в освіті та сприяють розвитку творчого потенціалу учнів. В цілому, розвиток творчого мислення є важливим елементом успішного розвитку молодших школярів у НУШ.

Сучасна Концепція Нової української школи передбачає впровадження нових підходів до навчання, зокрема використання творчих завдань для розвитку креативних здібностей молодших школярів. Завдяки цим завданням діти навчаються думати творчо та знаходити нетипові рішення завдань.

Крім того, творчі завдання можуть бути інтегрованими та використовуватися в різних предметах, що забезпечує комплексний розвиток учнів та їхню підготовку до життя в сучасному світі. Такі завдання можуть бути пов'язані зі створенням мультимедійних презентацій, відеороликів, проєктів тощо.

Також, творчі завдання можуть бути корисним інструментом для формування соціальних та комунікативних навичок учнів. Під час розв'язання завдань, діти взаємодіють між собою, діляться ідеями та думками, що сприяє розвитку комунікативних навичок та формуванню навичок співпраці та колективної роботи.

Сутність творчих завдань полягає в тому, щоб дати дітям можливість розвивати свій творчий потенціал, вміння і навички, які можуть допомогти їм у подальшому житті. Важливо, щоб завдання були різноманітні, цікаві та цілеспрямовані на розвиток конкретних навичок.

В рамках Концепції нової української школи, акцентується на важливості використання творчих завдань для розвитку креативних здібностей молодших школярів. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти та інших стратегічних документів, розвиток творчого потенціалу учнів є ключовим пріоритетом освітньої системи [61].

НУШ активно сприяє формуванню творчого мислення у молодших школярів, враховуючи основні особливості дитячої творчості та виконуючи центральні завдання у розвитку творчого мислення. Для успішного формування творчого мислення дітей важливо застосовувати три стратегії:

- індивідуалізацію освіти;
- дослідницьке навчання;
- проблематизацію.

Ці стратегії дозволяють розвивати творчі здібності, вміння критичного та аналітичного мислення, здатність до нестандартних висновків та розв'язання завдань. Успішне формування творчого мислення молодших школярів є важливою умовою для досягнення особистих та державних цілей.

Нова українська школа активно підтримує ідеї відомих українських педагогів, таких як О. Сухомлинський, О. Савченко, І. Зязюн та інших, які підкреслювали важливість творчості та самореалізації учнів у навчальному процесі [50].

У НУШ використання творчих завдань для розвитку дитячого потенціалу та формування творчої особистості є ключовим аспектом у педагогіці. Проте, для ефективного використання творчих завдань педагог повинен мати відповідні знання та навички з психології та педагогіки. Тому в НУШ педагоги вдосконалюють свої професійні компетенції та стежать за останніми тенденціями у розвитку творчого мислення учнів.

Один з головних принципів Концепції нової української школи – це використання компетентнісного підходу до навчання, коли навчальний процес не обмежується лише передачею знань, а спрямований на розвиток навичок та вмінь, необхідних для життя. Такий підхід до навчання передбачає використання творчих завдань для розвитку креативних здібностей молодших школярів.

Окрім цього, використання творчих завдань допомагає залучити учнів до навчального процесу, оскільки вони можуть проявити свої таланти та

здібності, що дозволяє їм розвиватися в тих напрямках, які їм найбільше подобаються.

До переваг використання творчих завдань у Концепції нової української школи можна віднести:

- розвиток креативних здібностей учнів;
- залучення до навчання дітей, які не завжди виявляють інтерес до традиційної навчальної діяльності;
- розширення можливостей для самореалізації та самовираження учнів;
- створення сприятливого навчального середовища, що сприяє розвитку креативності та творчості;
- формування ключових компетентностей учнів, зокрема комунікативної, критичного мислення, самостійності та самоорганізації.

Загальні засади використання творчих завдань у концепції нової української школи передбачають, що ці завдання повинні бути наступними:

- зорієнтовані на розвиток креативності та творчих здібностей учнів. тобто завдання повинні стимулювати дітей до активної творчої діяльності, розвивати їх фантазію, уяву, ерудицію та креативне мислення.
- відповідати віковим та індивідуальним особливостям учнів. концепція передбачає, що навчання повинно бути індивідуалізованим та диференційованим, тому творчі завдання повинні відповідати рівню розвитку учнів та їх інтересам.
- мати практичну спрямованість та забезпечувати розвиток ключових компетентностей учнів. крім того, важливо, щоб завдання були спрямовані на розвиток практичних навичок та знань, які знадобляться учням у реальному житті.
- бути інноваційними та викликати інтерес учнів. такі завдання мають бути нестандартними та відображати сучасні тренди та інтереси дітей.
- бути інтегрованими та використовувати сучасні підходи до навчання, зокрема ігрові та проєктні методи;
- стимулювати активність та самостійність учнів, їх ініціативність та

творчість;

- розвивати ключові компетенції, такі як критичне мислення, комунікації, співпраця, цифрова грамотність та інші [60].

Концепція нової української школи включає застосування творчих завдань як важливого елемента для розвитку креативності та інноваційності учнів, що також сприяє їх ініціативності та самостійності, особливо важливих для дітей, які не цікавляться традиційним навчанням.

Учителеві потрібно активізувати пізнавальну діяльність учнів, оскільки вона є найбільш дієвим мотиватором у навчанні та сприяє виникненню пізнавального інтересу. Використання творчих завдань допомагає вчителю активізувати розумову діяльність учнів та спрямувати її на вирішення творчих завдань. Вчитель повинен спрямовувати розвиток учня в напрямку:

1. учень пізнає, сприймає та засвоює оточуюче;
2. учень впливає на оточуюче;
3. учень здобуває здатність до орієнтації та саморегуляції, у нього формується особистісний підхід до явищ, середовища, поведінки, а знання стануть практично спрямованими [61].

Разом з тим, вчитель має сприяти вихованню культури знань, застосовуючи широке інформування, оскільки розвиток особистості народжує незалежність, свободу мислення.

Навчальна діяльність дитини є ключовим фактором для розвитку її здібностей, навичок та вмінь. Цей процес не тільки сприяє розвитку пізнавальної та мислинневої діяльності, але й забезпечує соціальну адаптацію дитини. Важливо, щоб навчальний процес був організований таким чином, щоб стимулювати розвиток учнів у всіх аспектах їх життя.

Творча діяльність дитини відрізняється від інших видів діяльності тим, що її продукт є суб'єктивно новим. Але варто зазначити, що новизна може бути реалізована як за допомогою вчителя, так і самостійно. Учень має можливість пропонувати такі рішення, які вже відомі, але при цьому використовувати власний підхід та творчість. Тому вчителю важливо

стимулювати самостійність та творчість учнів, допомагаючи їм розвивати свої здібності та навички. У такому разі ми стикаємося з творчим процесом, який ґрунтується на припущенні, інтуїції та вільному, власному мисленні учня. У цьому випадку важливим є сам психологічний механізм діяльності, в якому формується вміння вирішувати нестандартні завдання.

Успішна формація творчого мислення у молодших школярів можлива тільки за умови врахування вчителем основних особливостей дитячого творчості та вирішення головних завдань у розвитку творчого мислення. Характерною рисою творчого мислення учнів є те, що дитина не критично ставиться до власного творчого продукту. Дитячі задуми не керуються жодними ідеями, критеріями, вимогами, тому вони є суб'єктивними.

Приходячи до школи, учні повинні занурюватися в атмосферу творчості та пошуку нового. Створення сприятливого середовища для навчання є важким, але необхідним завданням. У літературі існують різні терміни, які описують таке середовище, такі як "педагогічне середовище пізнання", "середовище продуктивного навчання" або "середовище навчання". Ми вважаємо, що таке середовище містить в собі елементи взаємодії інформаційних, психологічних, пізнавальних та педагогічних аспектів. Забезпечуючи баланс функцій між викладачем та учнем, можна створити комфортні умови для креативного та творчого розвитку дитини. Ця тематика є важливою для Нової української школи, яка має на меті розвивати особистість учня в першу чергу [60].

У Концепції наголошується на важливості інтегрованих та сучасних методів навчання, таких як ігрові та проєктні, для розвитку креативних здібностей молодших школярів. Використання таких завдань в навчальному процесі стимулює активність, розвиває критичне мислення, комунікаційні навички та співпрацю учнів. Крім того, це дозволяє краще засвоювати новий матеріал та забезпечує більш якісну інтеграцію різних предметів. Такі завдання також допомагають учням виразити свої думки та ідеї, розвивати свій

творчий потенціал та здібності, а також розвивати самостійність та ініціативність.

Згідно з Концепцією Нової української школи, творчі завдання важливі для розвитку учнів не лише з точки зору засвоєння предметних знань, але й для розвитку їх особистості та соціальних навичок. Виконання творчих завдань дозволяє учням набувати досвіду у розв'язанні реальних задач та розвивати свої комунікативні та співпрацюючі вміння. У сучасних умовах, освіта переходить від типу «виконавця» до типу «винахідника», тобто від простого виконання дій за відомим алгоритмом до пошуку нових та ефективних способів досягнення мети.

Для розвитку творчості учнів вчителю необхідно створювати сприятливі умови для появи нових ідей та підходів, полегшувати процес створення та стимулювати пошук нових ракурсів.

Крім того, важливо враховувати спеціальні аспекти навчання, які сприятимуть розвитку творчого мислення, таких як пошук проблем, встановлення зв'язків, формулювання альтернативних та оригінальних ідей, а також оцінка їх ефективності. Ці навички допоможуть учням стати більш креативними та здатними до пошуку нових рішень та ідей у майбутньому.

Креативні здібності молодших школярів можна розкрити за допомогою наступних компонентів:

- творче мислення;
- творча уява;
- використання учнями творчих методів під час процесу виконання творчих завдань.

Сьогодні існують різні психологічні підходи до визначення змісту поняття «креативність»:

- розгляд креативності через призму властивості усієї особистості;
- бачення креативності в якості риси інтелекту, ступеня або властивості мислення, як здібності, як особистісної потреби в пошуково-перетворювальній діяльності індивіда, за умови його активної взаємодії з мікросередовищем.

НУШ (Нова українська школа) пропонує підхід до навчання, що передбачає розвиток дитини на різних рівнях: *когнітивному, соціальному та емоційному*. Розглянемо ці рівні детальніше:

- когнітивний рівень - це розвиток пізнавальних здібностей дитини, зокрема здатності до логічного мислення, аналізу та синтезу інформації, у НУШ звертається увага на розвиток цього рівня шляхом використання сучасних методів навчання, в тому числі ІКТ, проєктного навчання, інтерактивних форм роботи тощо.

- соціальний рівень – це розвиток соціальних компетенцій, зокрема комунікативних навичок, співпраці та взаємодії з іншими людьми, у НУШ цьому рівню приділяється велика увага шляхом використання проєктів та ігрових ситуацій, які дозволяють дітям вчитися співпрацювати та взаємодіяти з іншими людьми.

- емоційний рівень – це розвиток емоційних компетенцій, зокрема самооцінки, емоційного регулювання та емпатії, у НУШ цей рівень розвивається шляхом створення сприятливої атмосфери, в якій діти вчать розуміти та контролювати свої емоції, сприймати емоції інших людей та проявляти співчуття [9].

НУШ розглядає дитину як цілісну особистість та пропонує комплексний підхід до її розвитку на різних рівнях – фізичному, психологічному, соціальному та інтелектуальному. Один з важливих елементів цього підходу є використання творчих завдань у навчальному процесі.

Творчі завдання допомагають розвивати креативність учнів, що є важливою навичкою в сучасному світі. Крім того, вони сприяють розвитку критичного мислення та самостійності учнів, що дозволяє їм вирішувати проблеми та завдання самостійно.

Творчі завдання – це завдання, які ставлять перед учнями вимогу до творчого підходу, використання індивідуальних здібностей та уяви. Такі завдання можуть бути різноманітними – від написання оповідання до створення проєкту з науково-дослідницької теми.

Творчі завдання допомагають розвивати у дітей нестандартне мислення, креативність та інноваційність. Вони стимулюють уяву та дозволяють учням досліджувати світ навколо себе в нестандартний спосіб. Крім того, такі завдання розвивають у дітей навички роботи в команді, оскільки вони часто виконуються у групах.

Творчі завдання можуть бути використані в будь-якій дисципліні та на будь-якому рівні навчання – від початкової школи до вищої освіти. Вони є ефективним засобом залучення дітей до навчання та можуть бути цікавими не тільки для учнів, але й для вчителів, які можуть досліджувати різноманітні методики та підходи до виконання творчих завдань.

У сучасній освіті творчі завдання займають все більш важливе місце, оскільки вони допомагають підготувати учнів до життя в умовах постійних змін та розвивати навички, необхідні для успіху в сучасному світі. Інтеграція різних предметів у творчі завдання також допомагає забезпечити більш ефективний навчальний процес, оскільки учні отримують можливість застосовувати знання з різних дисциплін у реальних ситуаціях.

Крім того, творчі завдання допомагають розвивати соціальні навички учнів, такі як комунікація, співпраця та лідерство, що є важливими навичками в сучасному світі.

Отже, використання творчих завдань у навчальному процесі є важливим елементом Концепції нової української школи та допомагає підготувати дітей до життя в сучасному світі.

1.3. Специфіка інтегрованого уроку у початковій школі

Серцевиною концепції Нової української школи є структурування навчального змісту на основі інтегративного підходу. Дидактичний зміст інтеграції полягає у взаємозв'язку між змістом, методами та формами навчання. Відповідно, інтеграція навчального матеріалу різних предметів може здійснюватися навколо певного об'єкту або явища довкілля, для

вирішення міжпредметних проблем, створення творчих продуктів та іншого [83].

У словникових та енциклопедичних виданнях дається таке визначення досліджуваної категорії: «Інтеграція (лат. Integrate – відновлювати, від integer – доповнення цілого) – об’єднання різних частин і функцій системи, організму в ціле; об’єднання в ціле, об’єднати будь-який елемент в єдність, відновити будь-яку єдність; взаємопов’язаний стан різних компонентів системи та процеси, що призводять до цього стану» [89], стан зв’язаності різних частин і функцій системи, організму в цілому і процесів, що до цього призводять [93]; «процес об’єднання будь-якої окремої частини в ціле; об’єднання та координація дій частин цілісної системи; упорядкування, координація та уніфікація структури та функції цілого організму» [73], належна єдність і координація дій різних частин цілісної системи [57].

I. Козловська розглядає поняття «інтеграція» як складний процес наближення та взаємного проникнення наук, який відбувається в узгодженому поєднанні з диференціацією, що вважається вищою формою виявлення міжпредметних зв’язків на абсолютно новому рівні навчання

Згідно з думкою Н. Костюка, інтеграція може бути визначена як процес взаємодії елементів з визначеними властивостями, під час якого встановлюються, ускладнюються та зміцнюються суттєві зв’язки між цими елементами на підставі достатньої обґрунтованості. Цей процес призводить до створення інтегрованого об’єкта або цілісної системи з новими якісними характеристиками. Важливо зазначити, що при цьому структура цього об’єкту зберігає індивідуальні характеристики початково заданих елементів [60].

Отже, ми визначили, що інтеграція є процесом об’єднання різних частин та функцій системи або організму в цілісний і упорядкований стан. Цей процес також включає взаємопов’язаність та взаємодію різних компонентів системи, що призводить до збалансованої єдності.

Порадник для вчителя «Нова українська школа» розглядає інтеграцію в освітній системі, зазначаючи, що це:

- чинник становлення та розвитку освітніх систем;
- різновиди інтеграції, що реалізуються всередині педагогічної теорії та практики;
- вершина відображення єдності цілей, змісту, принципів та організації процесу навчання й виховання;
- процес та результат взаємодій між структурними елементами змісту освіти, що супроводжується зростанням системності й концентрації знань учнів;
- цільове поєднання і зведення в самостійну систему відповідних навчальних дисциплін для цілеспрямованого використання задля забезпечення цілісності знань і вмінь [60].

Розкриємо сутність поняття «інтегроване навчання». На сьогоднішній день існує багато визначень, пов'язаних з технологією інтеграції. Різні джерела дають різні характеристики технології. Визначення інтеграційної технології дає Г. Федорець [24] і зазначає, що «це педагогічна категорія, яка являє собою всебічний і цілісний зв'язок між об'єктами, явищами і процесами і відображається у змісті навчального процесу як процес, форма і метод, а також освітня, розвивальна та виховна функція в них».

Г. Федорець наводить аргумент, з яким важко не погодитися. Комплексний підхід до навчання та міжпредметних зв'язків допомагає учням повніше зрозуміти викладену тему, побачити її з іншого, часто несподіваного боку, навчитися знаходити необхідні паралелі [102].

У Педагогічному словнику досліджується термін «інтеграція навчання», який визначається як процес відбору та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів з метою органічного, системного та багатогранного вивчення важливих тем, що пронизують усі навчальні галузі; такий підхід спрямований на створення інтегрованого навчального змісту, що об'єднує в собі знання з різних дисциплін в одне цілісне уявлення [39].

У Короткому термінологічному словнику з педагогіки також подано визначення «інтеграції навчання» як процесу, що включає добір і поєднання

навчального матеріалу різних предметів заради комплексного, систематизованого і різнобічного засвоєння учнями важливих наскрізних тем (тематична інтеграція). В іншому варіанті, це утворення інтегрованого навчального змісту, який поєднує в собі елементи різноманітних навчальних дисциплін з метою формування єдиної системи знань [72].

Американські дослідники вважають, що освітня інтеграція означає організацію процесу навчання таким чином, щоб учні могли застосовувати знання та навички, отримані в школі, у реальних ситуаціях.

Які переваги цього методу навчання?

Можна навести кілька аргументів, які допоможуть прояснити питання про доцільність використання інтегрованого уроку в навчальній програмі:

- такий підхід допомагає учням підходити до матеріалу з точки зору вивчення інших дисциплін;
- надає можливість розвивати мову і розширювати кругозір учнів молодших класів;
- виховує психологічні та організаторські здібності школярів;
- можливість демонстрування бажання вчитися;
- формує позитивний моральний характер.

Інтеграція освіти спрямована на розвиток особистості та саморозвиток учнів.

Можливості інтеграції уроків величезні, оскільки вони відкривають нові можливості як для школярів, так і для вчителів. Завдяки цій технології центральне місце в системі «вчитель-учень» посідають учні, які виконали завдання за цей час і мають відповідний їхнім індивідуальним здібностям ступінь розуміння та пам'яті [11].

Усвідомлення учнем особистісного значення предмета та необхідності досягнення певних освітніх результатів мотивується чітким описом комплексних якісних цілей, чого діти можуть досягти наприкінці навчання, реальний результат повністю залежить від учня.

Мотивація до навчання підвищує інтерес до предмета, а зайнятість кожного учня виключає дисциплінарні проступки. Потреба в самоактуалізації задовольняється, по-перше, через можливості стабільно успішного навчання за допомогою комплексної навчальної програми, по-друге, через вільний вибір творчої діяльності та нестандартних завдань [5].

Основними концепціями інтегративного навчання є [5]:

- орієнтація на особистість учня (приділення першочергового значення людині як центральній цінності навчально-виховного процесу);
- використання загальнопредметних структур і методів діяльності (засвоєння знань на основі усвідомлення закономірностей);
- врахування ключових мотивів навчання (спонукальні, внутрішні, зовнішні та організаційні мотиви);
- системний підхід до навчання (розуміння взаємозв'язків в середині наукової теорії);
- застосування проблемного навчання для стимулювання активності та творчості учнів;
- використання відображення діяльності для розвитку умінь самоаналізу та саморефлексії;
- підтримка діалогічного спілкування, де істина народжується у процесі взаємодії.

Метою інтегрованої освіти є формування цілісного бачення світу, яке дозволяє учням усвідомити взаємозв'язки та взаємодію між різними аспектами знання та дійсності. Це підходить для стимулювання глибшого та комплексного розуміння світу, розвитку критичного мислення та готовності до самостійного вирішення проблем.

Технологія інтегрованого навчання дозволяє визначити рівень засвоєння школярами нового матеріалу та швидко виявити прогалини в знаннях [20].

У результаті комплексного навчання збільшується навчальне навантаження, з'являються здібності до самоконтролю та самооцінки,

покращується організація навчальної роботи, підвищується навчання роботі в групах, накопичення досягнень.

Інтеграція шкільної освіти може здійснюватися як у межах окремих предметів, так і між різними предметами. У дослідженні навчального процесу розрізняють три ключові рівні інтеграції змісту навчального матеріалу [66]:

1. Внутрішньопредметна інтеграція. Вона охоплює інтеграцію понять, знань і умінь всередині окремих предметів. Це дозволяє забезпечити глибше розуміння та взаємозв'язок між конкретними темами у рамках одного предмету.

2. Міждисциплінарна інтеграція – передбачає синтез фактів, понять та принципів із двох або більше дисциплін. Такий підхід допомагає створити глибоке та багатогранне розуміння, побачити зв'язки між різними галузями знань та їх взаємовплив на вивчення.

3. Трансдисциплінарна інтеграція, де здійснюється синтез компонентів основного і додаткового змісту освіти.

Також можна визначити такі типи міждисциплінарної інтеграції [20]:

– змістовна інтеграція (або змістова інтеграція навчальних предметів, також відома як предметна інтеграція);

– інтеграція спрямована на формування способів дій (або інтеграція навичок);

– інтеграція (або інтеграція точки зору) на рівні ціннісного значення.

Державні освітні стандарти встановлюють вимоги не тільки до предметних результатів шкільної освіти, а й до досягнення особистісних і міжпредметних результатів, що, безсумнівно, збільшує навантаження на вчителя. Таким чином, брак методичних рекомендацій, скоординованості роботи між вчителями-предметниками, неузгодженість в державних програмах, недостатня обізнаність зі змістом програм із суміжних предметів, нестача знань і навичок, недостатність досвіду здійснення зв'язків між предметами, нестача часу – головні труднощі вчителів в практичному здійсненні міжпредметних інтеграції. Але ж завдяки багатостороннім

міжпредметним зв'язкам вирішуються не тільки завдання навчання, розвитку і виховання учнів на якісно новому рівні, а й одночасно закладається ґрунт для комплексного погляду, розуміння і розв'язання складних питань реальної практики [5]. Власне тому важливу умову і результат інтегрованого підходу до навчання і виховання школярів становлять міжпредметні зв'язки.

В останні десятиліття все наполегливіше ведеться пошук наукової інтеграції галузей знань і наук, яка розглядається як єдність, об'єднання в ціле розрізнених частин, елементів або відновлення втраченої єдності. Основні відмінні характеристики будь-якої інтеграційної моделі – системність, комплексність, цілісність, синтез і гармонія. З'явилися нові типи уроків, зокрема, інтегративний урок, званий також бінарним, синтетичним, поєднаним, що не змінювало суті справи [1]. Підставою для появи інтегрованого уроку було незадоволення фактом відчуження теоретичного навчання від практичного. Поступово інтегративний урок удосконалювався, розроблялася його теорія.

Інтегрований урок – це нестандартний тип уроку, який поєднує знання декількох навчальних дисциплін одночасно при вивченні одного з понять, теми чи явища. Обов'язково на даному занятті представлені наступні дисципліни: провідна дисципліна, що виконує роль інтегратора, та допоміжні дисципліни, які сприяють більш глибокому засвоєнню, розширенню й конкретизації матеріалу провідної навчальної дисципліни [30].

Інтегрований урок – одна з інновацій сучасних методик. Дана технологія сміливо вторгається в непохитну шкільну програму і переплітає, здавалося б, непок'єднані предмети.

Інтегрований урок, заснований на поєднанні інформації з декількох предметів, сприяє активізації аналітичної діяльності школярів і допомагає формувати вміння переносу знань з однієї галузі до іншої, що сприяє розвитку метапредметних зв'язків і системного підходу до навчання. Завдяки всьому вище переліченого в практиці навчання досягається цілісне сприйняття дійсності [36].

Урок з міжпредметними зв'язками базується на одній навчальній дисципліні, при цьому інформація з інших навчальних предметів використовується з допоміжною метою повторення, прискорення та закріплення знань, як стверджує Н. Лесняк. Метою таких уроків, за словами М. Фіцули, є спресування матеріалу кількох предметів, забезпечуючи комплексне і цілісне усвідомлення знань. О. Савченко вказує на те, що питання з інших дисциплін мають допоміжне значення. Застосування міжпредметних зв'язків на уроках стимулює інтерес дітей до занять і сприяє оптимальному виховному процесу [22].

Дослідник І. Підласий [69] підкреслює, що використання змістовних і цілеспрямованих інтегрованих уроків вносить привабливу новизну в традиційну структуру шкільного навчання і дає змогу розмикати жорсткі межі предметного викладання. Ці уроки сприяють глибшому розумінню найважливіших понять, що вивчаються в початковій школі, тому що розглядають ці поняття, явища і процеси цілісно і з різних боків. Підласий також зазначає, що частка інтегрованих уроків має поступово збільшуватися, що сприяє ефективнішій освіті учнів.

О. Савченко підкреслює, що з використанням інтегрованих уроків учні мають можливість поглибити розуміння та сприйняття навчального матеріалу. Це досягається за допомогою цікавого матеріалу, який дає змогу розглядати явище або поняття з різних аспектів, а також стимулює до залучення учнів до різноманітних активностей [78].

О. Декролі створив педагогічну концепцію, в основу якої покладено міжпредметні зв'язки. Його концепція базується на ідеї концентричного об'єднання навчальної програми навколо «центрів інтересу», таких як «Дитина й організм», «Дитина і тварини», «Дитина та суспільство» та «Дитина і Всесвіт». Ця концепція спрямована на стимулювання інтересу та пізнавальної активності учнів, забезпечуючи комплексне і цілісне усвідомлення знань з різних предметів через їх інтеграцію навколо центральних тем [22].

У творчості К. Ушинського ми можемо виявити елементи застосування інтегрованого навчання. Він розробив новий аналітико-синтетичний метод навчання грамоти, поєднавши в ньому процеси письма і читання. За його уявленнями, об'єднання дисциплін, що вивчаються учнями, становить один із інтенсивних шляхів досягнення високої якості знань.

Варто зазначити, що одним з найбільш вдалих прикладів інтегрованого навчання демонструє В. Сухомлинський, який використовував «уроки мислення серед природи». Цей визнаний педагог-новатор з України проводив свої заняття на природі, де поєднував знання рідної мови, розвиток мовлення, читання та природознавства. Він акцентував увагу на цілісному ознайомленні через сприйняття, уяву, мислення та мовлення та вірив, що такий підхід до навчання допомагає кращому засвоєнню всіх барв і виразних засобів рідної мови, що сприяє збагаченню пам'яті дитини та сприяє успішному розумовому розвитку [30].

Під час інтегрованого навчання, новий матеріал подається учням частинами через різні види навчальної, творчої діяльності. Під час таких занять, зміст кожної дисципліни поєднується, а навчальні матеріали з різних предметів об'єднуються для систематичного, цілісного та всебічного вивчення важливих тем. Цей підхід сприяє формуванню якісно нових знань, що характеризуються більш високим рівнем розуміння, життєвістю та системністю. Така організація навчання дозволяє системно впроваджувати знання в нових контекстах, уникнути однобічного підходу до формування особистості учнів та розвивати їх творчість. Інтегроване навчання створює можливості для глибшого засвоєння матеріалу та розкриття потенціалу учнів, що сприяє їхньому більш повному розвитку [68].

У педагогічній практиці використовуються інтегровані уроки, які містять елементи інтеграції, проводяться під час вивчення нового матеріалу, його узагальнення та закріплення. При підготовці до таких уроків, важливо враховувати, щоб діти не перенавантажувались, а урок був єдиною та злагодженою структурою, спрямованою на досягнення спільної мети. З цією

метою рекомендується заздалегідь, принаймні на семестр, аналізувати календарне планування і відбирати питання з програми, які мають спільний зміст або мету використання. При правильному підході, інтегровані уроки стають ефективним інструментом для розвитку учнів, забезпечуючи глибше засвоєння матеріалу та покращення їхнього навчального досвіду.

Мета інтегрованих уроків полягає в наступному:

- формування міжпредметних знань та взаємозв'язків між різними дисциплінами;
- створення цілісного уявлення про навколишній світ на основі інтеграції знань з різних предметів;
- виявлення причинно-наслідкових зв'язків та розвиток уміння аналізувати інформацію з різних джерел;
- сприяння розвитку пізнавальної активності та творчої самостійності учнів шляхом стимулювання активності під час навчання;
- формування практичних умінь і навичок, що сприяють практичному застосуванню здобутих знань у різних контекстах [68].

Завдяки інтегрованим урокам, учні отримують унікальну можливість усвідомлення глибоких зв'язків між різними темами та дисциплінами, а також розвивають свої пізнавальні здібності та творчий потенціал. Це сприяє більш ефективному навчанню, розумінню важливих концепцій та формуванню глибоких знань учнями.

Для забезпечення інтегрування знань з різних предметів у межах однієї теми або уроку застосовуються основні методичні принципи:

- активний характер навчання, де освоєння нової теми стає активним процесом, що сприяє органічному поєднанню всіх видів діяльності учнів молодшого шкільного віку;
- постійний взаємозв'язок теоретичних відомостей та їхнє застосування, де знання не є самоціллю, а виступають як важливий засіб формування, вираження та вдосконалення мислення учнів;

- розгляд знань, умінь і навичок, включно з читанням і переказом прочитаного, як умови та компонент розвивального навчання.

Ці методичні засади дають змогу забезпечити ефективне інтегрування знань і сформувані в молодших школярів зв'язне та всебічне розуміння теми, а також розвинути їхню здатність до критичного мислення і застосування отриманих знань у практичних ситуаціях.

Для успішної підготовки до проведення інтегрованих уроків учителю потрібно звернути увагу на деякі особливості та вимоги, які включають:

- володіння методикою визначення цілей та організації інтегрованого уроку;
- вміння знати програмні вимоги з різних предметів, які вивчаються в початковій школі;
- здатність порівнювати теми та матеріали різних предметів для виокремлення спільної інформації, близької за змістом або метою використання та інші схожі підходи.

Учителю необхідно володіти всіма цими навичками, щоб ефективно створювати та проводити інтегровані уроки, які забезпечують комплексний розвиток учнів та покращують їх здатність розуміти та сприймати зміст різних навчальних предметів. Правильне поєднання інформації та матеріалів з різних дисциплін може значно покращити навчальний процес та зробити його цікавішим та більш результативним для учнів.

Дидактичний матеріал на уроках кількох навчальних предметів може бути організованим за тематичною єдністю, що дозволяє вчителю створити систему уроків, в якій раціонально поєднуються різні види навчальних занять [90]:

1. Вступні уроки можуть використовувати міжпредметні зв'язки та інтегровані форми діяльності, які характерні для певних навчальних предметів, що вивчаються окремо. Ці уроки сприяють стимулюванню інтересу до навчання та покликані забезпечити глибше розуміння зв'язків між різними предметами.

2. Уроки, на яких не використовуються засоби інтеграції, спрямовані на вироблення навичок, умінь, узагальнення та підготовку до наступних заключних уроків. Їх фокус лежить на засвоєнні та закріпленні основних знань з окремих предметів.

3. Заключні уроки, присвячені вивченню певної теми, можуть широко використовувати інтегровані форми діяльності, характерні для тих навчальних дисциплін, що вивчаються окремо. Ці уроки сприяють зміцненню зв'язків між предметами та забезпечують більш повне та глибше розуміння навчального матеріалу.

Такий підхід дозволяє створити цілісну та збалансовану систему навчання, що сприяє якісному засвоєнню знань та розвитку учнів.

У початкових класах інтегровані уроки відкривають перед школярами захопливий світ, де всі елементи взаємопов'язані, тому необхідно будувати такі уроки на об'єднанні близьких галузей. Наприклад, літературне читання, крім літературних творів, включає також матеріали з історії, навколишнього світу тощо. З огляду на вікові особливості молодших школярів, організація інтегрованих уроків надає можливість не тільки показати взаємозв'язок між шкільними предметами, а й пролити світло на всесвіт у всьому його різноманітті.

У початковій школі рекомендується здійснювати уроки з елементами інтеграції змісту, об'єднуючи не більше двох-трьох предметів на основі міжпредметної інтеграції, наприклад: читання, письмо та природознавство; природознавство та українська мова (зв'язне мовлення); тощо. Або використовувати внутрішньопредметний підхід, наприклад: читання, письмо, розвиток мовлення.

Не менш важливим є те, що інтегровані уроки в початковій школі дозволяють підготувати учнів до раціонального та емоційно-усвідомленого висловлювання своїх думок з пропонованої теми. При цьому діти мають можливість застосовувати свої знання, набутий досвід та здійснювати власні умовиводи та дослідження.

Проведення інтегрованих уроків у початковій школі сприяє глибшому засвоєнню навчального матеріалу, розвиває творчість та аналітичні здібності учнів, а також підготовлює їх до самостійного та критичного мислення, що сприяє більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу та формуванню активної та свідомої особистості.

Переваги інтегрованих уроків:

- формують цілісну картину світу;
- спонукають до осмислення і знаходженню причинно-наслідкових зв'язків;
- спонукають до активного пізнання навколишньої дійсності;
- сприяють інтенсифікації навчально-виховного процесу;
- сприяють вихованню широко ерудованого школяра;
- знімають стомлюваність, перенапруження учнів за рахунок перемикання на різні види діяльності;
- формують пізнавальний інтерес учнів;
- сприяють формування вмінь учнів порівнювати, узагальнювати, робити висновки;
- дають можливість використовувати різні види робіт, підтримувати увагу учнів на високому рівні;
- розвивають увагу, мислення, мовлення та пам'ять учнів;
- поглиблюють уявлення про предмет, розширюють кругозір учнів;
- сприяють підвищенню мотивації навчання;
- дозволяють вирішувати не безліч окремих завдань, а їх сукупність;
- дають змогу для самореалізації, самовираження, творчості як вчителя, так і учнів.

Саме в таких уроках втілюються складові завтрашніх технологій, котрі, за умови об'єднання їх у певну систему, засновану на глибокому розумінні потреб, інтересів і здібностей школярів, спроможні стати по-справжньому інноваційними. Широке використання нетрадиційних методик на

інтегрованих уроках стимулює самостійну роботу та творче мислення молодших школярів, спонукаючи їх до активного пошуку знань і розв'язання задач.

Однак інтегровані уроки не варто проводити занадто часто, так як вони вимагають серйозної підготовки, як від учнів, так і від вчителів, задіяних в проведенні подібного заняття. Від вчителів потрібно скласти детальний план заняття, строго синхронізувати час, розподілити ролі і теми між собою.

До початку заняття детально і однозначно домовитися з колегами про те, хто виступає зі вступним словом, хто стежить за регламентом і викликає доповідачів, хто задає питання, хто проводить аналіз або стимулює до цієї діяльності учнів, хто підводить проміжні і загальні підсумки.

Що дає ця робота учню?

- Активізація розумової діяльності.
- Інтенсифікація навчального матеріалу.
- Розвиток творчих здібностей.
- Розширення сфери одержуваної інформації.
- Підкріплення мотивації в навчанні.
- Уміння зіставляти і аналізувати окремі випадки з різних точок зору, розглядати їх в єдиному контексті.
- Зниження перевантажень.

Крім того, інтеграція забезпечує абсолютно новий психологічний клімат для учня і вчителя в процесі навчання.

Що дає ця робота вчителю?

- Народження нового рівня мислення – глобального, інтегрованого, а не замкнутого в своїй вузькій спеціалізації.
- Звільнення навчального часу для вивчення іншого явища.
- Виключення дублювання навчального матеріалу.
- Посилення міжпредметних зв'язків.

Отже, інтегроване навчання метод далеко не новий, педагоги неодноразово здійснювали спроби впровадження інтеграційних технологій в процес навчання. Але цілий ряд об'єктивних і суб'єктивних причин перешкоджав цьому. На сьогоднішній день ситуація змінилася. З введенням нового Державного стандарту початкової освіти відходять у минуле традиційні методи викладання. Її ідея інтегрованого навчання стає однією з концептуальних ідей сучасної школи.

Інтегроване утворення реалізує цілісність освітнього процесу, системність в формуванні світогляду. Інтегровані уроки сприяють розвитку вміння виявляти приховані залежності і зв'язки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, переносити раніше засвоєний матеріал на новий. А також дозволяють досягти метапредметних результатів – засвоєння міжпредметних понять і універсальних навчальних дій. Інтеграція – необхідна умова сучасного навчального процесу, переходу школи на новий якісний рівень освіти.

1.4. Особливості розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на інтегрованих уроках

У сучасному світі, коли знання та технології змінюються з неймовірною швидкістю, важливо мати креативний та творчий підхід до розв'язання завдань. Формування креативності та творчості у молодших школярів є однією з найважливіших завдань сучасної освіти, оскільки ці здібності допоможуть їм вирішувати складні завдання в майбутньому.

Сучасні освітні системи все більше прихиляються до інтегрованого навчання, що сприяє поєднанню різних предметів та тем для досягнення більш цілісного розуміння та зв'язків між ними [102]. Застосування інтегрованого підходу до навчання може сприяти розвитку творчих здібностей у дітей, що сприяє їхньому успіху та інноваційності в майбутньому.

При визначенні методів і прийомів роботи на інтегрованих уроках, вчителю варто звертати увагу на різні джерела і чинники, що сприяють розвитку творчих здібностей молодших школярів. Важливими аспектами є зміст навчального матеріалу з кожного предмета, хід організаційно-пізнавальної діяльності в різних формах та спілкування між учасниками навчального процесу, такими як «учень-учень» та «учень-вчитель». Щоб підвищити інтерес учнів до здобуття знань, необхідно використовувати ефективні технології та засоби навчання, які сприятимуть розвитку творчо-пошукової діяльності учнів.

Наприклад, інноваційна технологія навчання, така як STEM-навчання (Science, Technology, Engineering, Mathematics), дозволяє учням розвивати свої творчі здібності, шляхом розв'язування реальних проблем та застосування наукових знань у практичних завданнях. Такі підходи допомагають дітям розуміти, як наука може бути застосована в реальному житті та як вони можуть використовувати свої творчі здібності для розв'язання реальних проблем.

Також, ігрові технології є ще одним ефективним способом розвитку творчості учнів. Під час гри навчання відбувається саме собою, що сприяє новому самовираженню, активності та свободі дій. Ці підходи допомагають дітям розвивати найкращі людські якості та розкривати свій творчий потенціал.

Для успішної реалізації інтегрованих уроків у початковій школі, важливо забезпечити адаптацію підходів до рівня розвитку та особливостей кожного учня. Використання диференційованого навчання, індивідуальних та групових завдань, робота з різними джерелами інформації допоможе задовольнити потреби кожного учня та забезпечити його успішний навчальний досвід.

Окрім того, варто підготувати необхідне обладнання та матеріали для проведення інтегрованих уроків, зокрема для реалізації проєктів, можуть знадобитися комп'ютери, принтери, матеріали для виготовлення макетів та інші ресурси.

Таким чином, інтегроване навчання забезпечує учням більш глибоке розуміння навчального матеріалу та розвиває їх творчість, що може стати ключовим для їхнього успіху та інноваційного мислення у майбутньому.

Інтегровані уроки представляють ефективний інструмент для стимулювання розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Цей підхід, заснований на інтеграції різних предметів, допомагає дітям бачити взаємозв'язок між різними навчальними дисциплінами та розвивати свою творчість та уяву. При цьому важливу роль відіграють інноваційні технології навчання, які допомагають дітям зрозуміти, як наукові знання можуть бути застосовані у реальному житті та як їхні творчі здібності можуть сприяти вирішенню практичних проблем.

Ще одним із способів розвитку креативних здібностей учнів молодшого шкільного віку на інтегрованих уроках – це використання творчих завдань. Творчі завдання можуть бути різноманітні та охоплювати різні види діяльності, такі як малювання, створення виробів ручної роботи, написання оповідань та віршів, розв'язування складних задач тощо.

При вирішенні творчих завдань діти мають можливість проявити свою індивідуальність та творчі здібності, розвивати уяву та фантазію, вдосконалювати навички співпраці та комунікації з іншими учасниками процесу.

Одним з прикладів застосування творчих завдань у початковій школі в Україні може бути робота над проектами, які передбачають пошук інформації, аналіз, висновки, дослідження тощо. Такі проекти можуть бути здійснені в межах різних навчальних предметів, наприклад, української мови, математики, природознавства та інших.

Також у початковій школі можна застосовувати методіку розвиваючого навчання, яка передбачає використання різноманітних творчих завдань та завдань на розвиток критичного мислення, які спрямовані на розвиток учнів з усіх сторін.

Наприклад, на інтегрованому уроці з української мови та літератури, після прочитання оповідання, можна дати завдання на написання власного твору, казки чи історії можуть допомогти учням розвинути свою уяву та творчі здібності, а також розвинути навички письма та мовлення. Або, створення власного дизайну квітника може допомогти учням розвинути навички малювання та дизайну, а також вивчити більше про рослини та їх вирощування при інтеграції природничої, технологічної та мистецької освітніх галузей.

Такі завдання стимулюють творче мислення та сприяють розвитку креативності та інноваційності учнів ще з раннього віку. Вони також допомагають залучити учнів до навчання та зробити процес навчання цікавішим та змістовнішим.

Використання творчих завдань в інтегрованому навчанні молодших школярів допомагає зробити уроки більш цікавими та захоплюючими, залучити учнів до процесу навчання та розвитку, сприяти розвитку їх творчих здібностей.

Однак, для успішного впровадження творчих завдань в навчальний процес необхідно мати на увазі деякі аспекти [81]:

- Важливо враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, адаптуючи творчі завдання до їх можливостей та потреб. Врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів є надзвичайно важливим кроком при підборі творчих завдань в навчальному процесі. Кожна дитина має свої потреби, інтереси та здібності, які потрібно враховувати для досягнення успіху в розвитку її творчих здібностей. Якщо дитина зацікавлена у малюванні, то варто пропонувати завдання, пов'язані з цією сферою, а якщо учень більше зацікавлений у поезії, то завдання можуть бути пов'язані зі створенням невеликих віршів. Такий підхід допоможе створити сприятливу атмосферу для розвитку творчості та креативності молодших школярів та підвищити їхню мотивацію до навчання.

Для молодших школярів важливо забезпечити простоту та зрозумілість творчих завдань, щоб вони могли зосередитися на самому процесі творчого

виконання. Важливо пам'ятати, що дитина не повинна відчувати тиск або надмірну вимогливість, адже це може призвести до втрати мотивації та інтересу до навчання. Для цього вчителів необхідно мати глибокі знання про розвиток пізнавальних, мовленнєвих та моторних процесів дитини молодшого шкільного віку.

- Важливо визначити мету впровадження творчих завдань та розробити відповідну стратегію. Це може бути формування креативної особистості, розвиток творчих здібностей, підвищення мотивації до навчання, розвиток пізнавальної активності, розширення кругозору тощо. Відповідно до мети вчителів необхідно розробити план дій та відповідні методичні матеріали.

- Важливо забезпечити адекватну оцінку результатів виконання творчих завдань. Вчителів необхідно відслідковувати та оцінювати процес творчої діяльності учнів, а також продукти їхньої роботи. Оцінка повинна бути не тільки кількісною, а й якісною, з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня та його здібностей.

- Важливо створити комфортні умови для виконання творчих завдань. Для цього необхідно мати необхідне обладнання, матеріали та приміщення, які забезпечать нормальні умови для творчої діяльності. Також важливо створити атмосферу творчості та підтримки в учнів, щоб вони відчували себе комфортно та вільно виражали свої ідеї. Для цього можна використовувати різноманітні техніки стимулювання творчості, такі як мозкова атака (brainstorming), скетчінг, ментальна картографія тощо. Важливо також, щоб учні були учасниками процесу створення завдань, адже це дозволить їм більш ефективно відчувати себе активними учасниками навчального процесу [81].

Застосування творчих завдань в процесі навчання має багато переваг. Вони дозволяють учням відчувати себе більш компетентними та досвідченими, вивчати нові матеріали у більш цікавий та зрозумілий спосіб, а також розвивати свої творчі та проблемно-пошукові здібності. Крім того, застосування творчих завдань дозволяє забезпечити індивідуальний підхід до кожного учня та забезпечити розвиток його унікальних здібностей.

Важливо не забувати про роль оцінки в творчому процесі. Для того, щоб оцінка була ефективною мотиваційною інструментом, важливо створити систему оцінювання, яка враховує індивідуальні особливості та можливості кожного учня. Оцінювання повинно бути справедливим та об'єктивним, і відображати не тільки кінцевий результат, але й процес навчання та розвитку творчих здібностей учнів. Важливо також забезпечити зворотний зв'язок для учнів, щоб вони могли розуміти, які конкретні кроки потрібно зробити для покращення своїх досягнень.

Крім того, для ефективного розвитку творчих здібностей учнів, важливо створювати доступні та цікаві творчі завдання, які допоможуть кожному учневі знайти своє місце у творчому процесі. Це може включати різноманітні проєкти, експерименти, роботу з мистецтвом та музикою, ігри та багато іншого. Важливо також надавати учням можливість вибору завдань та проєктів, що вони хочуть реалізувати, що дозволить їм розвивати творчість та самостійність.

Окрім оцінювання, вчителі повинні створювати умови для подальшого розвитку творчих здібностей учнів. Наприклад, вчителі можуть запропонувати учням додаткові творчі завдання, організувати творчі воркшопи, презентації та виставки. Також вчителі повинні мотивувати учнів до досягнення кращих результатів та підтримувати їхній інтерес до творчого процесу.

Усі ці заходи допоможуть створити навчальне середовище, де кожен учень буде мати можливість розвивати свої творчі здібності та досягати нових вершин у навчанні та в житті загалом. Враховуючи індивідуальні особливості та можливості кожного учня, важливо, щоб творчі завдання були створені таким чином, щоб учні мали можливість використовувати свої сильні сторони та розвивати свої слабкі. Це може бути досягнуто за допомогою різноманітних методів та форм роботи, таких як індивідуальна робота з учителем або однолітками, групові проєкти та багато іншого. Важливо також забезпечити достатній час для виконання завдань, щоб учні мали можливість розглянути різні підходи до творчого процесу та зробити свій внесок.

Важливо забезпечити комунікацію та взаємодію між учнями, батьками та вчителями, щоб створити сприятливу атмосферу для розвитку творчості та креативності.

Наприклад, батьки можуть допомогти вчителям забезпечити для інтегрованого уроку ресурси для виконання завдань, а також відповісти на запитання учнів та надати додаткову мотивацію для розвитку їх творчих здібностей. З іншого боку, вчителі можуть ділитися з батьками та учнями інформацією про творчі проекти, які будуть виконуватися у класі, та давати поради щодо того, як можна допомогти учням розвивати їхні творчі здібності вдома.

Взаємодія між учнями також є дуже важливою, оскільки це дозволяє їм ділитися ідеями, знаннями та досвідом, а також навчатися один від одного. Наприклад, учні можуть працювати над проектами в командах, ділитися своїми ідеями та знаннями, та спільно розв'язувати проблеми. Це допомагає молодшим школярам розвивати навички співпраці та комунікації, і також розвивати їхні творчі здібності.

Отже, творчі завдання є важливим інструментом на інтегрованих уроках для формування креативних здібностей молодших школярів, а їх успішне впровадження потребує якісного планування, врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, оцінювання результатів та підтримки від батьків та вчителів.

Загалом, впровадження інтегрованих уроків в навчальний процес в Україні може бути успішним за умови системного та комплексного підходу, використанні різноманітних технологій, методів, прийомів, засобів, врахування особливостей учнів та забезпечення необхідних ресурсів та матеріалів.

Висновки до 1 розділу

У цьому розділі роботи було розглянуто теоретичні засади розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на інтегрованих уроках. Дослідження дало змогу виявити такі ключові висновки:

Творчі здібності є важливим аспектом розвитку особистості дитини та відіграють важливу роль у її освітньому процесі. Вони сприяють активізації розумової діяльності, стимулюють інтерес до навчання та розвивають уміння самостійно розв'язувати задачі.

Сьогодні найбільший інтерес представляє нова стадія розвитку інтеграції в освіті, оскільки це не лише просте комбінування подібних понять різних предметів для отримання ґрунтовних знань, це об'єднання різних предметів при вивченні однієї теми, блоку тем в єдине ціле на основі загального підходу. Для того, щоб подолати пролом у зв'язках між окремими навчальними дисциплінами, потрібно таке навчання, за якого б суміжні предмети могли б гармонійно взаємодоповнювати один одного, сприяти аналізу досліджуваних подій, явищ і процесів, спираючись на сучасні наукові здобутки. Таке навчання повинно допомагати і виробленню вмінь і навичок розглядати явища в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, сприяти розвитку в учнів діалектичного мислення на основі багатосторонніх знань. Саме таким вимогам відповідає інтегроване навчання.

Інтегровані уроки являють собою форму організації освітнього процесу, на яких різні предмети об'єднуються в єдину тему. Такий підхід сприяє цілісному сприйняттю інформації, сприяє розвитку креативності та вміння застосовувати знання в реальних життєвих ситуаціях.

Під час аналізу психолого-педагогічних досліджень було виявлено, що на інтегрованих уроках учні виявляють вищий рівень творчого мислення та активніше включаються в освітній процес. Це пояснюється тим, що такий формат уроку дає змогу учням побачити зв'язок між різними знаннями та застосувати їх у нестандартних ситуаціях.

Ефективний розвиток творчих здібностей на інтегрованих уроках залежить від компетентності та творчої підготовки вчителя. Викладач, який володіє креативними методами та підходами до навчання, зможе активізувати творчий потенціал кожного учня та створити сприятливу атмосферу для розвитку їхніх творчих здібностей.

Розвиток творчих здібностей на інтегрованих уроках також залежить від організації навчального середовища. Застосування інтерактивних технологій, творчих завдань, дослідницької роботи, проєктів та інших інноваційних методів навчання сприяє формуванню креативного мислення учнів.

У підсумку, інтегровані уроки являють собою ефективний інструмент розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Активне застосування такого підходу в освітній практиці може сприяти більш успішному формуванню особистості учня та підготовці його до сучасних викликів суспільства.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ

2.1. Досвід роботи вчителів щодо формування розвитку творчих здібностей учнів та використання інтегрованих уроків у початковій школі

Метою сучасної початкової школи є не лише передача знань, а й підготовка людей, здатних і бажаючих вчитися та займати позицію активних суб'єктів. На цьому фоні великого значення набуває розвиток творчого потенціалу учнів, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності. Сучасне життя ставить нові пріоритети. На перший план виходить розвиток особистості, дедалі частіше впроваджуються елементи особистісно-орієнтованої освіти. В умовах особистісно орієнтованого навчання розвиваються такі важливі якості особистості як рефлексивність, спонтанність, критичність, уміння працювати з інформацією, спілкуватися та нести відповідальність за наслідки власних дій.

Розвиток творчих здібностей – це уміння застосовувати знання в нетипових ситуаціях і розвиток розумових процесів. Розвиток творчих, інтелектуальних і пізнавальних здібностей охоплює розвиток мислення – здатності узагальнювати знання, перетворювати їх у гнучкі системи та творчо оцінювати ситуацію.

Працювати над розвитком творчих здібностей означає прищеплювати дитині інтерес до знань, самостійність у навчанні. Дитина гарно навчається тільки у тому випадку, якщо їй це вдається, навіть якщо вона ще мала.

Тож, саме тому вчителю варто на кожному уроці ставити перед собою такі завдання:

- розпалити в серці дитини вогонь допитливості;

- розширювати знання учнів про навколишній світ, суспільство, трудову діяльність людей;
- сприяти розвитку різних видів пам'яті;
- активізувати уяву та фантазію;
- розвивати увагу та спостережливість;
- розвивати мовні, комунікативні та творчі навички;
- стимулювати бажання вчитися, роблячи процес навчання цікавим, пізнавальним і розвивальним;
- розвивати творче мислення;
- сприяти розвитку національної самосвідомості та духовності [54].

Ш. Амонашвілі присвятив свої праці питанням щодо становлення творчих та розумових здібностей учнів молодшого шкільного віку, О. Борисова, Д. Жола, Б. Нікітін, В. Сухомлинського, В. Шаталов (основні вимоги для утворення творчих здібностей); В. Борилкевич, А. Дорошенко (характерні риси розвитку молодших школярів у різних видах діяльності); Л. Джикия, Д. Джола, А. Щербо та ін. (Характеристика дії різноманітних засобів естетичного виховання на розвиток креативності учнів початкової школи).

Ідеалом для більшості сучасних педагогів був В. Сухомлинського, яка актуальна і сьогодні. Тому спадщина педагога-гуманіста була і є невичерпним багатством педагогічного досвіду та мудрості.

Твори Василя Олександровича можна використовувати для навчання і виховання, адже вони є невичерпним джерелом пізнання світу і самого себе. Також варто звернути увагу на методичні рекомендації доктора педагогічних наук, професора, заслуженого вчителя Савченко Олександри Яківни [77].

Провідним принципом дослідження є можливість педагогічного впливу на розвиток молодших школярів і залежність рівня розвитку від обраних учителем форм і методів виховання і навчання.

Інноваційний зміст полягає в поєднанні в одному творі опису, характеристики та можливостей реалізації розвитку творчих, інтелектуальних і пізнавальних здібностей молодших школярів.

Практичне значення полягає у виборі, аналізі й апробації найбільш ефективних педагогічних технологій всебічного розвитку молодших школярів. Важливим є те, що основні висновки та рекомендації цього досвіду можуть використовувати інші педагоги для вдосконалення технологій виявлення творчих здібностей, розробки власних методик та розвитку майстерності працювати з дітьми різного рівня здібностей.

З аналізу психолого-педагогічної літератури можна визначити, що здібності – це індивідуально-психологічні особливості, які зумовлюють ефективність виконання одного або декількох напрямів діяльності, мають складову структуру та об'єднують усю психологію особистості. Деякі науковці трактують творчість як певний процес виникнення чогось нового, що протікає в індивіді: формування різних ідей, відчуттів або уявлень, котрі виступають прямими стимуляторами креативних діянь. Зупиняючись на поняттях здібності та креативності, зазначимо, що творчі здібності – це індивідуально-психологічна властивість, завдяки якій можна продуктивно здійснювати творчу діяльність (загальні творчі здібності – будь-яка творча діяльність, прикладом якої може бути літературна, образотворча чи наукова).

Творчі здібності молодшого школяра виявляються в тому, що дитина виконує навчальну діяльність досить оперативно та детально, вільно і впевнено. Ключовими критеріями творчих здібностей є: продуктивність та варіативність мислення, оригінальність, допитливість, конкретність і рішучість. Нахили та задатки є попередньою умовою для розвитку здібностей. Обдарованість – це поєднання комплексу здібностей. Найвищий ступінь творчих здібностей людини – це хист, талановитість, обдарованість, геніальність.

В. Сухомлинський зазначав, наче кожен нормальний школяр йде до школи з запалом у душі, і обов'язок вчителя – підтримувати цей запал, так, щоб він не зник.

Досвід Крет Ольги Іларіївни, учителя початкових класів Трибухівської загальноосвітньої школи I-III ступенів, Тернопільської області показує, що вона, задля розвитку творчих здібностей учнів, впроваджує у свою педагогічну діяльність інноваційні технології та елементи гри, вигадуючи щоразу щось нове, що дає учням можливість не сидіти склавши руки, а проявити себе як особистість, як партнер, як члена команди. Одним із напрямів розвитку творчих здібностей у роботі з молодшими школярами необхідно використовувати різні завдання: навчальні, розвивальні, пізнавальні, інтелектуальні, нестандартні [41].

Розвитку творчих здібностей учнів сприяють, також, творчі завдання. Тому на уроках читання пані Ольга застосовує різні творчі завдання на кожному етапі уроку:

1. Дібрати наукову інформацію про тварин і рослини, висвітлених у тексті.
2. Переказ від іншої особи.
3. Із запропонованих прислів'їв обрати ті, що відповідають змісту.
4. Відшукати строки, в яких письменник виявляє своє відношення до персонажа.
5. Провести вибіркове читання: опис, обґрунтування, пошук особливостей образів героїв за планом (портрет, дитинство, характер) [41].

Розвитку дивергентного мислення (швидкості, гнучкості, точності, оригінальності) також активно допомагають літературні ігри, кросворди, шаради, анаграми, вікторини. Відбувається постійний розвиток творчих здібностей в тому числі через активізацію уяви та фантазії учнів [41]. Бо ще Джанні Родарі казав: «Якщо хочеш навчити мислити, навчи спочатку вигадувати». Тому в 2 класі при вивченні теми «Різнокольорові вірші» вчителька пропонує уявляти образи природи та словесно їх малювати. Ці

завдання називаються «слухати, уявляти, відчувати». Або я поділяю клас на два варіанти, і тоді, коли вони читають вірш, учні в одному варіанті записують те, що чують, а учні другого варіанту записують те, що бачать («Що чую, те й бачу»).

Для розвитку творчих здібностей корисно використовувати завдання з логічним навантаженням. Вони покращують довільну увагу, вчать порівнювати, аналізувати, систематизувати, підсумовувати, класифікувати. Для розвитку творчих здібностей вчителька надає своїм учням такі завдання:

- придумати продовження казки чи оповідання;
- скласти словесну картину;
- виключити лишнє;
- розучити або скласти власні скоромовки тощо [41].

Розвиваючі ігри сприяють розвитку творчих здібностей. Під час гри діти не тільки віддзеркалюють реальне життя, а й реконструюють його. За Виготським, «дитяча гра – це творче відтворення пережитих відчуттів, їх поєднання і конструювання дійсності, відповідної бажанням та уподобанням самої дитини» гра розглядається як творча діяльність, в якій очевидна об'єднуюча сила уяви. Тому вчителька використовує розвиваючі ігри як навчальний та освітній засіб у своїй роботі. Гра розвиває уяву, формуються фантазійні образи, уявлення, формуються емоційно привабливі для дитини продукти діяльності. Школярі звикають до колективної дисципліни. Важливість гри полягає в тому, що вона дає дитині можливість мріяти, проявляти фантазію, дає свободу самовираження та творчості [41].

Пані Ольга також дуже часто і систематично використовує театралізацію для розвитку пам'яті, творчої уяви, творчого мислення, мовлення, мови, комунікативних навичок і самостійності. Робота над пізнавальним і творчим розвитком інтелектуальні здібності підвищують продуктивність учнів. Вони цікавляться, що буде завтра, самі пропонують свої завдання, вірші, загадки. Розширенню світогляду сприяють екскурсії з

відвідуванням музеїв, подорожі по батьківщині, поїздки в комунальні підприємства, міську бібліотеку тощо.

Творчі, когнітивні та інтелектуальні навички, як і інші людські навички, вимагають постійного навчання. Тому своє головне завдання вбачаю в тому, щоб пробудити здібності моїх учнів, виховати в них сміливість у думках, впевненість у тому, що вони вирішать будь-яку проблему, навіть творчого характеру.

Інтерактивні методи та прийоми також сприяють розвитку творчих здібностей. Так, наприклад, для розвитку мовленнєвих навичок та креативного мислення вчителька використовує метод «авторське крісло»: учні за бажанням займають «авторське крісло» і розповідають щось цікаве про своїх близьких, друзів, випадки з власного життя, розповідь про своїх тварин, іграшки тощо [41].

Також вона активно користується методом мозкового штурму, коли діти не мають уявлення про тему, висловлюють свою думку, обґрунтовують її і лише згодом доходять висновку [41]. Дітям дуже подобається така форма роботи, як «мікрофон». Учні навчаються висловлюватися максимально коротко і швидко.

Інтерактивні методи навчання дозволяють швидко активізувати пошукову та пізнавальну діяльність учнів, повністю розкрити їхні таланти. Враження від шкільного дитинства зберігаються в пам'яті на все життя і мають вплив на весь процес подальшого розвитку дитини. Коріння майбутньої творчої особистості лежать в емоційному сприйнятті дитинства. Через залучення дітей до творчості, постійно створюючи «ситуацію успіху» та поважаючи дитину, намагаюся виховати творчу трудову особистість [41].

Процес розвитку творчих здібностей вимагає наполегливої праці та любові зі сторони вчителя, позаяк він має сіяти добро, правду та знання.

Проблематика інтеграції навчання в сучасному контексті є важливою та актуальною як для теоретичних роздумів, так і для практичної реалізації. Наразі актуальною є потреба у поєднанні знань з різних предметних областей

на початковому етапі освіти, оскільки молодші школярі мають тенденцію до цілісного сприйняття навколишнього світу.

Реалізація інтегрованих уроків у початковій школі має об'єктивні підстави та передумови. Однією із причин є прагнення уникнути надмірного навантаження на учнів та зменшення кількості навчальних годин протягом тижня шляхом поєднання відповідних тем з різних предметів. Суттєвим чинником є також можливість викладання інтегрованого курсу одним учителем початкової школи, оскільки він адже здійснює навчальний процес з усіх дисциплін.

Вивчення педагогічного досвіду вчителів, які успішно застосовують інтеграційний підхід, підтверджує наявність широкого спектра можливостей для впровадження інтеграції навчального матеріалу з практично всіх предметів початкової школи. Велика кількість педагогів приділяє особливу увагу органічному впровадженню компонентів інтеграції в навчальний процес на початковому етапі навчання.

Л. Мартиновець [52], вчитель початкових класів Новоолександрівської ЗОШ – дитсадка I-III ст. Нововоронцовської РДА Нововоронцовського району Херсонської області, зазначає, що інтегровані уроки в початковій школі відкривають можливості для розвитку в учнів усвідомленої та емоційно насиченої потреби міркувати та висловлювати свої думки на зазначену тему. Дітям дається шанс використовувати свій багаж знань та життєвого досвіду, зробити власні, хоча й невеликі, але важливі для кожного учня, висновки та дослідницькі відкриття. Такі уроки вибухово різноманітні, сповнені чисельними асоціаціями та насичені різноманітними емоціями, що є важливою складовою взаємодії зі школярами.

Вчитель, з урахуванням специфіки когнітивного розвитку молодших школярів та їхньої нестійкої уваги, велику вагу приділяє використанню таблиць на інтегрованих уроках.

Це, як правило, матеріал, що може бути використаний багаторазово. Такі візуальні засоби можуть бути застосовані під час тематичного підсумку та

повторення. Наприклад, на уроці з вивчення грамоти, де діти ознайомлюються з буквою «д» та її звуком, можна використовувати кольорову таблицю-опору з чотирма секторами. Завдання першого сектору може бути використано для створення казкової ситуації «Розмова зі старим дубом», складання кросворду або діалогу. Сектор 2 може містити математичні завдання для розв'язування прикладів, задач та вимірювання відрізка. У секторі 3 діти можуть малювати на тему «Гриби під дубовою гілкою», а сектор 4 може об'єднувати знання з різних уроків, наприклад, відомості про харчування коренів дуба, лікувальні властивості його кори, листя та жолуді [52].

Л. М. Мартиновець зауважує, що інтегровані уроки сприяють емоційному збагаченню навчально-виховного процесу, допомагають вчителю системно та багатогранно формувати необхідні уявлення та поняття. Різноманітні види діяльності (художня праця, малювання, читання, прослуховування, інсценізація тощо), що характерні для уроків інтегрованого підходу, надають їм захопливості, запобігають втомі дітей, посилюють зацікавленість у навчанні та шкільному житті взагалі [52].

Центральне положення на таких заняттях приділяється елементам творчого дослідження. Під час проведення інтегрованих уроків вчителі майстерно та результативно використовують принципи засвоєння та застосування знань, сприяють формуванню мислення учнів, їхньої емоційної та вольової сфери, розвивають моральний, естетичний та світоглядний аспекти особистості, а також навчальні та практичні навички. Творча активність учня на уроці не виникає сама по собі; її слід стимулювати та створювати відповідну атмосферу.

На думку Л. Мартиновець, будь-який інтегрований урок спонукає до проникливого відчуття природи, пробуджує бажання дбати про рідну землю, наводить на естетичні насолоди й почуття. Нестандартні підходи, що впроваджуються на уроці, приводять до самостійності, активної творчої ініціативи школярів, поліпшують якість засвоєння знань, сприяють розвитку творчого мислення, узагальнюють й систематизують знання, збагачують

чуттєвий досвід і розширюють світогляд дітей, а також відтворюють почуття мотивації мистецької творчості – бажання передати своє сприйняття краси [52].

Інтегровані уроки в початковій школі є відмінною можливістю для вчителя різнобічно та систематично формувати необхідні уявлення й поняття. Велике розмаїття діяльності, що мають місце на уроці, робить його захоплюючим, забезпечує запобігання втоми учнів, збільшує зацікавленість до процесу навчання й загалом до школи.

Коли вчителька готується до уроку, вона докладает зусиль для ретельного вивчення змісту навчальних завдань та розробки різноманітних методів їх подачі. Її мета – надати кожному учневі відчуття першого відкривача, що є потужним важелем для активізації не лише мислення, але й всієї особистості учня. Інтегровані уроки читання надають значний потенціал для розвитку творчого багатства особистості. Треба організовувати різноманітні інтегровані уроки читання, включаючи уроки читання та художньої праці, об'єднання читання з українською мовою, а також із природознавством. Ці уроки сприяють розвитку творчого мислення учнів, допомагають формувати науковий світогляд, підвищують пізнавальний інтерес, збуджують бажання до самоосвіти. На уроках діти оживають, активно долучаються до процесу, стають співтворцями вчителя, беруть участь у вирішенні нових для них пізнавальних і практичних завдань. Ця динамічна взаємодія сприяє формуванню спільності, взаєморозуміння, взаємодопомоги [52].

Така методика дозволяє впевнено стверджувати, що інтеграція навчальних предметів надає можливість усім учням розвивати свої здібності, опановувати навчальний матеріал у власному ритмі.

Плешкова Н., вчитель початкової школи КЗОЗСО "Сузір'я" Запорізької області, говорить, головною метою уроків, що базуються на інтегрованому підході, є створення передумов для всебічного розгляду конкретного об'єкта, поняття або явища, а також розвиток системного мислення. Важливий аспект

полягає у формуванні позитивного емоційного налаштування до процесу пізнання [70].

У своїй педагогічній практиці вчитель використовує інтегровані уроки зазвичай як вступ до нової теми або для узагальнення вивченого матеріалу. Ще до проведення таких уроків, вона передбачає підготовку учнів, наповнюючи їх сприймання відповідними враженнями та активізуючи їх словниковий запас та інтерес до конкретної теми. Такі уроки додають емоційного багатства до навчально-виховного процесу, сприяють всебічному і системному формуванню необхідних уявлень і понять [70].

Н. Плєшкова вважає найбільш перспективною таку організацію пізнавальної діяльності, коли уроки рідної мови об'єднуються з іншими предметами навчання (читання, природознавство, математика, образотворче мистецтво, трудове навчання). Інтеграція словотворчості з різними видами діяльності дозволяє ефективно оволодівати вміннями й навичками граматики та правопису, забезпечує ефективне розв'язання завдань мовленнєвого характеру та сприяє загальному розвитку учнів [70].

Під час планування інтегрованих уроків, метою яких є формування нових знань за допомогою дослідницького методу, вона активно використовує конструктивно-творчі завдання. Наприклад, типу «доповніть», «поширте», «відредагуйте», «створіть за графічною моделлю», «напишіть стислий, докладний чи вибіркового переказ», а також «довільний диктант». У разі, якщо словесна творчість пов'язана з музичними або драматичними елементами, то я обираю завдання, які вимагають високого рівня мовленнєвої творчості, наприклад, складання казки, оповідання, вірша, загадки, малюнка-ілюстрації, пісні або драматизацію [70].

Вчителька відзначає, що інтегровані уроки дають можливість кожній дитині виразити себе через міміку, жести, спів, рух та малюнок. Це сприяє усвідомленню того, що один і той самий образ можна передати різними художніми засобами [70].

Завадська А., вчитель початкових класів Борбинської ЗОШ І-ІІІ ст., акцентує свою увагу на аспекті формування та розширення творчого потенціалу, здібностей молодших школярів шляхом ефективного використання інтегрованих уроків [29].

Сама творча активність молодших школярів вимагає відповідного стимулюючого оточення. Таку атмосферу забезпечує вчитель, який відображає свою творчість під час підготовки до уроків, що мотивує та спонукає учнів до творчої діяльності. Важливою умовою успішного проведення інтегрованих уроків є залучення максимальної кількості учнів до інтерактивного спілкування [29].

Згідно з висловом А. Завадської, існує широкий спектр можливостей для інтеграції навчального матеріалу та проведення інтегрованих уроків. Головним чином, успіх залежить від вміння вчителя поєднувати органічно пов'язаний матеріал та здійснювати інтеграційний підхід без надмірного навантаження дітей інформацією. Також важливо планувати та контролювати зв'язок між предметами, щоб урок мав конкретні завдання, а не став хаотичним поєднанням інформації з різних галузей знань. Тому спершу доцільно проаналізувати календарне планування, встановити спільні теми та мету використання [29].

Слід зазначити, що підготовка до інтегрованих уроків вимагає підготовки не лише вчителя, але й учнів. Для цього їм надаються завдання самостійного пошуку, будь-то дібрати додаткову інформацію, вивчити вірші, підготувати інсценізацію, створити плакат чи лепбук, підготувати презентацію, намалювати малюнки для виставки тощо. Однак важливо, щоб вчитель контролював готовність учнів до цих уроків [29].

Вчитель початкової школи Соледарської ЗОШ №13, Ячмінь Н., вважає, що однією з головних цілей інтегрованих уроків є формування учнівського світогляду, що охоплює весь навколишній світ, активізація їхньої пізнавальної активності, покращення якості засвоєння матеріалу, створення творчого середовища в класному колективі, виявлення талантів та особливостей учнів,

розвиток навичок самостійної роботи з додатковою літературою, міжпредметних зв'язків та опорних схем. Інтегровані уроки також сприяють збільшенню зацікавленості учнів до вивченого матеріалу та ефективно втілюють розвивально-виховну функцію навчання [100].

Під час підготовки до уроків, вчитель визначає мету розвитку мовлення та навичок порівняння, узагальнення та висновків учнів. Використовуючи методи спостереження та дослідно-пошукової діяльності, вчитель спонукає учнів виступати в ролі дослідників та вчених, навчає їх спостерігати та аналізувати. Під час інтегрованих уроків використовуються природничі картки та інноваційні технології, які сприяють розвитку творчої особистості, критичного мислення та інтерактивного навчання [100].

Впровадження інтерактивних методів дозволяє вчителю створювати співпрацю та взаємодію в класі. Під час групової та парної роботи діти набувають демократичних навичок, критично мислять, спільно приймають рішення.

Інтегровані уроки забезпечують учителю можливість направляти учнів до осмисленої та емоційно насиченої здатності роздумувати та висловлювати свої думки щодо заданої теми. Діти отримують шанс застосовувати свій багаж знань та життєвий досвід, роблячи власні, можливо незначні, але важливі для кожної дитини висновки та дослідження.

Інтеграція навчальних предметів – це не лише відповідь на вимоги часу, але й вияв творчості, унікальності та мистецтва педагога. Такий підхід до уроку:

- підтримує розвиток пізнавальної самостійності, творчої активності та ініціативи учнів;
- розвиває в учнів бажання роздумувати та емоційно переживати свої думки;
- допомагає відкрити потенціал учнів;
- створює можливість для самовираження особистості у різних видах діяльності;

- формує позитивну мотивацію до навчання;
- сприяє інтелектуальному розвитку та рефлексії;
- впливає на розвиток комунікативних навичок учнів та сприяє позитивному міжособистісному клімату в класі;
- навчає обґрунтовувати особистий вибір під час уроку;
- надає можливість засвоїти соціальний досвід та реалізувати вроджені здібності;
- створює ситуації успіху;
- підвищує самооцінку дітей.

Отже, за допомогою методології інтегрованих уроків досягається висока ефективність навчально-виховного процесу. Різноманітні форми активності, які реалізуються на інтегрованих уроках, надають їм захоплюючий характер, зміцнюють пізнавальний інтерес до навчання, розвивають творчі здібності та сприяють активізації когнітивних процесів учнів.

2.2. Характеристика рівня сформованості творчих здібностей молодших школярів

В рамках кваліфікаційної роботи представлено дослідження творчих здібностей молодших школярів на інтегрованих уроках. Дослідження розроблено і проведено на основі даних науково-теоретичного аналізу, викладеного в розділі 1.

Дослідно-експериментальна робота проводилась у три етапи:

1. Констатувальний етап – діагностика рівня розвитку творчих здібностей молодших школярів у вигляді обраних методик.
2. Формувальний етап – організація та проведення з дітьми інтегрованих уроків, спрямованих на розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку.
3. Контрольний етап – проведення контрольного вимірювання та порівняльного аналізу результатів діагностики рівня розвитку творчих

здібностей учнів початкової школи на першому та третьому етапах.

Метою констатувального етапу було визначити рівень сформованості творчих здібностей молодших школярів.

Завдання дослідно-пошукової роботи:

1. Підібрати методики виявлення рівня сформованості творчих здібностей молодших школярів.
2. Діагностувати рівень розвитку креативності в учнів 2 класу.
3. Проаналізувати отримані результати.

В експериментальній роботі брали участь діти молодшого шкільного віку Криворізької гімназії № 8, 2-А (експериментальний клас – 25 учнів) та 2-Б (контрольний клас – 23 учні) класів. Всього обстежено 48 школярів.

Для оцінки результатів діагностики були обрані наступні критерії та показники рівня сформованості творчих здібностей молодших школярів:

1. Продуктивність (виконання завдання) – кількісний показник, що відображає здатність мислити нестандартно, генерувати велику кількість ідей, образів та асоціацій; характеризує ступінь залученості у творчий процес – силу прояву емоційних реакцій на творче завдання, що відображається у творчому виробі, підкреслюючи його оригінальність, розробленість.

2. Гнучкість (багато способів вирішення завдання) - це показник, який відображає здатність висувати різні ідеї, переходити від одного аспекту проблеми до іншого, використовувати різні стратегії вирішення проблеми. Вимірюється кількістю категорій (людина, жива природа, природний світ, механічні, символічні, декоративні, види, мистецтво, динамічні явища).

3. Оригінальність (нестандартне виконання завдань) – показник, що характеризує здатність висувати ідеї, відповіді та образи, відмінні від загальноприйнятих. Вимірюється кількістю виняткових і унікальних ідей, відповідей, образів.

3. Опрацювання (деталізація створених образів) відображає здатність до конструктивної, винахідницької діяльності. Вона вимірюється кількістю істотних і несуттєвих деталей розвитку основної ідеї.

Для аналізу та узагальнення результатів дослідження визначено стан розвитку творчих умінь та їх характеристики. (див. табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Рівні розвитку творчих здібностей учнів початкової школи

Рівень творчих здібностей	Характеристика
Високий рівень	<ul style="list-style-type: none"> - виявляє допитливість, ініціативу та самостійність у прийнятті рішень; - вироблена звичка вільного самовираження; - вміє виконувати завдання без допомоги дорослого; - зацікавленість у створенні та пізнанні нового, відкритість до нових ідей; - часто використовує свою уяву; - частіше за однолітків виявляє чутливість до проблеми, висуває нові ідеї; -емоційні, впевнені в собі та здатні реалізувати свої образи та ідеї; -виявляє стійкий інтерес до творчої діяльності.
Середній рівень	<ul style="list-style-type: none"> - свідомо виконує завдання, які потребують здебільшого самостійної роботи й іноді потребують лише невеликої підказки дорослого; - допитливий, але не виявляє особливої креативності чи інтересу до запропонованої діяльності; - виконання завдання займає більше часу. - часто бере участь в обговоренні проблем і висуває ідеї, які не є досить оригінальними.
Низький рівень	<ul style="list-style-type: none"> - важко залучатися до творчої роботи, чекати тиску і допомоги з боку вчителя; -вимагає тривалого мислення, щоб запропонувати ідею; - рідко бере участь в дискусіях, відповіді шаблонні та неоригінальні. -не проявляє ініціативи щодо нестандартних рішень проблеми; -віддає перевагу слідувати вже відомим традиційним способам вирішення проблеми; - йому важко сприймати зміни навколо; - не впевнений у своїх силах, проявляє слабкий інтерес до творчої діяльності або не виявляє його зовсім; - частіше за інших потребує допомоги дорослих.

Оцінка існуючого рівня розвитку творчих здібностей у молодших школярів проводилася з використанням обраних діагностичних інструментів [62; 64]:

- ✓ експрес-метод Д. Джонсона;
- ✓ батарея креативних тестів О. Тунік, створених на основі тестів Дж. Гілфорда;
- ✓ діагностичне завдання зі складання зображень з об'єктів

М. Ільїної;

- ✓ методика «Намалюй неіснуючу тварину» (О. Савенков);
- ✓ анкетування з виявлення емоційного ставлення дітей до творчої діяльності;
- ✓ самооцінка творчих умінь за О. Тунік;
- ✓ методика «Незавершені фігури» (П. Торренс).

Спостереження за допомогою експрес-методу Д. Джонсона [43; 67].

Опитувальник креативності Д. Джонсона є методом швидкої оцінки рівня творчості. Цей метод може бути використаний як доповнення до відомих тестів П. Торренса та Д. Гілфорда в експериментальній практиці. У даному дослідженні ми застосуємо його для після-фактумної оцінки результатів цих двох методик.

Метою цього методу є швидка діагностика рівня розвитку уяви, отриманого за результатами тесту Торренса та Дж. Гілфорда.

Опитувальник складається з восьми характеристик творчого мислення та поведінки (додаток А). Його заповнення вимагає мінімального часу (15-25 хвилин). Цей метод дозволяє здійснити як самооцінку, так і оцінку іншими особами, такими як вчитель, батьки або однокласники. Кожна характеристика оцінюється за 5-бальною шкалою:

- 1 – ніколи;
- 2 – рідко;
- 3 – іноді;
- 4 – часто;
- 5 – постійно.

Загальна оцінка креативності обчислюється як сума балів за вісьмома характеристиками (мінімальна оцінка – 8, максимальна – 40 балів).

Складова структура оцінок з урахуванням рівнів творчості

Рівень креативності	Шкала оцінок
Високий	27-40
Середній	14-26
Низький	0-13

Батарея креативних тестів «Творче мислення» О. Тунік (створені на основі тестів Дж. Гілфорда) визначені для вікової групи від 5 до 15 років. З дітьми від 5 до 7 років тести проводяться в індивідуальній формі, починаючи з 8 років і до 15, тестування можна проводити як в індивідуальній, так і в груповій формі.

Мета: визначити рівень творчого мислення у молодших школярів.

Повний тест складається з семи субтестів, згрупованих у дві батареї перша (чотири субтести) для перевірки словесних творчих здібностей (вербальних), друга (три субтести) – невербальних творчих здібностей.

Для тестування школярів ми вибрали Субтест №3 (Слова / Вирази), який включає в себе дві модифікації, «Слова» – для дітей від 5 до 7 років, «Вирази» – запропонований для дітей і підлітків 8-15 років, та Субтест №4 «Словесні асоціації».

Тест «Слова» (вербальна область) для дітей 5-7 років.

Завдання: придумати слова, які починаються або закінчуються певним складом.

Інструкція для учня:

1 частина тесту – придумати слова, які починаються на склад «КА», наприклад «кавун».

2 частина тесту – придумати слова, які закінчуються складом «МА», наприклад «тема».

На відповідь дається 2 хвилини.

За двома показниками буде відбуватись оцінювання субтесту:

1) Швидкість – загальне число наведених слів. Одне слово – 1 бал.

Для даного критерію використовуємо формулу « $B = n$, де B – це показник швидкості, n – загальна кількість слів».

2) Оригінальність – число оригінальних слів. Одне оригінальне слово – 5 балів. Маємо таку формулу « $Op = 5k$, де Op – оригінальність, k – число оригінальних слів».

Сумарний показник даного субтесту має такий вигляд: $T = n + 5k$.

Тест «Вирази» (вербальна область) для дітей 8-15 років.

Завдання: скласти речення із чотирьох слів, де кожне слово неодмінно починається на зазначену букву.

Інструкція випробуваному: склади якомога більше речень із чотирьох слів, які починаються з пред'явленої літери. Дітям демонструються букви: В, М, С, Р. Застосовувати літери тільки в такому порядку, місцями не міняти. Наводжу приклад речення: «Ви можете скласти речення». Інструкція зачитується усно. Час виконання тесту – 5 хвилин. Час засікається після прочитання інструкції [43].

Оцінювання субтесту відбувається в балах за трьома такими показниками:

1) Швидкість – кількість речень, які придумала дитина. Одне речення – 1 бал.

Для даного критерію використовуємо формулу « $B = n$, де B – це показник швидкості, n – загальна кількість речень».

2) Гнучкість – число слів, які використовує учень. Кожне слово враховується тільки один раз, тобто в кожному наступному реченні враховуються тільки ті слова, які не вживалися досліджуваним раніше або не повторюють слова в прикладі. Одне слово = один бал.

« $G = 0,1m$, G – показник гнучкості, m – кількість слів, які використали 1 раз».

3) Оригінальність – число креативних за змістом речень. 1 оригінальне речення = 5 балів. Маємо таку формулу « $Op = 5k$, де Op – показник оригінальності, k – число оригінальних речень».

Сумарний показник має такий вигляд: $T = n + 0,1m + 5k$.

Субтест 4 «Словесні асоціації» (вербальна область).

Завдання: до поширених слів застосувати якомога більше визначень. Інструкція випробуваному: До слова «книга» приведи якомога більше означень (тобто прикметників). Приклад, гарна книга. Яка ще може бути книга? Час виконання – 3 хвилини [43].

Для визначення рівня креативності досліджуються нижче викладені показники: швидкість, гнучкість, оригінальність.

1) Швидкість – число наведених визначень. За кожне визначення – 1 бал. « $B = n$, де B – це показник швидкості, n – загальне число визначень».

2) Гнучкість – число категорій відповідей (час видання, дії з книгою, матеріал і спосіб виготовлення, жанр, належність, розмір та форма, розповсюдженість, міра збереженості, цінність, колір, емоційне та оціночне сприйняття, мова/ місце видання). Усі відповіді, що належать до однієї категорії враховуються тільки один раз. Максимальним балом є $12 * 3 = 36$. Якщо відповіді не підходять до жодної категорії, то їм створюється нова категорія, і додається додатково по 3 бали за нову категорію. У такому разі максимальний бал може збільшитись.

« $G = 3m$, G – показник гнучкості, m – число категорій відповідей».

3) Оригінальність – число оригінальних визначень. 1 оригінальне визначення = 5 балів. Маємо таку формулу « $Op = 5k$, де Op – показник оригінальності, k – число оригінальних визначень».

Сумарний показник має такий вигляд: $T = n + 3m + 5k$.

Критерій оцінки рівня сформованості творчого мислення для даних субтестів:

- більше 60 – високий;
- 30-60 балів – середній;

- менше 30 балів – низький рівень.

Діагностичне завдання зі складання зображень з об'єктів М. Ільїної.

Мета: діагностувати творчу уяву та образне мислення.

Порядок проведення: педагог просить дитину намалювати задані об'єкти, користуючись набором фігур (Додаток Б). Кожну фігуру можна використовувати багаторазово, можна також змінювати її розміри, але додавати в зображення інші фігури або лінії не можна.

Об'єкти для малювання (5): клоун, будиночок, кішка, автомобіль, радість.

Приклад виконання дітьми фрагмента цього тесту наведено у Додатку Б.

Під час оцінювання малюнка необхідно враховувати реалістичність зображення (ступінь схожості на заданий об'єкт) і його повноту (чи всі задані об'єкти зображено, чи всі запропоновані фігури використано при їх зображенні), його оригінальність. Обробка результатів подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Оцінка результатів за методикою «Складання зображень з об'єктів»

М. Ільїної

Кількість балів	Характеристика
3 бали	У зображенні дитини всі запропоновані фігури використано в оригінальній і дотепній комбінації
2 бали	Зображення дитини досить реалістичне, у ньому використані всі фігури
1 бал	Зображення бажаного об'єкта несхоже, фігури використані у негармонійному поєднанні

Отже, критерії оцінки рівня творчої уяви такі:

11-15 балів – високий;

6-10 балів – середній;

0-5 балів – низький рівень.

Методика "Намалюй неіснуючу тварину" (О. Савенков)

Мета: вивчення рівня творчої мисленнєвої активності, здатності до вироблення нових, незвичних і оригінальних ідей, що відрізняються від загальноприйнятих.

Для цієї роботи потрібен аркуш паперу і набір олівців, включаючи кольорові та простий олівець.

Порядок виконання: Для початку слід створити позитивну атмосферу і встановити позитивний психологічний стан, щоб розрядити напругу і сприяти більш вільному мисленню. Це можна зробити через невеликий діалог, прослуховування спокійної музики або виконання розслаблюючих вправ. Після цього, слід розпитати дитину про тварин, таких як бегемот, орел, кенгуру та мавпа. Якимось треба з'ясувати їхні характерні риси, поведінку, особливості проживання та середовище, у якому вони живуть. Ці відомості допоможуть розширити кругозір дитини та уявити собі їх у більш реалістичних контекстах.

Потім необхідно попросити дитину пофантазувати й зобразити на листку паперу істоту, яка об'єднує здібності, наприклад: плаває, мов бегемот, літає, подібно до орла, стрибає, наче кенгуру, обриває листя на деревах, подібно до мавпи. Крім того, потрібно надати можливість дітям за бажанням вигадати власну вигадану істоту та розповісти про її унікальні здібності. При цьому варто заохотити дітей вигадувати середовище проживання для цієї вигаданої істоти, роблячи його особливим і незвичайним. Приклади дітей наведено у Додатку В.

Обробка результатів представлена у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Обробка та інтерпретація результатів за діагностичним завданням
«Намалюй неіснуючу тварину» (за О. Савенковим)**

Рівень	Бали	Характеристика
Високий	3	Дитина зобразила вигадану істоту, не обмежуючись наданим описом. Одержаний малюнок виходить за рамки звичайних уявлень і є унікальним. Дитина також доречно описала здібності створеної тварини, розкриваючи її рухи та функції.
Середній	2	Дитина створила вигадану істоту, в якій можна побачити елементи вже існуючих тварин. Малюнок несе деяку оригінальність, але йому бракує повної самобутності. Дитина також розповіла про здібності своєї тварини та її рухи, тоді як деякі аспекти відповідають запропонованому опису.
Низький	1	Дитина зобразила тварину, комбінуючи елементи, запропоновані в початковому завданні. Одержаний об'єкт не має особливого оригінального характеру, і описані дитиною рухи та функції являють собою загальні риси, характерні для більшості тварин.

Анкетування з виявлення емоційного ставлення дітей до творчої діяльності.

Мета: визначити емоційне ставлення молодших школярів творчості, творчої діяльності.

Нами було створено питання, які показують емоційну залученість дитини до творчої діяльності. На кожне питання передбачається чотири варіанти відповідей, які оцінюються за певною схемою.

Таблиця 2.5

Оцінка відповідей за анкетною з виявлення емоційного ставлення дітей до творчої діяльності

Параметри відповідей	Кількість балів за відповідь			
	1 питання	Питання 2	Питання 3	Питання 4
А	2	2	2	2
Б	2	2	2	2
В	1	2	2	2
Г	0	0	0	0

Виходячи з цього, мінімальна кількість балів за всі питання сягає – 0, максимальна – 8 балів. Відповідно, критерії оцінки рівня емоційного відношення такі:

5-8 балів – високий;

2-4 бали – середній;

0-1 балів – низький рівень.

Самооцінка творчих умінь за О. Тунік.

Мета: оцінити особисту сприйнятливність учнів до власної творчості.

Ця методика представлена у вигляді анкети і допомагає з'ясувати, наскільки дитина вважає себе творчою. Тестові запитання прості та підходять для учнів початкової школи. Дитина отримує тестовий зошит з інструкцією та питаннями анкети. Також надається бланк для відповідей, щоб дитина записувала свої відповіді. Анкета містить короткі речення, в яких потрібно знайти та відзначити ті, що ближчі до теми. Всього методика містить у собі 50 питань.

При оцінці відповідей опитуваних застосовуються чотири ключові аспекти, що мають високу взаємодію з індивідуальними творчими проявами. Ці аспекти включають: Допитливість (Д), Уяву (У), Складність (С) та схильність до Ризику (Р). Для кожного фактора вимірюються "сира" оцінка, а також обчислюється загальний сумарний показник.

З із 50 пунктів, 12 питань належать до сфери допитливості, 12 – до відображення уяви, 13 – до готовності приймати ризик, і ще 13 – до вимогливості та складності. У разі, якщо всі відповіді збігаються з ключем, сумарний "сирий" бал може досягати 100 балів. Остаточна кількісна оцінка для кожного з факторів визначається підрахунком відповідей, які співпадають з ключем, а також врахуванням відповідей "можливо" (+1 бал) та відрахуванням балів відповідей "не знаю" (-1 бал).

Критерії оцінки:

- низький рівень – 1-30 балів;

- середній рівень - 31-70 балів;
- високий рівень - 71 -100.

Інструкція, текст анкети та бланк відповідей методики у Додатку Г.

Методика «Закінчені фігури» (П. Торренс)

Мета: Аналіз здатності дітей молодшого шкільного віку до генерації множини ідей.

Інструменти: білий аркуш паперу з десятьма незавершеними фігурами, ручка, кольорові та звичайні олівці.

Порядок проведення: Діти розміщуються індивідуально, щоб запобігти підгляданню. Кожній дитині надається аркуш із незавершеними фігурами. Завдання полягає в тому, щоб домалювати фігури і дати їм назву. Час на виконання - 10 хвилин.

Оцінювання виконується на основі кількості запропонованих варіантів рішення і створених робіт. Важливо враховувати, скільки малюнків дитина встигла завершити, а також оцінити унікальність ідей. Необхідно визначити, наскільки намальовані об'єкти репрезентують стандартні явища чи мають незвичні, рідкісні аспекти.

Таблиця 2.6

Обробка та інтерпретація результатів за методикою «Закінчені фігури»

Рівень	Бали за 1 малюнок	Характеристика
Високий	3	Дитина успішно завершила всі десять фігур, кожна з них приваблива, має унікальність та оригінальність, всі вони відрізняються одна від одної. У творчому процесі були використані різноманітні інструменти та методи.
Середній	2	Продуктивність виконання трохи нижча за очікувану. Деякі фігури можуть виглядати схожими одна на одну, є недостатньо різноманітними. Здебільшого, дитина вважала за краще використовувати кольорові олівці для виконання завдання.
Низький	1	У ряді випадків, деякі малюнки залишилися незавершеними, а також виявляється повторення одних і тих самих образів кілька разів. У процесі

		виконання, дитина в основному обмежилася використанням простого олівця або кулькової ручки.
--	--	---

Отже, критерії оцінки для даної методики є такими:

Високий рівень – 21 – 30 балів;

Середній рівень – 11 – 20 балів;

Низький рівень – 0 – 10 балів.

Підсумки обстеження дітей 2-А та 2-Б класів представлені нижче.

У ході проведення спостереження за допомогою експрес-методу Д. Джонсона, отримали результати, які представлені у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Результати спостереження за допомогою експрес-методу Д. Джонсона

Загальний рівень розвитку творчої уяви	Кількість балів	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		Кількість учнів	% досліджуваних	Кількість учнів	% досліджуваних
Високий	27 – 40	5	20%	4	17%
Середній	14 – 26	14	56%	7	31%
Низький	0 – 13	6	24%	12	52%

Графічне зображення результатів на рисунку 2.1.

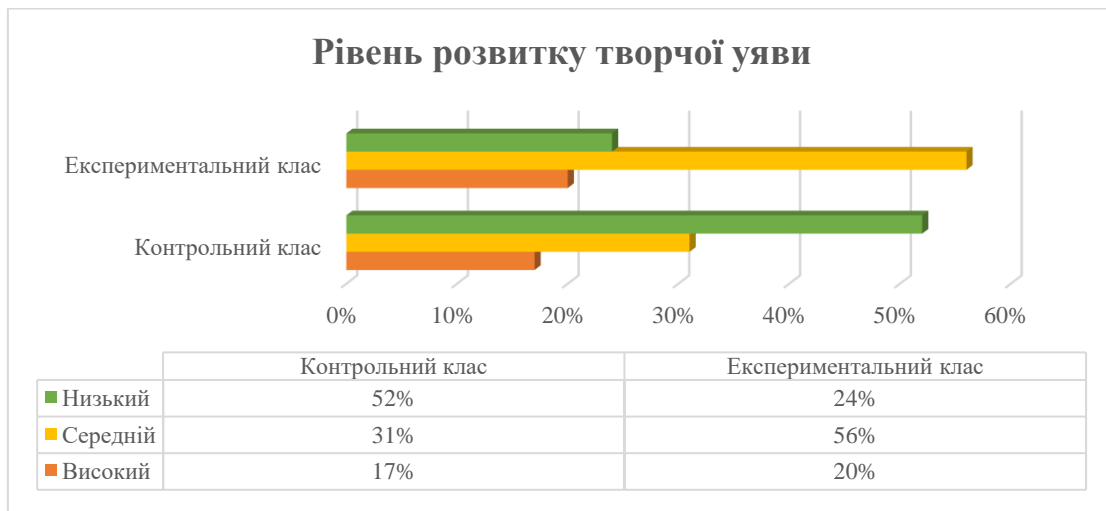

Рисунок 2.1 Діаграма результатів спостереження за допомогою експрес-методу Д. Джонсона (%)

З таблиці 2.7 і рисунку 2.1 видно, що у більше ніж половини школярів в експериментальному класі (56%) та у 30% учнів контрольного класу

спостерігається середній рівень сформованості творчого мислення. Ці школярі продемонстрували досить непогані результати власної уяви, проявляли здатність до організації своїх творчих робіт за допомогою наставництва дорослих. Їх цікавить сам процес творчої діяльності, а також вибір захопливих тем та використання оригінальних методів. Ці учні відзначаються своєю оригінальністю та з радістю діляться результатами своїх творчих зусиль.

Водночас із 25 учнів в експериментальному класі – 6 осіб (24%) та, із 23 учнів в контрольному класі – 12 осіб (52%) показали низький рівень. Для цих дітей характерний нестійкий та поверхневий інтерес до творчості, іноді вони можуть зацікавитися, але це не триває довго. Їхні здібності на всіх етапах творчого процесу є обмеженими, і вони найчастіше спираються на шаблони та зразки. Ці діти потребують постійної допомоги вчителя, щоб розпочати та завершити творчу роботу.

Лише у 5 осіб (20%) експериментального класу та у 4 учнів (17%) контрольного класу спостерігається високий рівень творчих здібностей. Ці діти здатні працювати самостійно на всіх етапах творчого процесу, завжди пропонують оригінальні рішення. Вони застосовують нестандартний підхід та часто проявляють творчу ініціативу, що додає їхнім роботам особливий шарм. Учні мають глибокий інтерес та мотивацію до творчої діяльності.

Якщо подивитися результати з кожного вміння (див. табл. 2.8), то виявиться, що виявленими характеристиками креативності у більшості учнів виступають використання різних стратегій.

Таблиця 2.8

**Результати спостереження за кожною характеристикою креативності
(експрес-метод Д. Джонсона)**

Характеристики креативності	Результати відповідей (кількість людей)				
	Ніколи	Рідко	Іноді	Часто	Постійно
Чутливість до проблеми	6	6	8	3	2
Здатність висувати і висловлювати багато ідей	3	9	5	6	2

Використання різних стратегій вирішення проблеми	5	5	11	3	1
Доповнювання та розробка ідей	3	9	5	7	1
Оригінальність та нестандартність	3	7	8	3	4
Здатність до перетворень та розвитку ідей	4	12	6	2	1
Емоційна зацікавленість у творчій діяльності	3	5	8	6	3
Незалежність мислення та поведінки	6	8	8	1	2

У більшості випадків такі ознаки, як «чутливість до проблеми, незалежність мислення та поведінки», майже не формувалися.

Інші уміння (особливо здатність висувати багато ідей, доповнювання та розробка ідей, емоційна зацікавленість) все ще формуються.

Результати діагностики **вербальних творчих здібностей молодших школярів за методикою Дж. Гілфорда (модифікація О. Тунік)** представлено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Результати діагностики вербального творчого мислення молодших школярів за методикою Дж. Гілфорда (модифікація О. Тунік) в експериментальному класі

№	Ім'я, Прізвище	Субтест №3 «Слова»			Субтест №3«Врази»			Субтест №4«Асоціації»			Сума балів			ВК
		швидкість	гнучкість	оригінал.	швидкість	гнучкість	оригінал.	швидкість	гнучкість	оригінал.	ш	г	о	
1	Варвара Б.	5	-	5	2	0,7	5	6	6	5	13	6,7	10	29,7
2	Мавій Б.	4	-	0	0	0	0	5	9	10	9	9	10	28
3	Ростислав Г.	5	-	5	7	1,8	10	9	12	10	21	13,8	25	59,8
4	Назар Г.	7	-	10	4	1,2	5	4	6	5	12	7,2	20	39,2
5	Ніка Д.	8	-	5	0	0	0	7	9	10	12	9	15	36
6	Максим З.	6	-	0	4	1,2	5	9	12	10	19	13,2	15	47,2
7	Мирослав З.	5	-	0	1	0,4	5	5	6	5	11	6,4	10	27,4
8	Прохор К.	3	-	0	1	0,4	5	4	9	5	8	9,4	10	27,4
9	Олексій К.	9	-	5	2	0,7	5	3	12	5	14	12,7	15	41,7
10	Назар К.	5	-	5	2	0,7	0	4	12	10	11	12,7	15	38,7
11	Гліб К.	7	-	5	0	0	0	6	15	10	13	15	15	43

12	Кіра К.	10	-	15	4	1,5	10	5	12	15	19	13,5	40	72,5
13	Марк М.	7	-	0	3	0,8	0	4	6	5	14	6,8	5	25,8
14	Мілана М.	8	-	5	6	2	15	7	15	10	21	17	30	68
15	Марк Н.	5	-	5	0	0	0	7	12	10	12	12	15	39
16	Михайло П.	9	-	0	1	0,4	5	9	12	10	19	12,4	15	46,4
17	Єлісей П.	7	-	5	3	1,2	15	7	9	5	17	10,2	25	52,2
18	Анна П.	9	-	5	2	0,5	0	5	3	5	16	3,5	10	29,5
19	Микита С.	6	-	0	4	1	5	5	3	5	15	4	10	29
20	Павло Т.	8	-	10	4	1,2	10	8	3	5	20	4,2	25	49,2
21	Нікіта Т.	4	-	0	1	0,4	0	9	6	5	14	6,4	5	25,4
22	Ксенія У.	9	-	0	2	0,4	0	7	12	5	18	12,4	5	35,4
23	Марія У.	4	-	5	0	0	0	6	3	5	10	3	10	23
24	Ангеліна У.	7	-	0	1	0,4	5	11	18	15	19	18,4	20	57,4
25	Віка Ч.	7	-	0	4	1	10	7	6	5	18	7	15	40

Аналізуючи результати тестів із розвитку творчих здібностей, ми отримали наступні дані:

«Вирази». Число складених речень – від 0 до 5. 5 дітей взагалі не впоралися із завданням. 5 – змогли придумати по одному реченню, 5 – по два, 3 – 2 учні, 4 речення – 6 учнів, і 6, 7 речень – по одному учню. Завдання викликало великі труднощі. Складність завдання полягала в тому, що ВМСР – ці чотири приголосні букви в учнів мало з чим асоціюються. Багато варіантів становили речення по аналогії з прикладом: «Ви можете скласти речі», «Ви можете скласти ребус». Такі відповіді характеризуються одноманітністю засобів і бідністю лексики.

З цього можна зробити висновок, що словниковий запас знаходиться на низькому рівні, оригінальних відповідей мало. До оригінальних і граматично правильно складених речень відносяться: «Ваня Мельников списував роботу», «Вісім малюків сплять разом», «Вітя може сильно ревіти». «Вася, Маша сливи рвали», «Валя – маленька, скромна, роботяща», «Веселе ведмежатко стало рудим».

«Словесні асоціації». Загальновизнаними є такі види асоціативних зв'язків: близькі за змістом (синоніми), протилежні за змістом (антоніми), схожі за звучанням (рима), в міркуваннях відносини (більше – менше, вище – нижче) і частина – ціле.

Число наведених відповідей склало від 1 до 11. З існуючих у тесті дванадцяти категорій учнями було використано тільки 6. Найчастіше фігурували у відповідях такі категорії як: форма, розмір, емоційно-оцінна (весела, сумна, цікава, розумна), колір. Рідко зустрічалися відповіді: *порвана, грамотна, стара, шоколадна, давня, віршована, заспокійлива, доросла, дірява, кулінарна, пізнавальна, знаменита, дитяча, ілюстрована, чиста, утворена.*

Розподіл молодших школярів за рівнями розвитку вербальних творчих здібностей (за методикою Дж. Гілфорда, модифікація О. Тунік) подано в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Розподіл молодших школярів за рівнями розвитку вербального творчого мислення (за методикою Дж. Гілфорда, модифікація О. Тунік)

Рівень	Т-бали	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		Кількість учнів	% досліджуваних	Кількість учнів	% досліджуваних
Високий	> 60	2	8%	2	9%
Середній	30-60	14	56%	10	43%
Низький	< 30	9	36%	11	48%

Графічне представлення результатів на рисунку 2.2.

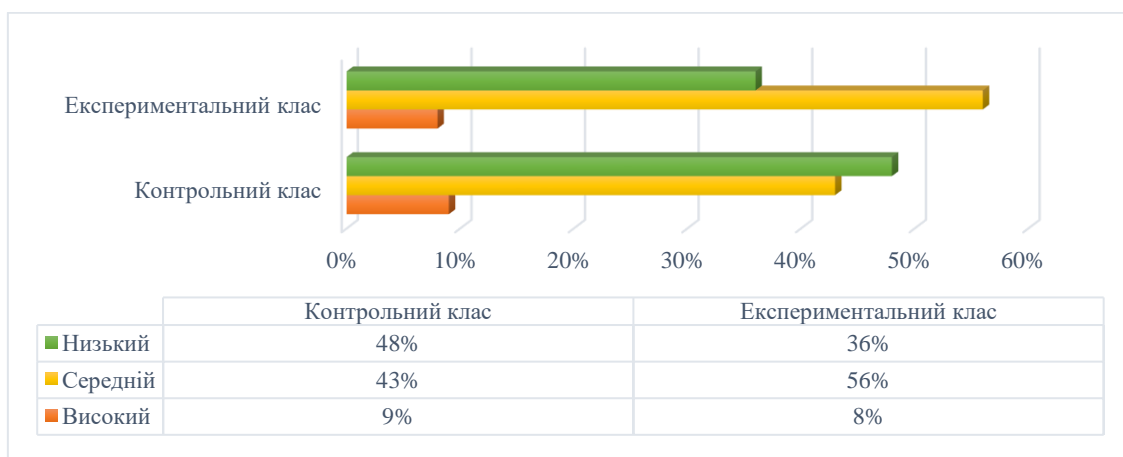

Рисунок 2.2 Діаграма результатів методики Дж. Гілфорда, модифікація О. Тунік (%)

В ході діагностичного завдання зі складання зображень з об'єктів ми отримали результати, які можна побачити у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Результати діагностичного завдання зі складання зображень з об'єктів

Критерії оцінки	Експериментальний клас		Контрольний клас	
	Кількість учнів	% досліджуваних	Кількість учнів	% досліджуваних
Високий рівень	3	12%	4	17%
Середній рівень	16	64%	12	52%
Низький рівень	6	24%	7	31%

Графічне представлення результатів на рисунку 2.3.

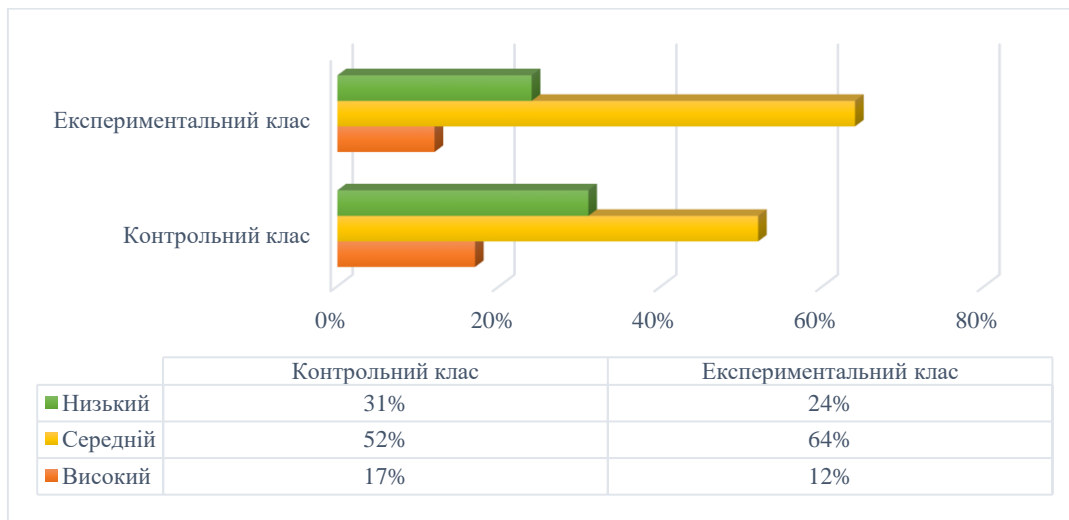

Рисунок 2.3 Діаграма результатів діагностичного завдання зі складання зображень з об'єктів М. Ільїної (%)

Отже, з таблиці 2.11 і рисунку 2.3 видно, що більша половина експериментального (64% - 16 школярів) та контрольного класів (52% - 12 школярів) показали середній рівень. Учні цієї категорії продемонстрували прийнятний рівень навичок у складанні зображень з об'єктів. Їх роботи в основному були здатні передати об'єкти, але була відсутність певної оригінальності або деталізації. У процесі роботи вони спілкувалися з дорослим, питаючи у них поради. Учні цієї групи мали потенціал для поліпшення та розвитку своїх творчих навичок.

Високий рівень показали 3 учнів (12%) в експериментальному класі та 4 учнів (17%) у контрольному класі. Ці діти зуміли ефективно складати зображення з об'єктів. Їх роботи характеризувалися високою якістю,

деталізацією та оригінальністю. Вони вільно оперували елементами та вміли креативно поєднувати їх для створення нових композицій.

Учні експериментального класу з низьким рівнем складають 24%, а контрольного – 31%. У процесі виконання діагностичного завдання, ці діти відчували труднощі у створенні зображень, і навіть за підтримки педагога, не завжди могли зрозуміти, як їх складати. Їх роботи були недостатньо деталізовані. Крім того, їхні спроби зобразити необхідні предмети часто не були відповідними, і використані фігури не завжди поєднувалися гармонійно.

В ході методики «Намалюй неіснуючу тварину» ми отримали результати, які можна побачити у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

**Результати діагностики за методикою «Намалюй неіснуючу тварину»
(за О. Савенковим)**

Критерії оцінки	Експериментальний клас		Контрольний клас	
	Кількість учнів	% досліджуваних	Кількість учнів	% досліджуваних
Високий рівень	8	32%	6	26%
Середній рівень	14	56%	12	52%
Низький рівень	3	12%	5	22%

Графічне представлення результатів на рисунку 2.4.

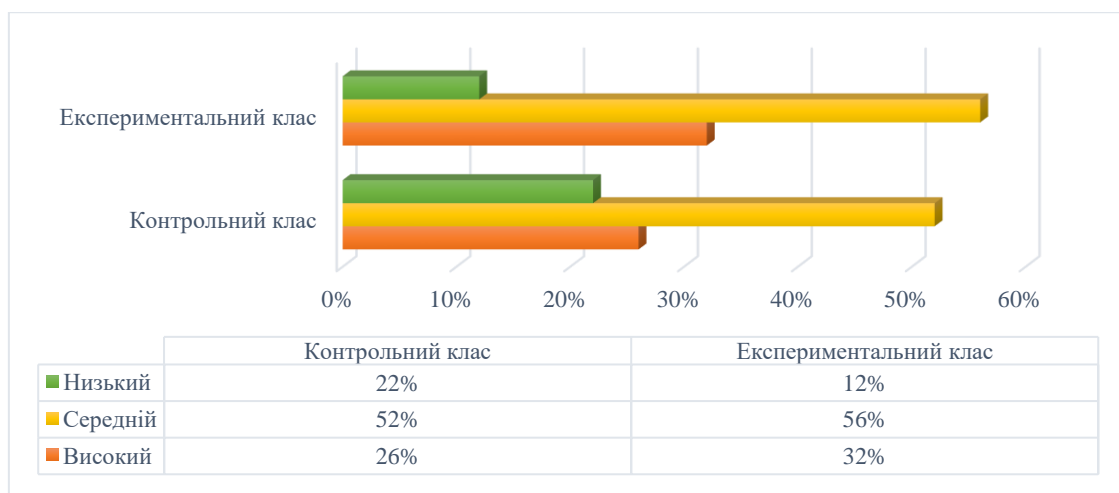

Рисунок 2.4 Діаграма результатів методики «Намалюй неіснуючу тварину»
(за О. Савенковим) (%)

Вивчивши результати цього показника, можна зробити висновок про те, що рівень оригінальності мислення в дітей різноманітний. Виявлено, що високий рівень оригінальності мислення в експериментальному класі спостерігається у 8 дітей (32%), а в контрольному класі у 6 (26%). Ці учні продемонстрували високу творчу активність та безсумнівну оригінальність у своїй роботі. Вони створили фантастичних, раніше небачених істот, детально описали їхні характеристики, здібності та розробили незвичайні середовища проживання для цих тварин.

Середній рівень креативності проявився у 14 дітей (56%) експериментального класу та у 12 учнів (52%) контрольного. Вони також представили неіснуючих тварин, але в їхніх роботах можна помітити елементи характерних рис звичайних тварин. Середовище проживання здебільшого обмежувалося стандартними морськими просторами, океанами, печерами та іншими загальноприйнятими середовищами.

Рівень оригінальності було оцінено як низький у 3 дітей (12%) в експериментальному, та у 5 учнів (22%) в контрольному класах. У їхніх роботах не було вираженої оригінальності, і вони зазнавали труднощів вигадати унікальних тварин. Вони в основному поєднали елементи, запропоновані в початковому завданні, без вираженої оригінальності.

Таким чином, методика "Намалюй неіснуючу тварину" дозволяє виявити рівень творчої мисленнєвої активності учнів. Більшість учнів мають середній та високий рівні, що свідчить про їхню здатність генерувати нові та оригінальні ідеї, а також включати їх у створювані образи. Учні з низьким рівнем потребують підтримки та додаткового розвитку їхніх творчих здібностей.

В ході анкетування з виявлення емоційного ставлення дітей до творчої діяльності були отримані результати, які відображені в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13

Результати анкетування щодо виявлення емоційного ставлення дітей до творчої діяльності

Ставлення до творчої діяльності	Кількість балів	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		Кількість учнів	% досліджуваних	Кількість учнів	% досліджуваних
Високий рівень	5 – 8	15	60%	8	35%
Середній рівень	2 – 4	10	40%	13	56%
Низький рівень	0 – 1	0	0%	2	9%

Графічний огляд результатів на рисунку 2.5.

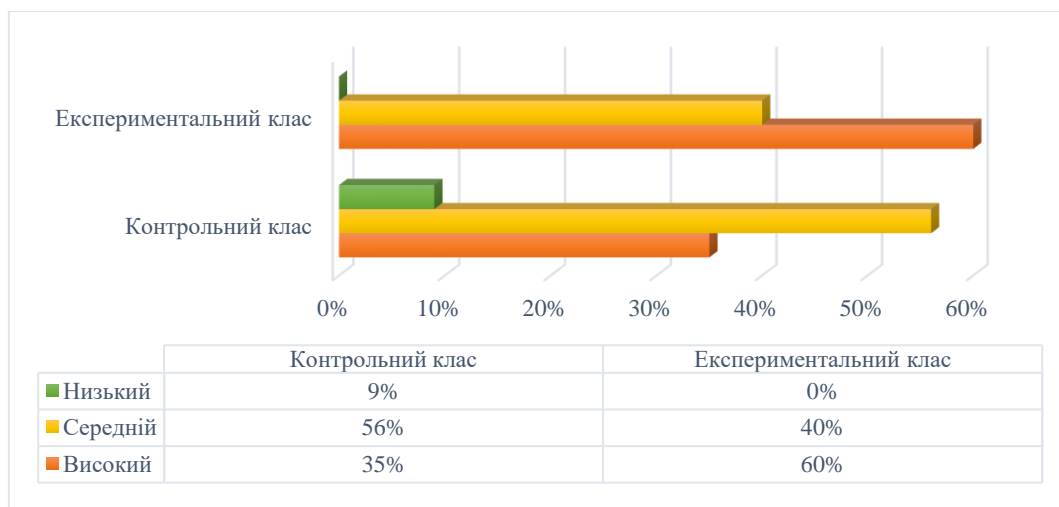

Рисунок 2.5 Діаграма результатів анкетування щодо виявлення емоційного ставлення дітей до творчої діяльності (%)

Таблиця 2.13 та рисунок 2.5 показують, що переважна більшість учнів 2-го класу демонструють високий рівень за даним опитуванням. Школярі висловлюють позитивне ставлення до дослідної діяльності. На запитання «Чи відчуваєш ти бажання займатися творчою діяльністю?» найчастіше відповідають зацікавленістю (відчуваю, хотів). На питання «Чи любиш ти задавати питання та висказувати власні ідеї?» діти обирають відповідь «так» бо їм це цікаво, це означає що інтелектуальні здібності у них добре розвинені, вони цікавляться деталями, не бояться бути відмінними від інших. На запитання «Яку участь ти береш у експериментальній діяльності поза уроками?» школярі найчастіше обирають художню творчість та

конструювання. Відповіді, пов'язаної з безпосередньою дослідницькою діяльністю в дітей віком немає. На запитання «Хотів би ти, щоб дорослі підтримували твоє бажання займатися творчою діяльністю?» відповідають згодою і наводять такі аргументи: це цікаво, це може знадобитись у майбутньому, хочу знати багато нового.

10 учнів показали середні результати. Всі вони набрали по 4 бали, адже питання «Чи любиш ти задавати питання та висказувати власні ідеї?» вони сказали, що їм не подобається це робити. На запитання «Яку участь ти береш у експериментальній діяльності поза уроками?» вибрали варіант, що ніде не беруть участь. Ми можемо припустити, що ці діти просто не зовсім правильно зрозуміли питання. Отже, їхнє ставлення до творчості теж можна віднести до позитивного.

Апатії, незацікавленості та негативного ставлення до креативності немає у жодного учня в класі. Жоден учень не набрав менше 4 балів.

Отже, дане анкетування щодо виявлення емоційного ставлення дітей до творчої діяльності показало, що переважна більшість учнів 2-А (експериментальний) класу демонструють високий рівень за даною методикою. Школярі висловлюють позитивне ставлення до творчості. У 2-Б (контрольний) класі більшість учнів мають середній рівень ставлення до творчої діяльності.

У ході проведення діагностики за методикою «Самооцінка творчих здібностей» О. Тунік були отримані результати, які відображено в таблиці 2.14.

Таблиця 2.14

Результати методики «Самооцінка творчих здібностей» О. Тунік

Рівень сформованості творчості	Кількість балів	Експериментальний клас		Контрольний клас	
		Кількість учнів	% досліджуваних	Кількість учнів	% досліджуваних
Високий рівень	71 – 100	9	36%	7	31%
Середній рівень	31 – 70	12	48%	9	39%
Низький рівень	1 – 30	4	16%	7	30%

Графічне представлення результатів на рисунку 2.6.

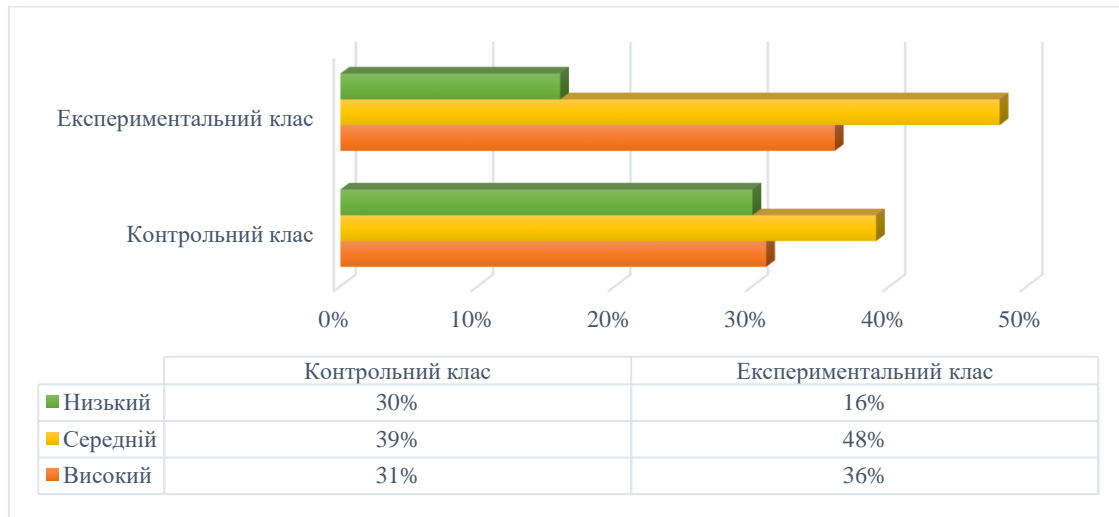

Рисунок 2.6 Графік результатів методики «Самооцінка творчих здібностей» О. Тунік (%)

Таблиця 2.14 та рисунок 2.6 показують високий рівень самооцінки творчих здібностей у 36% експериментального класу (9 осіб) та у 31% контрольного класу (7 осіб). Діти отримали високий бал, що означає, що їхній рівень можна оцінити як високий. Відповіді школярів свідчать про те, що їм цікаво створювати та пізнавати щось нове, часто мріють та фантазують.

Середню оцінку творчих здібностей показали 48% учнів експериментального класу (12 осіб) та 39% здобувачів освіти контрольного класу (9 осіб). Школярі з середньою самооцінкою відзначають, що іноді використовують свою уяву, люблять пізнавати щось нове, цікавляться певними видами творчості.

Низьке значення в експериментальному класі у 16% (4 учні) досліджуваних, а в контрольному – у 30%, тобто у 7 учнів з 23. Учасники виявили, що як тільки вони знайшли рішення проблеми, вони завжди використовують його і не намагаються знайти нове.

В ході проведення методики «Закінчені фігури» (П. Торренс) ми отримали результати, які можна побачити у таблиці 2.15.

Таблиця 2.15

Результати методики «Закінчені фігури» (П. Торренс)

Рівень сформованості творчих здібностей	Експериментальний клас		Контрольний клас	
	Кількість учнів	% досліджуваних	Кількість учнів	% досліджуваних
Високий рівень	7	28%	7	30%
Середній рівень	15	60%	11	48%
Низький рівень	3	12%	5	22%

Графічне представлення результатів на рисунку 2.7.

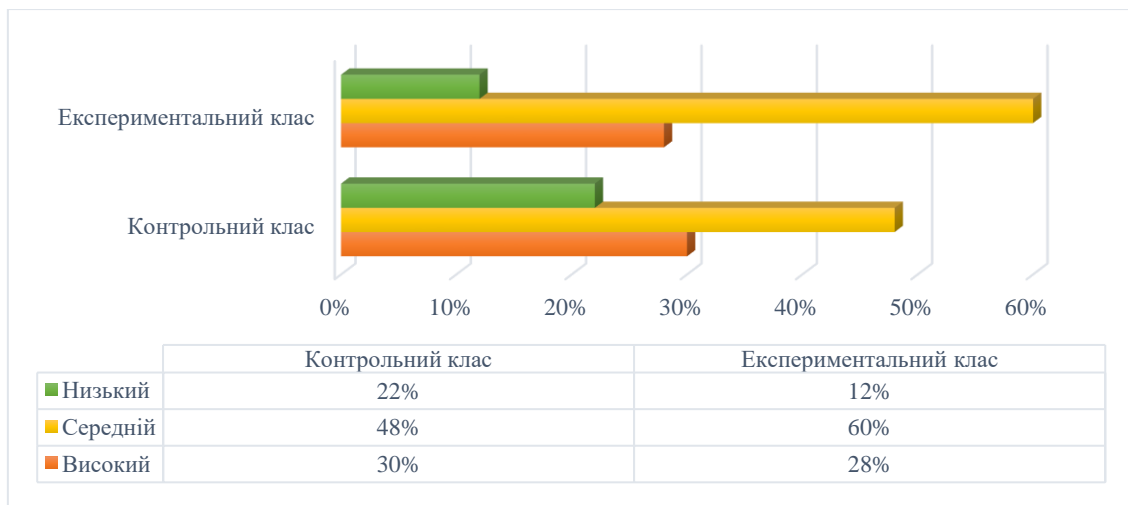

Рисунок 2.7 Діаграма результатів методики «Закінчені фігури» (за П. Торренсом) (%)

Провівши аналіз, можна стверджувати, що високий рівень творчої активності виявлено однаково у 7 дітей експериментального та контрольного класів (у відсотках – 28% та 30%) . У їхніх роботах було успішно завершено всі десять фігур, до того ж фігури були оформлені в неординарному стилі, з яскраво вираженою індивідуальністю, а також використовувалися різноманітні художні матеріали.

Рівень середньої творчої активності був показаний 15 дітьми (60%) експериментального, та 11 учнями (48%) контрольного класів. У їхніх роботах фігури були пов'язані загальною тематикою, і хоча виконання завдання було

менш продуктивним, діти все одно продемонстрували свої творчі здібності, використовуючи різноманітні художні матеріали, такі як кольорові олівці.

Рівень низької творчої активності помічений у 3 дітей (12%) експериментального та у 5 дітей (22%) контрольного класів. У їхніх роботах не всі фігури були завершені, і частина малюнків повторювала тематику, наприклад, обличчя людей або малювання частин тварин. Оригінальність у колірному рішенні також залишала бажати кращого, оскільки діти обмежилися використанням простих олівців. Учні зазнавали труднощів у вигадуванні образів для завершення фігур.

Таким чином, більша половина експериментального класу та майже половина контрольного класу продемонстрували досить гарний рівень творчої активності, успішно впоралися із завданням, використовуючи нестандартні ідеї та різноманітні художні засоби. Діти показали швидку та різноманітну роботу, досягаючи високих результатів.

Усі методики лежали в основі діагностики творчих здібностей. Підіб'ємо підсумки, результати яких подані у таблиці 2.16 та графічно представлені на рисунку 2.8.

Таблиця 2.16

Підсумкові результати констатувального етапу дослідження

Рівень сформованості творчих здібностей	Експериментальний клас		Контрольний клас	
	Кількість учнів	% досліджуваних	Кількість учнів	% досліджуваних
Високий рівень	7	28%	5	22%
Середній рівень	14	56%	11	48%
Низький рівень	4	16%	7	30%

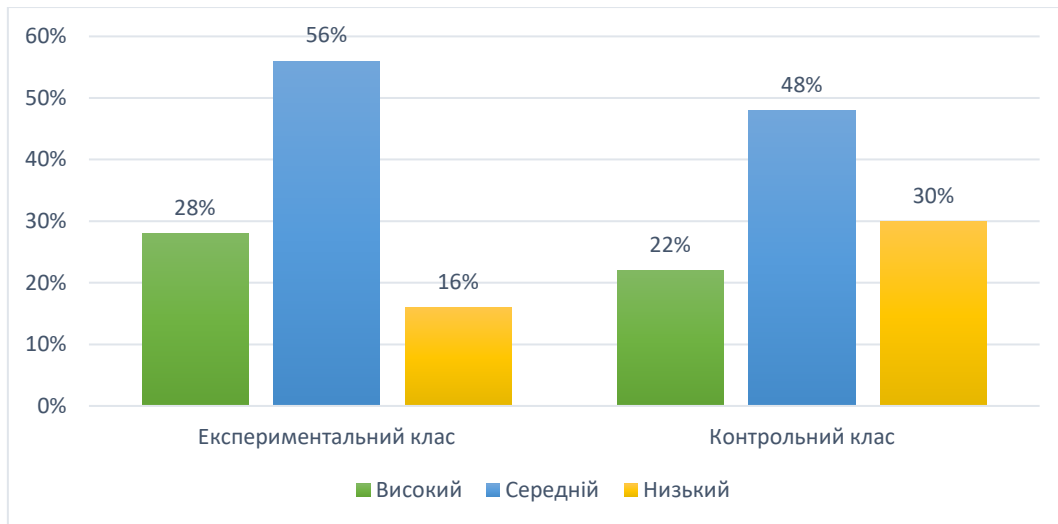

Рисунок 2.8 Діаграма загальних результатів «Рівні сформованості творчих здібностей» (%)

Більшість другокласників (54% в експериментальному класі та 48% – в контрольному) проявляють середній рівень творчих здібностей, що виявляється основним чином у їхньому сильному зацікавленні до креативності. Водночас, у школярів присутні лише індивідуальні навички, які дозволяють організувати творчу роботу, але не у всіх аспектах. Творчість та ініціативність виявляються дітьми лише під керівництвом та підтримкою вчителя.

28% учнів експериментального класу та 22% учнів контрольного класу демонструє високий рівень сформованих творчих здібностей. Учні з цим рівнем майже завжди володіють набором умінь, які дозволяють їм самостійно творчо діяти на будь-якому етапі навчання. Вони часто відзначаються оригінальністю та незвичайним підходом до рішення завдань.

Водночас, було виявлено, що 16% експериментального класу та 30% учнів контрольного класу мають низький рівень творчої активності. Це виявляється не лише в обмеженому зацікавленні до креативності, але й в різних труднощах у виконанні самостійних завдань. Учні з низьким рівнем навичок виявляють пасивність, не виявляючи бажання вдосконалювати себе

чи намагатися впроваджувати нові, оригінальні ідеї. Вони можуть здійснювати діяльність лише за підтримки вчителя чи за зразком.

При аналізі результатів дослідження можна зазначити, що високий інтерес, позитивне ставлення та пізнавальна активність забезпечують великий потенціал для організації творчої діяльності та розвитку відповідних навичок.

Таким чином, у даному питанні ми організували експериментальне дослідження, відібрали вибірку досліджуваних та діагностичні методики, а також виявили рівень сформованості творчих здібностей у молодших школярів. Отже, виявлений у молодших школярів середній рівень розвитку творчих здібностей робить актуальним проведення ще одного етапу експерименту - формувального.

2.3. Система роботи з розвитку творчих здібностей учнів початкових класів на інтегрованих уроках

У першій фазі діагностичного дослідження було отримано результати, які вказують на те, що в дітей початкової школи розвиток їхніх творчих здібностей здебільшого перебуває на рівні середньої активності. З огляду на ці результати, на формувальному етапі, ми розробили й обґрунтували теоретично систему інтегрованих уроків, націлених на активізацію творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку.

Прогрес у розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку прямо залежить від підготовленості вчителя. Адже його готовність до нетрадиційного мислення, творчого підходу до роботи, пристрась до експериментів і креативної діяльності має вирішальне значення. У зв'язку з цим, створення уроків потребувало добору різноманітного та захопливого матеріалу, формулювання завдань інтерактивного, критичного навчання для дітей та інтеграції ігрових моментів, які сприяли б стимулюванню активності учнів.

Мета системи роботи полягає у стимулюванні творчого розвитку у дітей початкової школи через проведення інтегрованих уроків.

Завдання, поставлені перед системою роботи, включають у себе:

- сприяння формуванню нетрадиційного мислення, стимулювання здатності генерувати безліч ідей та образів;

- формування активної залученості в процес творчості з розумінням емоційного впливу на творчий продукт, підкреслення його унікальності та опрацьованості;

- підтримка розвитку здатності активізувати власний творчий потенціал, надихаючи використання багатства уяви;

- розвиток навичок самостійної організації творчої діяльності, вибору методів для вирішення завдання, зосереджуючись на досягненні кінцевого результату.

Фактори, що забезпечують ефективність проведення занять із молодшими школярами, включають:

- гарантування емоційного комфорту для кожної дитини;
- використання власного прикладу в креативному підході до вирішення запропонованих завдань;

- врахування індивідуальних і психолого-педагогічних особливостей дітей, з акцентом на диференційований підхід у процесі навчання;

- організація класного простору, що сприяє формуванню художніх уявлень в творчій діяльності молодших школярів.

При розробці уроків було враховано такі принципи:

- принцип природовідповідності, який враховує типові психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку;

- принцип наступності та перспективності, який підкреслює важливість початкової освіти для формування готовності до подальшого навчання та підтримує зв'язки між предметами в навчальному плані;

- принцип творчості (креативності). цей принцип передбачає максимальну орієнтацію на творче начало, набуття дітьми власного досвіду творчої діяльності;

- принцип інтеграції навчання, розвитку та виховання, що передбачає використання навчального матеріалу для формування соціальної культури та практичних умінь учнів;

- принцип наочності, що передбачає активне використання візуальних та аудіальних засобів для більш наочного представлення навчального матеріалу;

- принцип свідомості та активності, спрямований на стимулювання творчого потенціалу учнів. для підтримання активності в навчанні важливо ставити перед учнями цілі, враховуючи їхні індивідуальні якості, такі як наполегливість, активність. усвідомлення мети сприяє позитивним результатам у навчанні.

Активні підходи до розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку включають:

- створення проблемних ситуацій, які ставлять перед учнями завдання активно подолати суперечність і залучитися до діяльності. Це сприяє розвитку творчої активності та уяви.

- застосування інтерактивних методів навчання, таких як «мікрофон», «мозковий штурм», «інтерв'ювання персонажів» тощо, для стимулювання активної взаємодії та співпраці;

- використання методу дослідницького вивчення, який дає змогу дітям самостійно розв'язувати нові для них проблеми;

- організація групової та парної роботи для взаємодії та спільного вирішення завдань;

- введення елементів театралізації, які допомагають дітям зануритися в ситуацію, розширити словниковий запас, розвинути емоційно-вольову сферу та подолати страх перед публічними виступами;

- використання методу евристичних запитань для пошуку відповідей на проблемні питання та організації засвоєння навчального матеріалу через запитально-відповідну форму, що сприяє активній пізнавальній діяльності.

Усі уроки були спроектовані відповідно до єдиного принципу: початок кожного уроку передбачав кілька хвилин на організаційні моменти, за якими слідував сам інтегрований урок.

Під час занять використовувалися літературні елементи, як-от різноманітні розповіді та загадки. Зміст загадок підбирався залежно від теми заняття і загадки проводилися на початку уроку. На початку кожного заняття можна представляти дітям прислів'я, приказки, вірші або фрагменти з казок, які пов'язані з темою заняття. Ці тексти мають містити захопливі сюжети, збагачені подіями, здатні викликати яскраві емоції в дітей.

Додатково, на уроках застосовували наочні елементи, включно з різноманітними ілюстраціями, фотографіями, творами великих художників, а також фрагментами мультфільмів, відеороликами та презентаціями.

Використання ігрових моментів на уроках надавало навчальному процесу цікавого і захопливого характеру. Це сприяло створенню робочої атмосфери та позитивного настрою в дітей, допомагало їм долати труднощі в засвоєнні матеріалу, а також підтримувало та посилювало їхню зацікавленість до предмета та пізнання навколишнього світу.

Використання запропонованих засобів, методів та прийомів дасть змогу вдосконалити виховний процес особистості учня, що призведе до розвитку його творчих здібностей, підвищить рівень продуктивності розумової діяльності, розвине зацікавлене ставлення до навколишньої дійсності.

Конспекти інтегрованих уроків наведені у додатку Д.

У процесі спостережень за дітьми на уроках було помічено, що учні з великим задоволенням демонстрували свої творчі результати, показували та розповідали про свої роботи перед усім класом. Кожна дитина прагнула виразити себе та поділитися своїми роботами, ідеями

Учні з нетерпінням чекали на кожне заняття та активно ділилися своїми враженнями один з одним. Уроки сприймалися дітьми як захоплива розвага та відпочинок, що своєю чергою сприяло ефективному перебігу творчого процесу.

У процесі нашого дослідження ми зрозуміли, як інтегровані уроки можуть сприяти розвитку творчих здібностей:

- стимулювання асоціативного мислення: при об'єднанні різних предметів в одному уроці діти змушені знаходити зв'язки та аналогії між ними. це сприяє розвитку їхнього асоціативного та креативного мислення, оскільки вони вчаться бачити спільні риси та переносити ідеї з однієї сфери в іншу;

- розвиток проблемного мислення: інтегровані уроки часто ґрунтуються на реальних проблемах або завданнях, які потребують креативного підходу до вирішення. діти вчаться аналізувати складні ситуації, шукати нестандартні рішення та застосовувати знання з різних галузей для досягнення мети;

- створення умов для творчості: об'єднання предметів дає змогу створювати цікаві та багатогранні завдання, які можуть включати елементи мистецтва, літератури, науки та інших дисциплін. це сприяє розвитку творчого мислення та дає змогу дітям висловлювати свої ідеї через різні форми творчості;

- стимулювання самостійності та дослідницького підходу: інтегровані уроки часто вимагають від дітей самостійного пошуку інформації, дослідження та експериментування. це розвиває їхнє вміння самостійно шукати ресурси, аналізувати дані та приходити до нових висновків;

- підтримка різнобічного розвитку: інтегровані уроки можуть враховувати різні сфери інтересів дітей, збагачуючи їхній досвід і знання в різних галузях. це допомагає розвивати не тільки творчі, а й когнітивні та соціальні навички;

- просування комунікації та співпраці: робота на інтегрованих уроках часто вимагає співпраці з однокласниками. діти вчаться обмінюватися ідеями, домовлятися, ухвалювати спільні рішення та спільно створювати щось нове;

- зміцнення мотивації до навчання: інтегровані уроки можуть зробити навчання цікавішим та більш практичним, даючи змогу дітям бачити зв'язок між різними аспектами навчання та реальним життям. це може посилити їхню мотивацію до вивчення нових тем і дисциплін.

Отже, інтегровані уроки надають молодшим школярам унікальну можливість розвивати творчі здібності через аналіз, дослідження, співпрацю та застосування знань у різних контекстах.

Результати, отримані під час проведення інтегрованих уроків із розвитку творчих здібностей дітей, укріпили в нас переконання в необхідності систематичної та регулярної роботи в цьому напрямі.

2.4. Аналіз результатів роботи з розвитку творчих здібностей учнів початкової школи на інтегрованих уроках.

З метою аналізу змін у рівні розвитку творчих здібностей у молодших школярів та для перевірки нашої гіпотези ми провели повторне діагностування. Для цього були використані ті ж самі методики, які ми застосували на початковому етапі дослідження.

Порівняльний аналіз первинного та повторного проведення експрес-методу Д. Джонсона наочно відображено у таблиці 2.16.

Таблиця 2.16

Порівняльні результати експрес-методу Д. Джонсона

Загальний рівень розвитку творчих здібностей	Кількість балів	Кількість учнів	
		Первинне діагностування	Вторинне діагностування
Високий	27 – 40	5	8
Середній	14 – 26	14	14
Низький	0 – 13	6	3

Графічне представлення порівняльних результатів на рисунку 2.9.

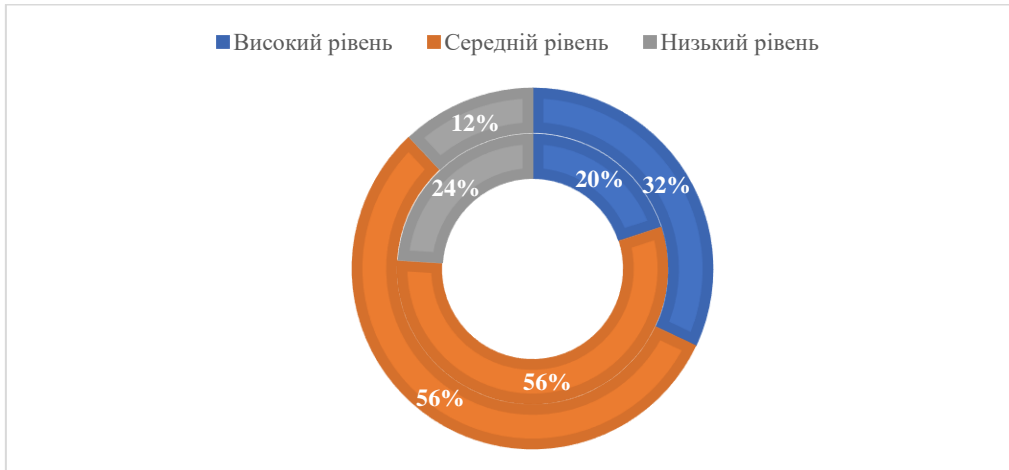

Рисунок 2.9 Кругова діаграма порівняльного аналізу результатів експрес-методу Д. Джонсона (%)

З таблиці 2.16 та рисунку 2.9 видно, що кількість дітей з низьким рівнем сформованості творчих умінь знизилася на 12%, середній рівень залишився таким самим – 56%, а високий – збільшився до 32% (на 12% більше).

Якщо подивитися повторно результати по кожній характеристиці креативності, то виявиться, що сформованими вміннями у більшості учнів виступають тепер емоційна зацікавленість до творчості, доповнювання та розробка ідей та оригінальність та нестандартність. Все ще на низькому рівні, як і при первинному обстеженні, залишається «чутливість до проблеми». Незалежність мислення досі формується.

Отже, порівняльний аналіз результатів спостереження за експрес-методикою Д. Джонсона показав, що кількість дітей з низьким рівнем сформованості дослідницьких умінь знизилася на 12%, а високий злегка підвищився. Більшість характеристик творчих здібностей стали сформованими. Все ще на низькому рівні, як і під час первинного обстеження, чутливість до проблеми.

Порівняльний аналіз первинної та повторної діагностики творчих здібностей молодших школярів за методикою Дж. Гілфорда (модифікація О. Тунік) наочно відображено у таблиці 2.17.

Таблиця 2.17

Порівняльні результати діагностики творчих здібностей молодших школярів за методикою Дж. Гілфорда (модифікація О. Тунік)

Рівень формування творчих здібностей	Кількість балів	Кількість учнів	
		Первинне діагностування	Вторинне діагностування
Високий рівень	> 60	2	8
Середній рівень	30 – 60	14	13
Низький рівень	< 30	9	4

Графічне представлення порівняльних результатів на рисунку 2.10.

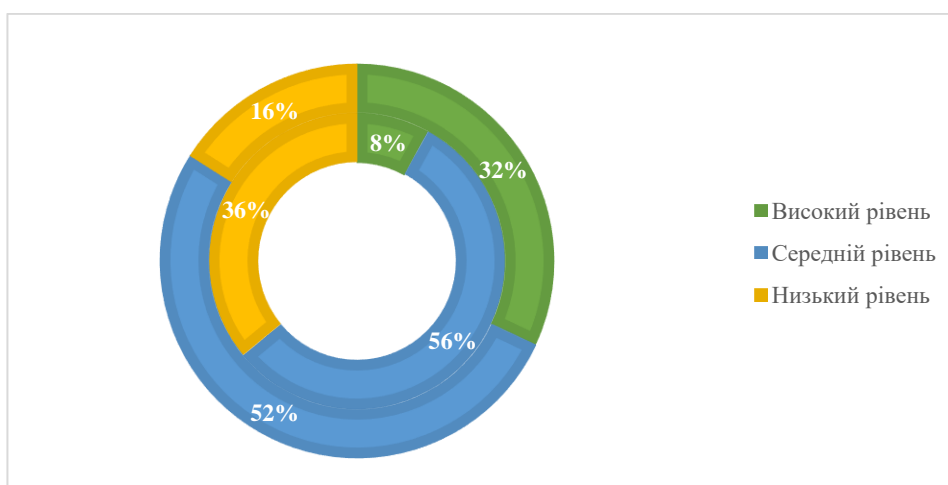

Рисунок 2.10 Кругова діаграма порівняльного аналізу результатів діагностики творчих здібностей молодших школярів за методикою Дж. Гілфорда (модифікація О. Тунік) (%)

З таблиці 2.17 і рис. 2.10 видно, що кількість дітей з низьким рівнем сформованості творчих здібностей знизилася на 20%, а середній і високий відповідно підвищилися. Тобто дітей у класі, з низьким рівнем креативності залишилося четверо (первинне обстеження – 9). Вони можуть виявляти важкість у генерації нових ідей та аналізі інформації.

Школярів із високим рівнем стало на 6 більше. Вони здатні до глибокого аналізу, синтезу та генерації нових ідей. Результати другого діагностування підтвердили їхню стійку здатність до творчого мислення. Учні із середнім рівнем – зменшилось на одного. Їхні навички ще не досягли високого рівня,

але діти здатні використовувати творчий підхід самостійно та вони достатньо оригінальні у деяких ситуаціях.

Таким чином, загальний аналіз результатів показує, що найбільше учнів мають середній рівень формування творчих здібностей. Високого рівня досягли 32% учнів, тоді як низький рівень спостерігається у невеликої групи (16%).

Якщо порівнювати первинну і повторну діагностику з методики зі складання зображень з об'єктів М. Ільїної, то ми можемо побачити такі результати, які відображені у таблиці 2.18.

Таблиця 2.18

**Порівняльні результати діагностики за методикою М. Ільїної
«Складання зображень з об'єктів»**

Критерії оцінки	Кількість учнів	
	Первинний огляд	Вторинний огляд
Високий рівень	3	7
Середній рівень	16	16
Низький рівень	6	2

Графічне представлення порівняльних результатів на рисунку 2.11.

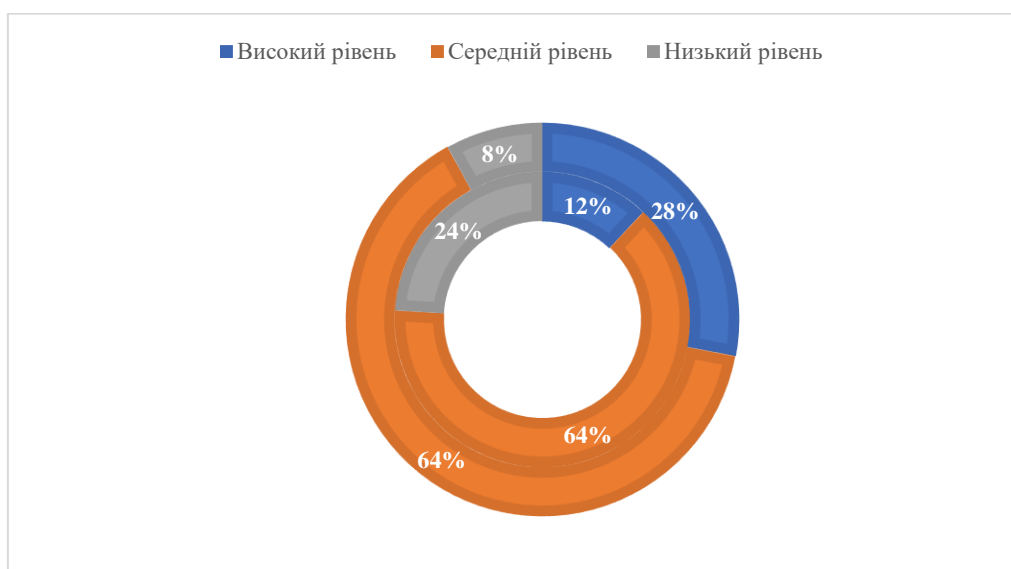

Рисунок 2.11 Кругова діаграма порівняльного аналізу результатів за методикою «Складання зображень з об'єктів» (%)

Таблиця 2.18 і рисунок 2.11 показують позитивну динаміку: кількість учнів із високою пізнавальною потребою збільшилася на 16%. Відповідно, низький рівень зменшився на стільки ж.

В першому та другому огляді 3 та 7 учнів відповідно показали високий рівень виконання діагностичного завдання "Складання зображень з об'єктів". Це свідчить про їхню здатність ефективно сприймати об'єкти та здійснювати творчі поєднання для створення нових зображень.

16 учнів у першому та другому огляді демонструють середній рівень у виконанні завдання. Вони вміють здійснювати об'єктивний аналіз та компонування об'єктів, але досі відсутня певна оригінальність.

2 учнів у другому огляді показали низький рівень виконання завдання. Це може вказувати на їхні обмежені навички складання зображень з об'єктів, або на те, що вони мають труднощі у вираженні творчого підходу до завдання.

Загальний аналіз результатів показує, що найбільше учнів мають середній рівень навичок складання зображень з об'єктів за методикою М. Ільїної (64%). Високого рівня досягло вже більша кількість учнів (28%), а низький рівень спостерігається в меншій групі (8%).

Порівняльний аналіз первинного та повторного обстеження за методикою «Намалюй неіснуючу тварину» відображений у таблиці 2.19.

Таблиця 2.19

Результати методики «Намалюй неіснуючу тварину» (А.І. Савенков)

Критерії оцінки	Кількість балів	Кількість учнів	
		Первинне обстеження	Вторинне обстеження
Високий рівень	3	8	16
Середній рівень	2	14	8
Низький рівень	1	3	1

Графічне представлення порівняльних результатів на рисунку 2.12.

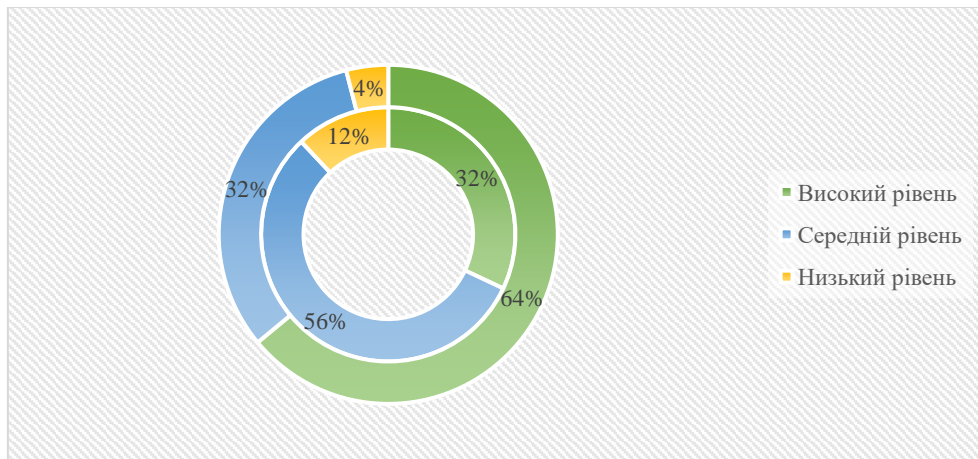

Рисунок 2.12 Кругова діаграма порівняльного аналізу результатів методики «Намалюй неіснуючу тварину» (О. Савенков) (%)

Виходячи з наданих результатів методики "Намалюй неіснуючу тварину", можна зробити такі висновки.

Учнів з високим рівнем творчості достатньо збільшилась (становить 64%). Вони виявили високу творчу здібність, фантазію та уяву. Їхні малюнки характеризуються багатством деталей, оригінальними ідеями та гарною реалізацією концепції неіснуючої тварини. Вони успішно передали свої творчі ідеї через малюнок.

Кількість учнів середнього рівня зменшилась на 24%, низького – на 8%.

Учні із середнім рівнем також виявили творчий потенціал, але він менш виражений порівняно з високим рівнем. Їхні малюнки містять цікаві елементи, але вони менш деталізовані. Можливо, деякі з них не повністю реалізували свої ідеї або не висловили їх найкращим чином.

На низькому рівні залишився лише 1 учень. Він досі виявляє труднощі у вигадванні та створенні уявних об'єктів.

Порівняльний аналіз первинного та повторного анкетування щодо виявлення емоційного ставлення дітей до творчої діяльності ми можемо побачити у таблиці 2.20.

Таблиця 2.20

Порівняльні результати анкетування щодо виявлення емоційного ставлення дітей до творчої діяльності

Ставлення до творчої діяльності	Кількість балів	Кількість учнів	
		Первинне обстеження	Вторинне обстеження
Високий рівень	5 – 8	15	19
Середній рівень	2 – 4	10	6
Низький рівень	0 – 1	0	0

Графічне представлення порівняльних результатів на рисунку 2.13.

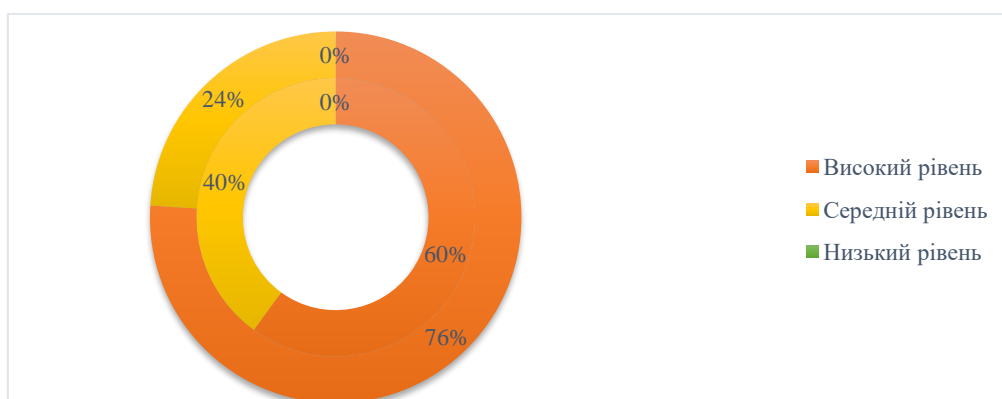

Рисунок 2.13 –Кругова діаграма порівняльного аналізу результатів анкети для виявлення емоційного ставлення дітей до творчої діяльності (%)

З таблиці 2.20 і малюнку 2.13 видно, що учнів 2-А класу, демонструючих високий рівень за цією анкетною, стало ще більше, на 16%. Переважна більшість учнів висловлюють позитивне ставлення до творчої діяльності. Тільки шість учнів показали середні результати.

Апатії, незацікавленості та негативного ставлення до творчості немає у жодного учня в класі, ні при першому, ні при другому обстеженні.

Отже, порівняльний аналіз результатів анкетування з виявлення емоційного ставлення дітей до творчої діяльності показав, що в класі кількість учнів, які продемонстрували високий рівень за цією методикою, зросла (до 76%). Значна більшість учнів висловила своє позитивне ставлення до творчої діяльності.

Якщо порівнювати первинну і повторну діагностику з методики «Самооцінка творчих умінь», то ми можемо побачити такі результати, які відображені у таблиці 2.21.

Таблиця 2.21

Порівняльні результати методики «Самооцінка творчих умінь»

Рівень сформованості творчих здібностей	Кількість балів	Кількість учнів	
		Первинне діагностування	Вторинне діагностування
Високий рівень	71 – 100	9	11
Середній рівень	31 – 70	12	12
Низький рівень	0 – 30	4	2

Графічне представлення порівняльних результатів на рисунку 2.14.

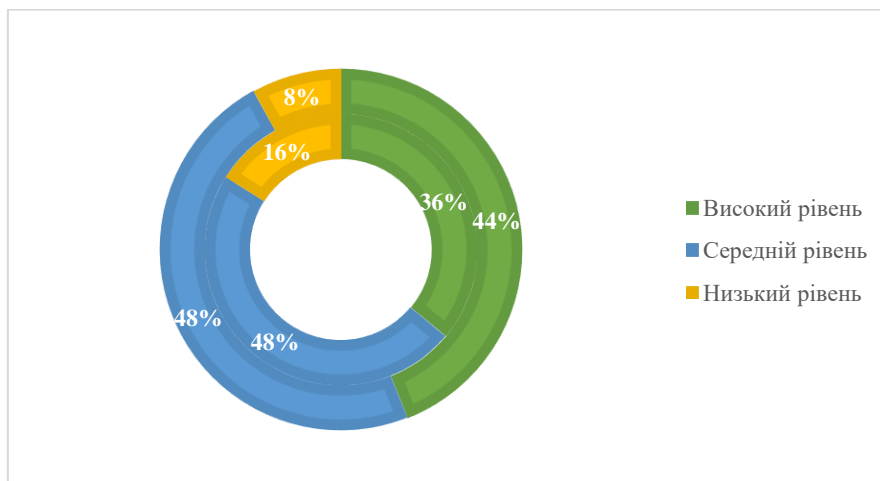

Рисунок 2.14 Кругова діаграма порівняльного аналізу результатів методики «Самооцінка творчих умінь» (%)

З таблиці 2.21 і рис. 2.14 видно, що кількість дітей з низьким рівнем сформованості творчих здібностей знизилася на 8%, а високий відповідно підвищився. Тобто дітей у класі, які досі мають труднощі з творчим мисленням і застосуванням інновацій у діяльності, залишилося лише двоє (первинне обстеження – 4). Одна дитина досі відчуває невпевненість у своїх творчих здібностях та страх перед чимось новим, а інша – має труднощі у створенні, генерації нових, оригінальних ідей.

Школярів із високим рівнем стало на двоє більше, із середнім –

залишилась та ж сама кількість. Вони мають високу впевненість у своїх здібностях, що сприяє активному прояву творчості. Такі учні часто готові досліджувати та розбиратися в складних і нетривіальних питаннях.

Таким чином, порівняльний аналіз методики «Самооцінка творчих умінь» (за О. Тунік) показав нам, що кількість учнів з низьким рівнем сформованості дослідницьких умінь знизилася на 18%, а високий трохи підвищився. Школярів із високим рівнем стало 44%, із середнім – так і залишилось 48%.

При порівнянні первинної та повторної діагностики з методики «Незавершені фігури» (П. Торренс), ми отримали такі результати, які відображені у таблиці 2.22.

Таблиця 2.22

Порівняльні результати діагностики за методикою «Незавершені фігури»

Критерії оцінки	Кількість учнів	
	Первинний огляд	Вторинний огляд
Високий рівень	7	9
Середній рівень	15	16
Низький рівень	3	0

Графічне представлення порівняльних результатів на рисунку 2.15.

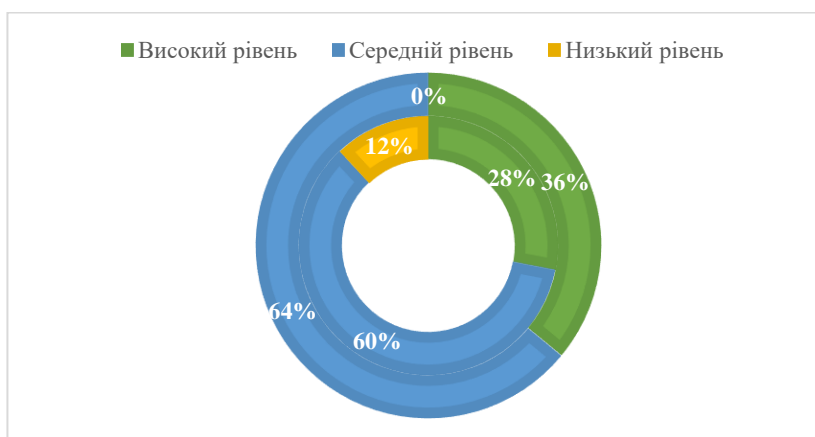

Рисунок 2.15 Кругова діаграма порівняльного аналізу результатів за методикою «Незавершені фігури» (П. Торренс) (%)

З таблиці 2.22 і рис. 2.15 видно, що результати школярів при повторному обстеженні є досить гарними. Учні з низьким рівнем зовсім немає.

Учні, які показали високий рівень виконання діагностичного завдання "Незавершені фігури" наразі становить 36% (збільшилось на 24%). Це свідчить про їхню здатність до уявлення та створення цілісних образів, добре розвинуту просторову уяву та здатність сприймати взаємовідношення об'єктів.

Учні із середнім рівнем збільшилось на 4% (наразі – 64%). Вони здатні розпізнавати деякі взаємовідношення між об'єктами та створювати образи, але ще потребують додаткової практики та розвитку для досягнення більшого рівня деталізації.

Таким чином, порівняльний аналіз за методикою «Незавершені фігури» (П. Торренс) показав, що результати школярів при повторному обстеженні змінилися у кращу сторону.

Усі сім методик і при повторному обстеженні лежать в основі діагностики творчих здібностей. Отже, ми можемо підбити підсумки, результати яких графічно представлені на рисунку 2.16.

Рисунок 2.16 Гістограма порівняльного аналізу результатів для всіх методик «Рівні формування творчих здібностей» (%)

На рисунку 2.16 видно, що кількість дітей з низьким рівнем сформованості творчих здібностей в експериментальному класі знизилася на 17%, а високий підвищився на 15%.

Тепер трохи менше половини учнів у класі (48,6%) при повторному обстеженні виявляють високий рівень сформованості творчих здібностей. Високий рівень досягається у дітей за рахунок емоційно-оціночної складової та поведінкової, коли школярі виявляють своєрідність, оригінальність, прагнуть виконувати завдання самостійно, креативно.

Крім того, слід зазначити, що зміни у творчих здібностях дітей проявилися не тільки в кількісних показниках, а й у якісних аспектах їхньої творчої діяльності. Аналіз виконаних робіт свідчить про глибше розуміння дітьми тематичного матеріалу, а також про вміння адаптувати отримані знання до різних ситуацій. Це пояснюється тим, що інтегровані уроки стимулювали дітей до різнобічного та комплексного розгляду навчальних питань, сприяючи розвитку їхнього аналітичного та критичного мислення. Таким чином, під час експериментальної роботи спостерігається не тільки зростання кількості дітей з високим рівнем сформованості творчих здібностей, а й істотне поліпшення якісних характеристик їхньої творчої активності.

Також, порівняємо результати констатувального та контрольного етапів у експериментальному та контрольному класі (див. табл. 2.23)

Таблиця 2.23

Порівняння рівнів розвитку творчих здібностей молодших школярів експериментального та контрольного класів

Рівень розвитку творчих здібностей	Констатувальний етап				Контрольний етап			
	ЕК		КК		ЕК		КК	
	К-сть учнів	%	К-сть учнів	%	К-сть учнів	%	К-сть учнів	%
Високий рівень	7	28%	5	22%	11	44,6%	5	24%
Середній рівень	14	56%	11	48%	12	48,6%	12	51%
Низький рівень	4	16%	7	30%	2	6,8%	6	25%

Ми графічно зобразили отримані результати контрольного етапу експерименту на рисунку 2.17.

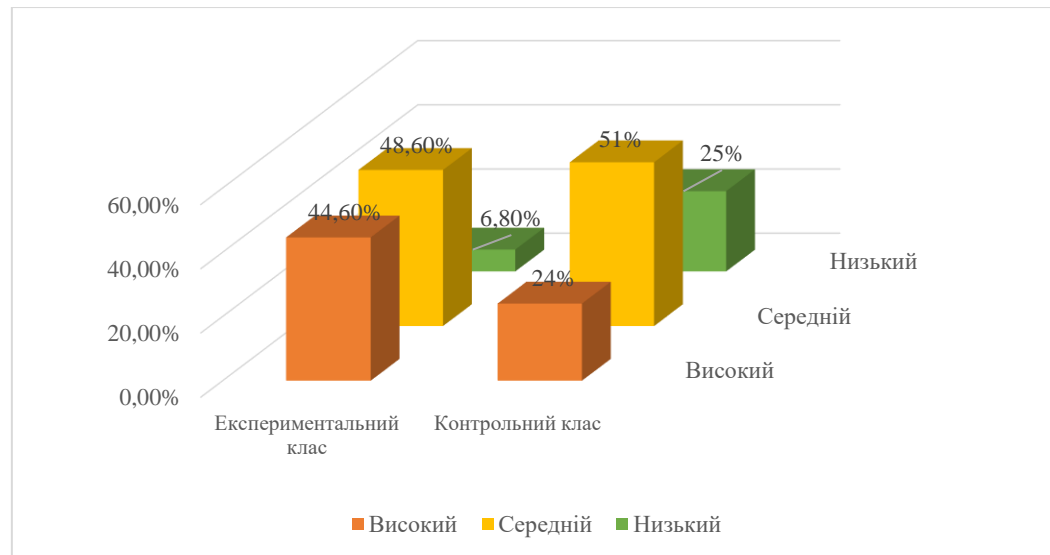

Рисунок 2.17 Підсумкові результати контрольного етапу (%)

Отже, на основі даних таблиці 2.23. та рисунка 2.17. ми бачимо наступні показники:

- 11 учнів (44,6%) експериментального класу та 5 учнів (24%) контрольного класу мають високий рівень розвитку творчих здібностей.
- Середнім рівнем розвитку творчих здібностей володіють по 12 учнів з експериментального та контрольного класів (48,6% та 51% відповідно).
- 2 учні експериментального класу (6,8%) та 6 учнів контрольного класу (25%) мають низький рівень розвитку творчих здібностей.

Повторне діагностування учнів другого класу щодо рівня розвитку творчих здібностей показало, що розроблена та впроваджена нами система інтегрованих уроків сприяла підвищенню рівня творчих здібностей учнів. Аналіз отриманих даних свідчить про позитивні зміни в бік покращення цього показника.

Таким чином, результати експериментальної роботи свідчать про доцільність та ефективність використання інтегрованих уроків як засобу формування творчих здібностей учнів та підтверджують достовірність висунутої нами гіпотези.

Висновки до 2 розділу

Дослідно-експериментальна робота з розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку проводилася у 3 етапи. На першому етапі ми організували експериментальне дослідження, відібрали діагностичні методики, а також розкрили рівень сформованості творчих здібностей у молодших школярів.

Наступний етап, формувальний, експеримент передбачав розробку системи роботи на інтегрованих уроках, які передбачали розвиток креативності молодших школярів.

Контрольний етап передбачав повторну дослідно-експериментальну роботу. Всі сім методик, які були підібрані на першому етапі, і при повторному обстеженні лежать в основі діагностики творчих здібностей учнів. Кількість учнів із низьким рівнем сформованості дослідницьких умінь знизилася на 17%, а високий підвищився на 15%. Тепер трохи менше половини дітей у класі (48,6%) при повторному обстеженні виявляють високий рівень сформованості творчих здібностей. Цей аналіз підтвердив позитивний вплив інтегрованих уроків на формування творчого мислення, розвиток інтелектуальних та творчих здібностей учнів.

Отже, можна зробити висновок, що застосування інтегрованих уроків для формування та розвитку творчих здібностей молодших дали позитивний ефект, оскільки результати повторного проведення методик виявлення рівня сформованості креативності виявилися вищими, ніж під час проведення дослідження за цією методикою у першому випадку.

ВИСНОВКИ

Отже, у даній роботі було розглянуто тему «Розвиток творчих здібностей молодших школярів на інтегрованих уроках» і на основі проведеного аналізу можна зробити висновок:

Творчі здібності – поняття досить складне та багатогранне. Наука не має чіткого визначення, з яким могли б погодитися всі. Проте в одному вчені й дослідники сходяться – творчість передбачає можливість виходу за межі, творення чогось абсолютно нового і цінного для суспільства. Творчі здібності являють собою унікальний набір психологічних і когнітивних характеристик, що дають змогу людині створювати оригінальні, інноваційні та цінні ідеї, продукти або рішення в різних сферах діяльності. Ці здібності включають у себе здатність до асоціативного мислення, гнучкості розуму, оцінювання проблем з нестандартних точок зору, а також здатність до генерації нових ідей і концепцій. Вони сприяють інноваційному розвитку, допомагаючи людям знаходити нові шляхи розв'язання складних проблем і створювати щось унікальне, оригінальне.

Творчі здібності молодших школярів являють собою набір умінь і якостей, які проявляються у здатності дітей до вираження своєї фантазії, оригінальності та творчості в різних сферах життя. Тобто, розвиток творчих здібностей у школярів дає можливість проявити себе як творчу особистість, сприяють розвитку самовираження, критичного мислення та розв'язання проблем. Необхідно всебічно допомагати і сприяти розвитку творчих здібностей школярів дотримуючись таких принципів:

- створювати проблемні ситуації, що вимагають творчого рішення;
- надавати дитині якомога більше самостійності у творчості;
- уникати прямих вказівок, сприяти тому, щоб дитина діяла самостійно;
- не перешкоджати дитячим ініціативам і не намагатися робити за них те, що вони здатні виконати самостійно;

- не квапитися з судженнями щодо результатів дитячої творчості;
- пропонувати дітям вирішити свої проблеми творчо, пробувати різні варіанти вирішення творчих завдань.

З метою виявлення та розвитку творчих здібностей у молодших школярів, було проведено емпіричне дослідження учнів 2-го класу. Дана робота передбачала три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. Для діагностики вихідного рівня нами було підібрано діагностичний інструментарій, який складався з 7 методик. Результати констатувального етапу показали, що 30% учнів мають високий рівень сформованих творчих здібностей, 54% – учні із середнім рівнем, з низьким – 24%.

Для розвитку творчих здібностей молодших школярів потрібна цілеспрямована робота. З цією метою, на формувальному етапі, нами було запропоновано систему інтегрованих уроків задля розвитку творчих здібностей, яка повинна включати в себе спеціально підібрані вправи і завдання для розвитку творчих розумових здібностей. Інтегровані уроки являють собою метод і форму навчання, в рамках якого кілька предметів об'єднуються в єдину тему. Такий підхід стає особливо корисним для розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Під час інтегрованих уроків діти отримали можливість застосовувати знання та навички з різних галузей для розв'язання комплексних завдань. Важливо було створити умови для активного і самостійного творчого пошуку дітей, стимулювати їхній інтерес до світу знань і надихати на пошук нестандартних рішень. Додатково, ми використовували різні прийоми, методи, творчі завдання, які активізують уяву, асоціативне, креативне мислення та здатність до нетрадиційного підходу до завдань, що сприяло розвитку креативних здібностей учнів.

На контрольному етапі нами було здійснено повторну діагностику з розвитку творчих здібностей молодших школярів. Загальний висновок за всіма методиками показав, що у більшості другокласників (49%)

спостерігається середній рівень, майже половина (44%) виявляє високий рівень сформованості творчих здібностей. Тільки у 6% було виявлено низький рівень креативності. У цілому нині, можна назвати високу творчу активність учнів і позитивне ставлення до творчої діяльності. Інтерес, позитивне ставлення до творчості розкривають великий потенціал класу з організації креативної діяльності та формування творчих здібностей.

В сучасних умовах шкільної освіти розвиток творчих здібностей є однією з основних цілей. Здатність нестандартно мислити, висувати нові ідеї проявляти творчу активність, відкриває великі можливості для всебічного розвитку школяра, сприяє реалізації накопиченого потенціалу, доставляє морально-психологічне задоволення. Інтегровані уроки є важливим інструментом для стимулювання розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Вони сприяють формуванню у молодших школярів навичок, необхідних для успішного функціонування в сучасному суспільстві, де вимагаються нестандартні рішення та інноваційний підхід до завдань.

Тож, у роботі було досягнуто поставленої мети, підтверджено нашу гіпотезу та вирішено всі завдання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VII школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 21-22 листопада 2018 року. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2018. 361 с.
2. Антонова О. Є., Маслак Л. П. Європейській вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 81 – 109.
3. Антюхова Н. І. Аналіз творчості та креативності в сучасних наукових теоріях та концепціях [Електронний ресурс] // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Сучасні проблеми германського та романського мовознавства» (м. Рівне, 23 квітня 2014). Рівне, 2014. URL: <http://fif.16mb.com/konferentsii-konkursy-ta-hranty> (дата звернення 19. 04. 2023)
4. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. К. : Фенікс, 2014. 136 с.
5. Большакова І. Міжпредметна інтеграція змісту навчання. Початкова освіта. 2013. № 40 (712). С. 4
6. Бондар, Ю. В. Використання творчих завдань під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. №70. Т. 1. 2020. С. 95-99. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_1/19.pdf (дата звернення: 15.05.2023)
7. Боно де Е. Латеральне мислення: підручник творчого мислення/ пер. з англ. П. А. Самсонов. Мінськ : Попуррі, 2005. 380 с.
8. Борисова О. О. Формування творчих здібностей молодших школярів у процесі музичної навчально-ігрової драматизації: Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед.наук/ Український державний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 1994. 20 с.

9. Бочелюк В. Й. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ, 2006. 248 с.
10. Варецька О. В. Теоретичні і методичні засади розвитку соціальної компетентності до соціально-педагогічної діяльності: дис... докт. пед. наук.: Київ, 2015. 630 с.
11. Вегера Н. С Інтегровані уроки в початковій школі. Харків: Ранок, 2010. 160 с.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
13. Волкова Н. П. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. 576 с.
14. Волобуєва Т. Б. Розвиток творчої компетентності школярів. *Управління школою*. 2005. №3. С. 107-109.
15. Гергель Є. Л. Вікова динаміка розвитку креативних здібностей. Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За редакцією академіка С. Д. Максименка. К.: Главник, 2005. Вип. 26: У 4 томах. Т. 1. С. 342-349.
16. Гончаренко С. Український педагогічний словник. С. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
17. Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. Гончарова-Горянська М. Рідна школа : 2004. № 7-8.
18. Горгош Л. І. Інтеграція традиційних та інноваційних технологій в навчально-виховному процесі початкової школи. *Розкази онуку*. 2009. № 1-2. С.4-8.
19. Гурець Н. Т. Педагогічні умови розвитку творчої активності молодших школярів у гуртковій роботі: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук/ Харківський держ. пед.університет ім. Г. С. Сковороди. Харків, 1994. 25 с.
20. Дабіжа, Л. П. Інтегровані уроки читання та мистецтва як засіб

розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. Вип. 66. 2021. С.7-11.*

21. Данько Н. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. Початкова школа. 2013. № 4. С. 1-2.

22. Данько, Н. П. Характерні особливості інтегрованих уроків та уроків з міжпредметними зв'язками. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи.* Вип. 32. 2010 р. С. 36-44.

23. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 22.04.2023)

24. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

25. Енциклопедія освіти / Нац. акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень]: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.

26. Жестерьев С. Психолого-педагогічний супровід освітнього процесу в позашкільних закладах . *Рідна школа.* 2006. № 8. С. 15–17.

27. Життєва компетентність особистості : науково-методичний посібник за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков, Г. М. Несен. : К., Богдана, 2003. 520 с.

28. Журавльова А. В. Творчі завдання як можливість максимальної реалізації художнього потенціалу студентів-хореографів (на прикладі дисципліни “Теорія та методика викладання популярних танцювальних стилів”). *Педагогічні науки.* 2016. Вип. 132. С. 67-74.

29. Завадська А. П. Інтегровані уроки як один із методів розвитку творчих здібностей учнів початкових класів. *Острозецька громада.* URL: <https://ostrozhecka-gromada.gov.ua/news/1605604725/> (дата звернення: 25.09.2023)

30. Збірник студентських наукових досліджень «Освітній альманах» /вступ. слово, впоряд., заг. редак. Н. Мачинська. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020. Вип. 3. 217 с
31. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута, 2006. 316 с.
32. Кельнер С. С. Шляхи розвитку творчих здібностей учнів. Початкова школа. 2013. №12. С. 2-19.
33. Клименко В. В. Механізм творчості: чи можна його розвивати. Київ: Шкільний світ, 2001. 96 с.
34. Ковтун Н.О. До питання про введення інтегрованих уроків у початкових класах. 2012. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/13654/1/Kovtun%20%28do%29.pdf> (дата звернення: 15.05.2023)
35. Колкатіна Н. М. Розвиток творчих здібностей. *Початкове навчання та виховання*. 2009. № 19-21. С. 38-43
36. Комар О. Дещо про інтеграцію та інтегровані уроки. Психологопедагогічні проблеми сільської школи. 2017. №57. С. 67-73.
37. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори: у трьох томах. Т.1. Велика дидактика / під ред. з біограф. нарисом і примітками проф. Красновського А. Л. К. : Рад. школа, 1940. 248 с.
38. Короткий словник актуальних педагогічних термінів / упор. Флегонтова Н.М. К.: КНУТД, 2013. 55 с.
39. Короткий термінологічний словник з педагогіки / уклад. С. Г. Мельничук. Кіровоград, 2004.
40. Костюк Н. М. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі формування мовленнєвої компетентності. Початкова школа. 2008. №8. С. 89-90.
41. Крет О. І. Розвиток пізнавальних, інтелектуальних і творчих компетентностей молодших школярів шляхом використання ігрових та

сучасних педагогічних технологій. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-piznavalnih-intelektualnih-i-tvorcih-kompetentnostej-molodsih-skolariv-slahom-vikoristanna-igrovih-ta-sucasnih-pedagogicnih-tehnologij-214815.html> (дата звернення: 23.09.2023)

42. Криворучко Ю. М. Формування готовності майбутнього вчителя до розвитку художньо-творчих здібностей молодших школярів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 . Чернігівський нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2010. 21 с.

43. Курапов А. О., Льошенко О. А., Волинець В. О. Практикум із загальної психології. Модуль “Уява, емоції, воля”. Методичні рекомендації. К.: ДІА, 2022. 256 с. URL: https://iar.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/Методичка_A5_електронна_версія.pdf (дата звернення: 19.06.2023)

44. Кучер Г. М. Розвиток творчої особистості. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Серія 5. Випуск 60. 2018. С. 229-231. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23612/Kucher%20H.%20M..pdf?sequence=1#:~:text=Л.,17%5D>. (дата звернення: 03.05.2023)

45. Лазарев М. О. Основи педагогічної творчості: навч. посібник для пед. ін-т. Суми: ВВП «Мрія» - ЛТД, 1995. 210 с.

46. Левківський М.В. Інноваційні навчальні технології. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: Навчальний посібник / за ред. О.А.Дубасенюк. Житомир: Житомир. держ. пед.ун-тет, 2001. С. 12-18.

47. Левкулич Д. С. Використання інноваційних технологій під час проведення інтегрованих уроків в початковій школі // Вища школа і ринок праці: інтеграція, модернізація, інтернаціоналізація: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Мукачєво, 19-21 жовтня 2016 р.) / Ред. кол.: Т. Д. Щербан (гол.ред.) та ін. Мукачєво: МДУ, 2016. С. 127-129.

48. Лимар Ю. М. Прийоми стимулювання творчої активності дошкільників і молодших школярів. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1252/1/Прийоми%20стимулювання%20творчої%20активності%20дошкільників%20і%20молодших%20школярів.pdf> (дата звернення 20.04.2023)
49. Липова Л. Психолого-педагогічні умови розвитку обдарованості. *Шкільний світ*. №24. 2001. С. 17–23.
50. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ: Богданова А.М., 2009. 404 с.
51. Майтак Т. Вплив сучасної системи освіти на розвиток креативності. *Психолог*. №19. 2012. С. 34-36.
52. Мартиновець Л. М. Підвищення ефективності уроку за рахунок інтеграції навчального матеріалу. Новоалександрівка, 2012. 97 с.
53. Мельников А. Творчість від проблеми до дії. *Шкільний світ*. 2002. №14. С.15–18.
54. Міщенко Н. І. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів засобами інноваційних технологій. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 1. С. 138-144. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tvo_2017_1_25.pdf (дата звернення: 25.09.2023)
55. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: ВАТ «КНДК», 2001. 608 с.
56. Наволокова Н.П. «Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій». Харків: Основа, 2010 р. 176 с.
57. Наукові записки. Серія “Психолого-педагогічні науки” (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг.ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. № 1. 190 с. URL:

http://lib.ndu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/517/1/191_Naykovi_zapiski.pdf#page=79 (дата звернення: 15.05.2023)

58. Никитіна Л. В. Розвиток творчих здібностей учнів. *Початкова школа*. 2010. № 9. С.29–33.

59. Ніколаєнко С. М. Якість вищої освіти в Україні: погляд в майбутнє . С. М. Ніколаєнко : Вища школа. 2006. № 2, с. 3–22.

60. Нова українська школа: poradnik dla vchytelya / під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf> (дата звернення: 15.05.2023)

61. Нова школа: простір освітніх можливостей: проект. Укладачі: Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець, О. Макаренко, О. Малахова, Т. Нанаєва, Г. Усатенко, П. Хобзей, Р. Шиян. URL: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>. (дата звернення: 18.03.2023.)

62. Обдаровані діти: діагностика та супровід/ Упоряд. Т.Червонна. К.: Шк..Світ, 2008. 128с.

63. Освітні технології: навчально-методичний посібник. / за ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. 256 с.

64. Павленко В. В. Розвиток креативності молодших школярів : монографія / за ред. проф. О. Є. Антонової. Житомир, 2017. 158 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/27586/1/Розвиток%20креативності%20молодших%20школярів.pdf> (дата звернення: 10.04.2023)

65. Павленко Ю. Г. Робочий зошит з дидактики : навч.-метод. посібн. для студ. спец.-ті 013 Початкова освіта. Полтавський нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. 2-ге вид. переробл. і доповн. Полтава: ПП Астроя, 2020. 50 с.

66. Падун Н. О. Особливості форм інтегрованого навчання у сучасній школі. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2011. № 1. С. 82.

67. Періг І. М. Психодіагностика: методичний посібник для

лабораторних робіт. Ч. І. Тернопіль: ТНТУ імені Івана Пулюя, 2018. 130 с.

68. Перспективні напрямки сучасної науки та освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 17–19 травня 2017 р.) / відп. ред. Н. М. Маторіна. Слов'янськ : ДДПУ, 2017. Вип. 9. Ч. 2. С. 23-27.

69. Підласий І. П. Як підготувати ефективний урок: кн. Для вчителя/ ред.: Н.Г Несин. К.: Радянська школа, 1989. 208 с.

70. Плешкова Н. М. Інтегрований урок як одна з нетрадиційних форм організації навчання учнів початкових класів: досвід роботи. URL: <https://naurok.com.ua/opis-dosvidu-integrovaniy-urok-130244.html> (дата звернення: 25.09.2023)

71. Професійна освіта: словник / уклад. С.У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. Київ, 2000. 380 с.

72. Профорієнтація: стан і перспективи розвитку: збірник матеріалів Х ювілейних Всеукраїнських психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича / за ред. Н. В. Павлик. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020. 147 с. URL: http://ipood.com.ua/data/NDR/Programy_zbirnyky/2020_Zbirnyk_Fedoryshyn.pdf#page=16 (дата звернення: 15.05.2023)

73. Психологічна енциклопедія. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.

74. Психологія творчості: навч. посібник/ Н. А. Карпенко. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.

75. Роджерс К. Р. Творчество как усиление себя. *Вопросы психологии*. 1990. № 1. С. 164–168.

76. Савка О., Борис І. Інтегрований урок як спосіб реалізації особистісноорієнтованого навчання. Початкова освіта. 2007. № 20. С. 9.

77. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник. К.: Абрис, 1997. 416 с.

78. Савченко О. Я. Новий етап розвитку шкільної освіти і підготовка майбутнього вчителя. *Шлях освіти*. – 2003. № 5. С. 2–8.

79. Савчин М. М., Гірний О. І. Творчість як педагогічна проблема: тренінг творчості. *Педагогіка і психологія*. 2013. № 3. С. 43–51.

80. Сафіна Н. П. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках літературного читання. *Таврійський вісник освіти*. 2017. №1. С. 227-231. URL:

https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CDgQw7AJahcKEwjYgp6ehueAAxUAAAAAHQAAAAAQAw&url=http%3A%2F%2Fwww.irbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firbis_nbuv%2Fcgiiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2FTvo_2017_1_38.pdf&psig=AOvVaw1VOpX5n36RPo4T_vDbNqQu&ust=1692476810836801&cshid=1692390585755540&opi=89978449

(дата звернення: 03.05.2023)

81. Селіверстова О. О. Творчі завдання для розкриття індивідуальних здібностей учнів. *Початкова школа*. 2002. № 1. С. 54–56.

82. Середа І. О. Розвиток творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання : автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Тернопіль, 2011. 18 с.

83. Сидоренко В. В. Концептуальні засади Нової української школи: ключові компетентності, ціннісні орієнтири, освітні результати. *Методист*. №5. С. 4-21. URL:

https://lib.iitta.gov.ua/710778/1/Стаття_Сидоренко_Рубрика%20методист.pdf

(дата звернення: 24.04.2023)

84. Сисоєва С. О., Поясок Т. Б. Психологія та педагогіка: підручник для студентів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю традиційної та дистанційної форм навчання. Кременчук: Міленіум, 2005. 520 с.

85. Січко І. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у

педагогічній системі ВО Сухомлинського. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки.* Вип. 123 (1). 2013. С. 286-289.

86. Сокурєнко О. О. Навчальні дослідження в дошкільному закладі та початковій школі. Миколаїв: ОППО, 2011. 50 с.

87. Соловйова О.П. Творчість як стиль життя: креативний підхід до вирішення проблем. *Практична психологія та соціальна робота.* 2013. №8. С. 21-23.

88. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина: в 5 т. / редкол.: О. Г. Дзевєрін (голова) та ін. Київ : Рад. шк., 1977, Т. 3. 668 с.

89. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київська область): Домбровська Я. М., 2016. –473с. URL:

<http://ephsheir.phdpu.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/2580/Словник.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 03.05.2023)

90. Сучасні тенденції і пріоритети компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти : збірник науковометодичних праць / за заг. редакцією В. Є. Литньова, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир : «Полісся», 2016. У 3-х ч. Ч. II. С. 267-271.

91. Ткаченко Л. І. Креативність і творчість: сучасний контент. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2014. № 9-10. С. 32-35.

92. Ушачев В. П. Навчання основам творчої діяльності: навчальний посібник. Магніторськ, 1991. 55 с.

93. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В.І. Шинкарука. – К.: Абрис, 2002. 751 с.

94. Цзінцю С. Сутність поняття «творчий потенціал особистості». *Педагогічний альманах.* №36. 2017. С. 29-33. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/338883.pdf> (дата звернення: 03.05.2023)

95. Чекіна О. Ю. Інтегровані уроки в початковій школі. Харків : Основа, ПП «Тріада+», 2007. С. 7.

96. Чорноус В. Творчі здібності особистості: визначення, сутність, структура. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. (5 (1)). 2012. С. 82-87.

URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ppsv_2012_5\(1\)_14.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ppsv_2012_5(1)_14.pdf) (дата звернення: 03.05.2023)

97. Чорноус В. П. Творчість особистості у дискурсі практичної психології. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць*. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 8(51). Рівне: РДГУ, 2014. С. 99-101.

URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ozfm_2014_8_31.pdf (дата звернення: 25.09.2023)

98. Чувасова Н. Креативність особистості : зміст і структура. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. 2013. Вип. 38. С. 277-282.

99. Як допомогти дитині стати творчою особистістю / упоряд. Л. Шелестова; ред. М. Мосієнко. К.: Редакції загальнопедагогічних газет, 2003. 112 с.

100. Опис досвіду роботи вчителя початкових класів Ячмінь Наталії Леонідівни. *Соледарська ЗОШ №13*. URL: https://school-13.at.ua/English/dosvid_jachmin_n.l.pdf (дата звернення: 25.09.2023)

101. Gowan J. C. Development of the creative individual. San Diego : R. R. Knapp, 1972. 153 p.)

102. Mora S., Coto M. Curriculum Integration by Projects: Opportunities and Constraints A Case Study in Systems Engineering. *CLEI Electronic Journal*. 2014. Vol. 17, No. 3. URL:

<http://www.scielo.edu.uy/pdf/cleiej/v17n3/v17n3a11.pdf> (дата звернення: 22.04.2023).

103. STEM як інноваційна стратегія інтегрованої освіти: світовий досвід та перспективи розвитку / О. Борзик та ін. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 1(7). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-1\(7\)-383-396](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-1(7)-383-396) (дата звернення: 24.04.2023).

ДОДАТОК А

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКСПРЕС-МЕТОДУ Д. ДЖОНСОНА

Мета: виявити рівень розвитку уяви, отриманого за результатами тесту Торренса та Дж. Гілфорда.

Опитувальник креативності

(лист відповідей)

Дата _____

Навчальний заклад _____

Група _____

Вид діяльності _____

Респондент (П.І.П) _____

В таблиці, зображеній нижче, під номерами 1-8 відмічені характеристики творчих проявів (креативності). Будь-ласка, оцініть, використовуючи п'ятибальну шкалу, в якій степені кожен учень володіє вищеописаними творчими характеристиками. Оціночні бали: 5 – постійно, 4 – часто, 3 – інколи, 2 – рідко, 1 – ніколи.

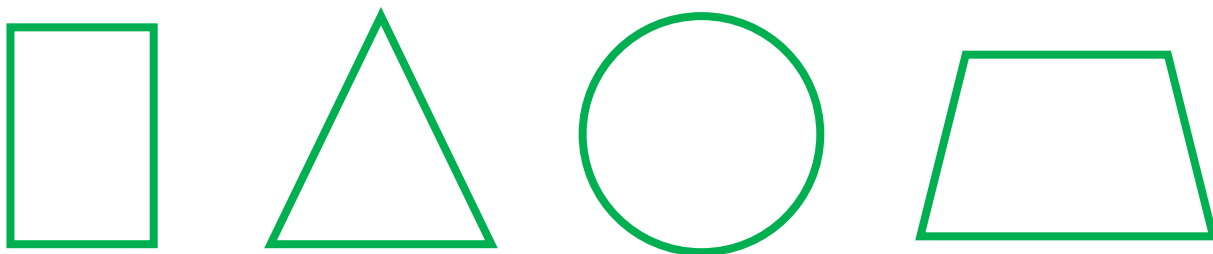
№	Характеристики креативності	Оцінка
1	Сенситивність до проблеми, можливість відчувати тонкі, невизначені, складні, суперечливі особливості навколишнього світу.	
2	Здатність висувати і висловлювати велику кількість різних ідей, образів, гіпотез, варіантів.	
3	Використання різних стратегій вирішення проблеми, здатність пропонувати різні види, типи, категорії ідей.	
4	Здатність доповнювати ідею різними деталями, розробляти, удосконалювати ідею-образ.	
5	Оригінальність, нестандартність мислення та поведінки, унікальність результатів діяльності, індивідуальний стиль.	
6	Здатність до перетворень, розвитку образів та ідей, динамічність, винахідливість, здатність структурувати.	
7	Емоційна зацікавленість у творчій діяльності, почуття гумору, інтерес, потреба, творча мотивація.	
8	Незалежність мислення, оцінок, поведінки, відповідальність за нестандартну позицію, стиль поведінки з опорою на себе, самодостатня поведінка	

ДОДАТОК Б
ДІАГНОСТИЧНЕ ЗАВДАННЯ ЗІ СКЛАДАННЯ ЗОБРАЖЕНЬ З
ОБ'ЄКТІВ М.В. ІЛЬІНОЇ

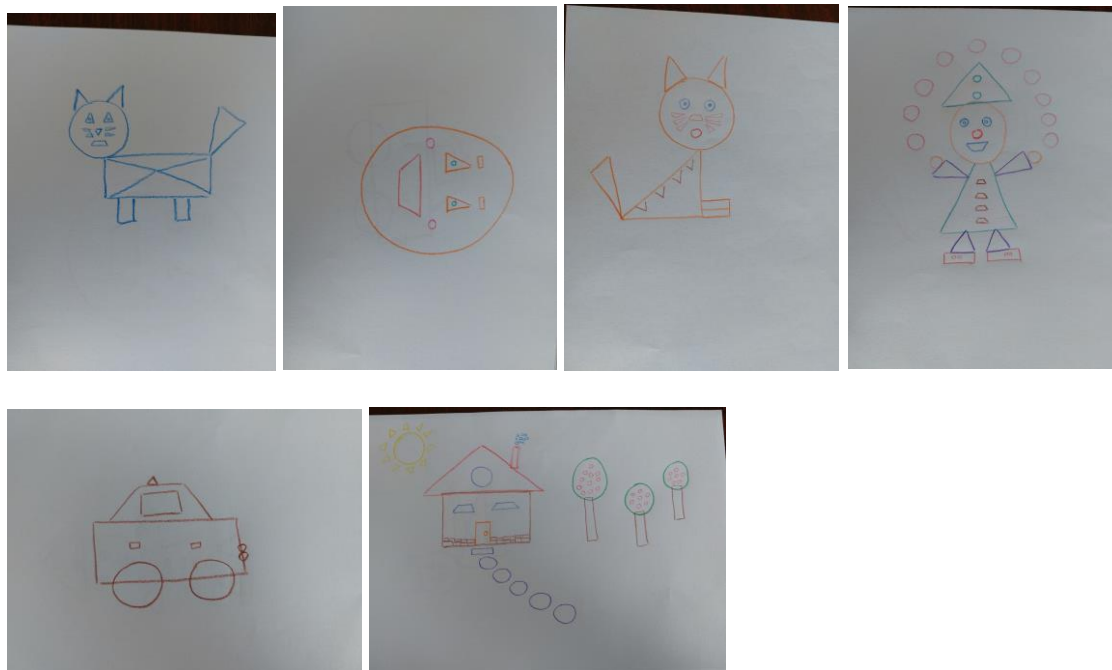
Мета: діагностувати творчу уяву та образне мислення.

Інструкція: намалювати задані об'єкти, користуючись набором фігур. Кожну фігуру можна використовувати багаторазово, можна також змінювати її розміри, але додавати в зображення інші фігури або лінії не можна.

Об'єкти для малювання (5): клоун, будиночок, кішка, автомобіль, радість.

Приклади малюнків учнів

ДОДАТОК В

МЕТОДИКА «НАМАЛЮЙ НЕІСНУЮЧУ ТВАРИНУ»

Мета: вивчення рівня творчої мисленнєвої активності, здатності до вироблення нових, незвичних і оригінальних ідей, що відрізняються від загальноприйнятих.

ДОДАТОК Г

САМООЦІНКА ТВОРЧИХ УМІНЬ ЗА О. ТУНІК

Мета: визначення особливостей творчої особистості.

Інструкція. Це завдання дозволить вам дізнатися, наскільки ви вважаєте себе творчою особистістю. З-поміж наведених нижче коротких речень ви знайдете ті, які дійсно підходять вам більше, ніж решта. Вам слід відмітити їх позначкою «Х» в колонці «в основному вірно (так)». Деякі речення лише частково відносяться до вас, їх потрібно помітити позначкою «Х» в колонці «частково вірно.» Інші висловлювання зовсім вас не стосуються, їх потрібно помітити позначкою «Х» в колонці «ні». Ті твердження, щодо яких ви не можете визначитись, потрібно помітити позначкою «Х» в колонці «не можу вирішити». Робіть відмітки до кожного речення і не замислюйтесь довго. Тут нема вірних або невірних відповідей. Відмічайте перше, що приходить вам у голову, коли ви читаєте речення.

1. Якщо я не знаю вірної відповіді, то намагаюся здогадатись про неї.
2. Мені подобається розглядати предмет ретельно і детально, щоб виявити деталі, яких не бачив раніше.
3. Як правило, я запитую, якщо чогось не знаю.
4. Мені не подобається планувати справи заздалегідь.
5. Перед тим, як грати у нову гру, я повинен переконатися, що зможу виграти.
6. Мені подобається уявляти собі те, що мені потрібно буде взяти або зробити.
7. Якщо щось не вдається з першого разу, я буду працювати до тих пір, поки не зроблю це.
8. Я ніколи не виберу гру, з якою інші не знайомі.
9. Краще я буду робити все звичайно, ніж шукати нові способи.
10. Мені подобається в'ясняти, чи так все насправді.
11. Мені подобається займатись чим-небудь новим.
12. Я люблю заводити нових друзів.
13. Мені подобається думати про те, чого зі мною ніколи не відбувалосьь.
14. Як правило, я не витрачаю часу на мрії про те, що колись стану відомим актором, музикантом, поетом.
15. Деякі мої ідеї так захоплюють мене, що я забуваю про все на світі.
16. Мені більше подобалося б працювати на космічній станції, ніж тут, на Землі.

17. Я нервуюсь, якщо не знаю, що відбудеться далі.
18. Мені подобається те, що незвичайне.
19. Я часто намагаюсь уявити собі те, про що думають інші люди.
20. Мені подобаються розповіді або телевізійні передачі про події, які відбулися в минулому.
21. Мені подобається обговорювати мої ідеї в компанії друзів.
22. Як правило, я зберігаю спокій, коли щось роблю не так або помиляюсь.
23. Коли я виросту, мені б хотілося зробити або звершити щось таке, що ніколи не вдавалося до мене.
24. Я вибираю друзів, які завжди роблять все звичайним способом.
25. Багато правил, що існують, мене, як правило, не влаштовують.
26. Мені подобається вирішувати навіть таку проблему, яка не має вірної відповіді.
27. Існує багато речей, з якими мені б хотілося поекспериментувати.
28. Якщо я одного разу знайшов відповідь на питання, я буду притримуватись неї, а не шукати інші відповіді.
29. Мені не подобається виступати перед групою.
30. Коли я читаю або дивлюсь телевизор, я уявляю себе кимось із героїв.
31. Я люблю уявляти собі, як жили люди 200 років тому.
32. Мені не подобається, коли мої друзі нерішучі.
33. Мені подобається досліджувати старі валізи і коробки, щоб просто подивитися, що в них може бути.
34. Мені б хотілося, щоб мої батьки і керівники робили все, як звичайно, і не змінювались.
35. Я довіряю своїм почуттям і передчуттям.
36. Цікаво припустити щось і перевірити, чи правий я.
37. Цікаво братися за головоломки та ігри, в яких необхідно розраховувати свої подальші кроки.
38. Мене цікавлять механізми, цікаво подивитись, що в них всередині і як вони працюють.
39. Моїм кращим друзям не подобаються дурні ідеї.
40. Мені подобається вигадувати щось нове, навіть якщо це неможливо застосувати на практиці.
41. Мені подобається, коли всі речі лежать на своїх місцях.
42. Мені було б цікаво шукати відповіді на питання, які виникнуть у майбутньому.
43. Мені подобається братися за нове, щоб подивитися, що з цього вийде.
44. Мені цікаво грати в улюблені ігри просто заради задоволення, а не заради виграшу.

45. Мені подобається розмірковувати про щось цікаве, про те, що ніколи не приходило в голову.
46. Коли я бачу картину, на якій намальований хтось незнайомий, мені цікаво знати, хто це.
47. Я люблю перегортати книги і журнали для того, щоб просто подивитись, що в них.
48. Я думаю, що на більшість питань існує одна вірна відповідь.
49. Я люблю задавати питання про такі речі, про які інші люди не замислюються.
50. У мене є багато цікавих справ як на роботі (у навчальному закладі), так і вдома.

Бланк відповідей (таблиця)

П. І. Б. _____

Дата “ _____ ” _____ 200 р.

Стать _____ Вік _____

Місце навчання _____

№ пит.	Так	Частково вірно (можливо)	Ні	Не знаю	№ пит.	Так	Частково вірно (можливо)	Ні	Не знаю
1					26				
2					27				
3					28				
4					29				
5					30				
6					31				
7					32				
8					33				
9					34				
10					35				
11					36				
12					37				
13					38				
14					39				
15					40				
16					41				
17					42				
18					43				
19					44				
20					45				
21					46				
22					47				
23					48				
24					49				
25					50				

ДОДАТОК Д

ІНТЕГРОВАНІ УРОКИ

Урок №1

Тема: Василь Сухомлинський «Глуха дівчинка»

Мета:

навчальна: ознайомити з творчістю Василя Сухомлинського; ознайомлення з жанром «оповідання»; формування навички читання та розуміння тексту на прикладі невеликого оповідання; розширення словникового запасу учнів.

розвивальна: розвиток мовленнєвої культури учнів, уміння висловлювати свої думки та враження з прочитаного; розвиток здатності до сприйняття інформації свідомим шляхом через малюнок, що ілюструє текст; розвиток уваги, уяви, логіки та мислення учнів.

виховна: виховання толерантного ставлення до людей з особливими потребами та навчання учнів поважати їх права та гідність; виховання емпатії та співчуття до тих, хто потребує допомоги та підтримки; формування моральних цінностей, таких як доброта, повага, турбота про інших людей.

Обладнання: роздруківка оповідання для кожного учня, мультимедійна презентація, заготовки орігамі, кольоровий папір, клей, ножиці, заготовки для інтелект-карти, картки з позначками мови жестів.

Тип уроку: вивчення нових знань

Інтеграція: українська мова та читання, трудове навчання, ЯДС, інформатика

Клас: 2

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

1. Привітання.

Станьте, дітки, всі рівненько,

Посміхніться враз гарненько.

Дзвоник дзвонить: «Дзень-дзелень»,

Привітайтеся: «Добрий день!»

Вушка – прислухайтесь,

Очки – придивляйтесь,
 Носик – глибше дихай,
 Ротик – посміхнись.
 Спинки – розправляйтесь,
 Ручки – піднімайтесь.
 Нумо до роботи
 Дружно всі взялись!

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Вправа «Долоня»

— На аркуші паперу обведіть свою долоню фломастером. Потім на малюнку на кожному пальчику, починаючи з великого, треба написати вислови – позитивні характеристики самого себе.

2. Дихальна вправа «Свіча»

— Два рази – вдихаємо повітря, на третій раз видихаємо, начебто задуваємо свічку. Повторюємо декілька разів.

3. Дихальна вправа «Квітка»

— Уявімо, що ми знаходимося на поляні, вкритій квітами. Ось зараз ми понюхаємо запашну квітку – вдих носиком. Потім робимо видих ротиком зі звуком «а-а-а» - як пахне квітка! Повторюємо декілька разів.

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА МЕТИ УРОКУ

1. Гра «Дешифрувальник»

— Діти, ви бачите таблицю, яку потрібно розгадати, для цього використайте код.

	а	б	в	г	г
1	д	н	п	о	в
2	о	і	а	н	я

Код: 2а, 1в, 1г, 1г, 2б, 1а, 2г, 1б, 2г

— Яке слово у вас вийшло? (*Оповідання*)

— Чи знаєте ви, що це таке? (*Ні*)

— Діти, сьогодні ми ознайомимось з новим жанром «оповідання» та попрацюємо з твором Василя Сухомлинського «Глуха дівчинка».

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Перевірка групових робіт

Група «Вуха»

Відгадування загадки

Нічого не пропускають,
 Все в окрузі примічають,
 Шелест вітру, бій прибою,
 Звуки, що народжує поле!

(Вуха)

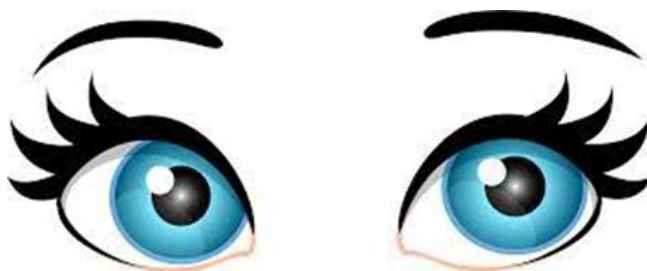
— Правильно, це вуха! Давайте послухаємо зараз яку ж інформацію про вухо нам підготувала перша група. *(коротка презентація дітей)*

— Дуже добре, молодці. Давайте тепер пограємо у гру «По губах». *(грають тільки ті учні, які були у групі «Вуха»)*

Одна людина вдягає навушники, а інші повинні по черзі дуже чітко вимовляти якесь слово так, щоб людина в навушниках вгадала це слово лише читаючи по губах.

Група «Очі»

На ніч два віконця
Самі закриваються,
А зі сходом сонця
Самі відкриваються.

(Очі)

— Молодці! Давайте тепер послухаємо другу групу, яка підготувала коротеньку інформацію про очі. *(презентація учнів)*

— Добре. Тепер пограємо в іншу гру «Впізнай на дотик» *(грає група «Очі»)*.

Зав'яжіть гравцям очі та дайте доторкнутися до різних предметів. Чи вдасться їм впізнати їх на дотик?

Група «Голос»

Що завжди з тобою, але ніколи не можна побачити,
Він може бути веселим, сумним або лагідним.

(голос)

— Слухаємо інформацію третьої групи, які готували про голос.

— Тепер давайте пограємо у гру «Пантоміма» *(грає група «Голос»)*.

В даній грі не можна використовувати слова, а слід послуговуватися лише мімікою та жестами. Виконавець може показувати на предмети, брати

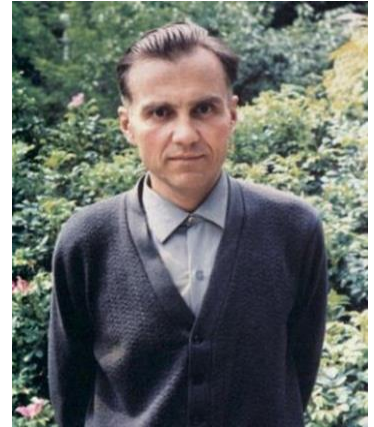
їх до рук і показувати їхні частини, вказувати на частини свого тіла, і навіть попросити члена своєї команди приєднатися до пантоміми.

— Я покажу виконавцю карточку зі словом або дією, яку потрібно показати, а учень повинен передати цю інформацію іншим не вимовляючи жодного звука.

2. Біографічна довідка

В. О. Сухомлинський – чудовий письменник, учитель від Бога, прекрасна людина. Гасло всього життя педагога – «Серце віддаю дітям».

Народився Василь Олександрович 28 вересня 1918 року в селі Василівка на Кіровоградщині в родині бідного селянина. Батько працював столярем і теслярем, майстрував колеса і музичні інструменти. Мама, Оксана Юдіна, працювала у колгоспі, а зимовими вечорами сиділа над своїм шитвом і розповідала дітям казки. У цій родині, крім Василя, було ще троє дітей – Іван, Сергій і Меланія. Ріс хлопчик жвавим і допитливим. Дуже любив малювати. У навчанні був старанним і здібним, мав чудову пам'ять.

Після школи В.О. Сухомлинський навчається у Кременчуцькому педагогічному інституті. Сімнадцятирічним юнаком він переступив поріг школи і залишився в ній до кінця свого життя, працював учителем української мови і літератури.

В.О. Сухомлинський написав близько 1500 художніх мініатюр – казок, оповідань, легенд, притч, новел. Героями творчості найчастіше виступають діти. Василь Олександрович писав про природу, про стосунки між людьми, закликав берегти природу, бути добрими, небайдужими до чужого горя. Його творчість сповнена любові до рідного краю.

3. Ознайомлення з новим жанром

— **Оповідання** – це невеликий за обсягом твір, в якому розповідається (оповідається) про різні події, вчинки з життя людей, тварин. На відміну від віршів, речення в оповіданні *не римуються*.

4. Первинне ознайомлення з текстом. Опрацювання заголовка та ілюстрації до оповідання.

- Діти, зараз прочитайте заголовок до оповідання. (*Глуха дівчинка*)
- Тепер погляньте на малюнок.
- Як ви гадаєте, про що буде йти мова у творі?

5. Читання твору вчителем.

- Зараз я прочитаю дане оповідання, а ви уважно послушайте.
- Потім скажете мені, чи здійснилися ваші очікування.

6. Перевірка первинного сприймання змісту твору.

- Чи справдилися ваші передбачення щодо змісту оповідання?
- Чи сподобався вам твір? Що саме сподобалося?

7. Словникова робота

- Подумайте та об'єднайте слова та словосполучення з їх визначенням.

Відповідь:

- **Спадати на думку** - хто-небудь починає згадувати, думати про кого, що-небудь, задумуватися над чим-небудь
- **Згода** - позитивна відповідь, порозуміння, взаємна домовленість
- **Захоплювати** – привертати увагу, зацікавлювати
- **Промовити** – говорити, проказувати що-небудь у голос
- **Тремтять сльози на очах** - хто-небудь от-от готовий заплакати

- **Глянути** – подивитись на когось або щось
- **Глухий** – той, який нічого не чує або недочуває
- **Німий** – людина, позбавлена здатності говорити
- **Образа** – почуття гіркоти, досади, викликане в кого-небудь чийсь

зневажливим словом, негарним вчинком і т. ін.

- **Несправедливість** – несправедливий учинок, несправедливе ставлення до кого-, чого-небудь

8. Фізкультхвилинка

9. Читання оповідання учнями «Ланцюжком».

10. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту за допомогою методу «Шість капелюхів»

Білий капелюх

— Давайте обговоримо, яку інформацію/факти ми дізнались з твору.

Яка пора року на дворі? Що можете про це сказати?

Де відбуваються дії?

Скільки дівчаток у палаті?

Хто найстарший у палаті?

Хто така Ніна?

Які події розгортаються в палаті?

Який стояв вибір?

Змогли вирішити яку квітку поставити?

Чий голос допоміг би?

Чи запитали Ніну?

Що вирішила Ніна?

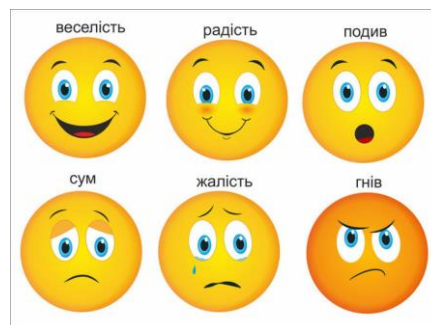
Який результат?

- *На дворі весна, цвітуть квіти у саду*
- *Дія відбувається у лікарні*

- У палаті сім дівчаток
- Таня – найстарша в палаті. Їй 13 років
- Ніна – глуха дівчинка. Їй 8 років
- Таня запропонувала дівчаткам принести квітку з саду та поставити її у їх палаті.
- Вибір стояв між бузком та тюльпаном
- 3 дівчинки хотіли тюльпан, а інші 3 – бузок
- Ніну забули запитати, яку квітку хоче вона
- Таня зрозуміла, що вони забули про Ніну, і спитала її, яку квітку вона хоче.
- Ніна показала тоненьким пальчиком в повітрі тюльпан, і Таня пішла по квітку, щоб поставити його на стіл у палаті.
- Завдяки Ніні дівчатка змогли домовитись.

Червоний капелюх

- Які емоції у вас викликає цей твір?
- Що найбільше викликало у вас хвилювання?
- Давайте уявимо себе на місці Ніни і спробуємо відчутти і зрозуміти її почуття.

Жовтий капелюх

- Що позитивного ми можемо побачити в оповіданні?
- Дівчата нарешті одужують
- За вікном сонячна погода
- Таня запропонувала принести у палату квітку щоб створити у ній гарну атмосферу

- *Дівчата були зацікавлені грою*
- *У кінці дівчата пригадали про Ніну і дізнались її думку. Вони виправили свою помилку.*
- *У кінці Ніна усміхалась, оскільки вона змогла відчутти радість що про неї все ж таки не забули.*

Чорний капелюх

— А що вам не сподобалось в оповіданні? Чи є якісь негативні моменти?

Було шкода Ніну. Вона почувала себе ображеною, їй було сумно через те, що дівчата не питали її, яку квітку вона хоче у палату. Дівчинка була залишена осторонь. Таня та інші дівчата повинні не були уважними та здавалися спочатку байдужими до інших (до Ніни).

Зелений капелюх

— Давайте подумаємо, чи могли б ми якимось змінити текст оповідання, щоб ситуація склалась якимось по-іншому.

Наприклад, в цьому Таня могла б звернути увагу на Ніну відразу, коли запитувала про вибір квітки.

Дівчата могли б не починати сперечатись, якщо б вони з самого початку вирішили принести у палату дві квітки – і бузок, і тюльпан. Тоді б усі дівчата були щасливими.

Синій капелюх

— Яка тема даного твору?

— Яку головну думку хотів донести до нас автор?

Тема: розповідь про дівчаток, які вирішували, яку квітку поставити у палаті

Головна думка: потрібно бути чуйними та добрими до інших. А справжня доброта полягає у зверненні уваги на кожну людину, незалежно від того, якою вона є.

— Ми повинні розуміти, що серед нас багато людей з вадами, з особливими потребами. Багато людей не розуміє, з якими труднощами ці люди

можуть стискатися у житті. На початку уроку ми з вами грали в звичайні ігри, але в одній грі ми були лишені слуху, як глухі люди, як Ніна в оповідання, в іншій ми не могли нічого бачити, як сліпі, в третій – не могли говорити, як німі. Скажіть чи важко вам було? В чому саме?

— Вони потребують нашої допомоги. Як ви вважаєте, як ми повинні ставитись до людей з особливими потребами?

— Якими діями, вчинками ми можемо показати наше ставлення до них?

— Що ми можемо доброго зробити для таких людей? Чим допомогти й підтримати їх, дати відчутти радість від спілкування?

— Отже ми можемо сказати, що нам не треба бути байдужими до людей з особливими потребами. Потрібно бути уважними, доброзичливими та толерантними до них.

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ОТРИМАНИХ ЗНАНЬ

1. Робота у групах

1 група - створення мапи думок з аналізом оповідання «Глуха дівчинка»

2 група - Написання твору про дитину з особливими потребами, яка навчається разом з учнями.

Приклад твору

У 2-А класі було все як завжди: парти, стільці, дошка, учні та вчителька. Але в ньому був один хлопчик, який відрізнявся від решти. Він не міг говорити. Замість слів він використовував жести, щоб спілкуватися з оточуючими.

Хлопчика звали Андрій. Йому було 8 років. Хлопчик був дуже активним і допитливим. Він завжди уважно слухав вчителя та був уважним до того, що говорили діти, але його німота робила його невпевненим і іноді викликала утруднення при спілкуванні з іншими.

Якось у класі вчителька задала завдання учням. Кожен мав принести до класу свою улюблену іграшку і розповісти про неї. Усі діти захоплено розповідали про свої речі. Коли черга дійшла до Андрія, він вийшов до дошки і почав намагатися розповісти про свою іграшку за допомогою жестів, але однокласники ніяк не могли зрозуміти, що саме він

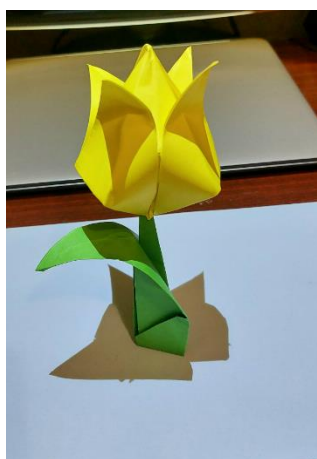
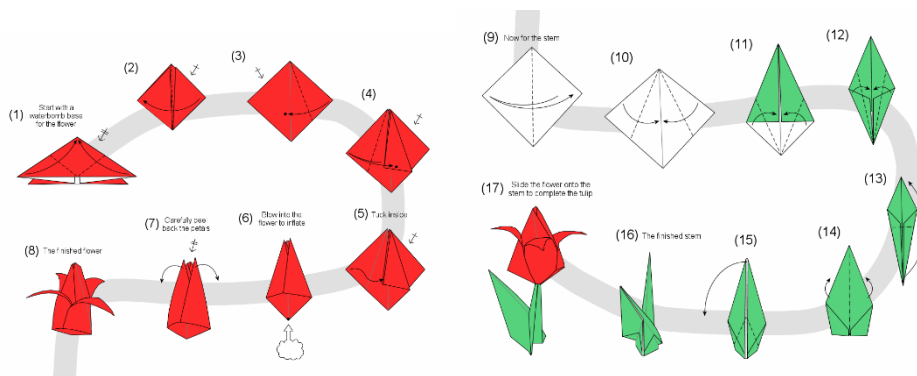
хоче сказати. Вчителька помітила це і вирішила допомогти. Вона попросила одну з дівчаток у класі, яка спілкувалася з Андрієм на перервах, допомогти йому пояснити свої думки. Дівчинка підійшла до хлопчика і почала перекладати його жести на слова.

Андрій був дуже радий, що його підтримують та розуміють, і почав розповідати про свою іграшку, яку він приніс до класу. Його однокласники уважно і зацікавлено дивилися та слухали. У цей день усі зрозуміли, що Андрію не потрібні слова, щоб бути частиною класу та ділитися своїми думками.

З того дня Андрій почав виявляти більше впевненості у спілкуванні зі своїми однокласниками. Його товариші стали більш дбайливими і завжди допомагали йому. З того моменту Андрій тепер дійсно став відчувати себе частиною класного колективу.

3 група - зробити у техніці оригамі тюльпан та бузок з оповідання

Тюльпан

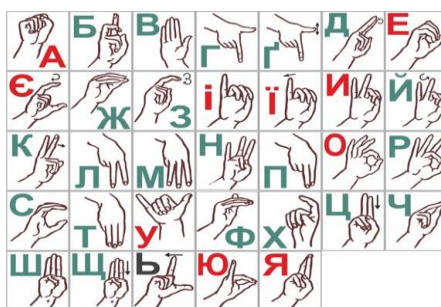

Бузок

https://www.youtube.com/watch?v=0Z2a_FYmJl8

4 група - Глухі та німі люди у своєму житті користуються мовою жестів. За допомогою пальців рук, можна показати усі літери алфавіту, передавати слова та речення. Спробуйте за допомогою мови жестів показати своє ім'я.

<https://www.youtube.com/watch?v=DHo96OMHRyE>

5 група- підготувати презентацію про тюльпан

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

1. Незакінчене речення

«На уроці я дізнався/дізналася»

«Для мене було цікавим»

«Було складно...»

«Я зрозумів/ла, що...»

«Тепер я можу...»

Урок №2

Клас: 2

Тема: Як тварини готуються до зими

Мета: ознайомити учнів з життям звірів восени, зі змінами, що відбуваються в їх житті; вчити наводити приклади тварин, які змінюють забарвлення хутра, готують запаси кормів, готуються до зимової сплячки; розвивати спостережливість, уміння порівнювати, узагальнювати, вміння співпрацювати в групі; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати повагу до природи, бажання оберігати тварин.

Інтеграція: ЯДС, українська мова та читання

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Хід уроку

I.ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

Нумо, діти, підведіться!

Всі приємно посміхніться.

Продзвенів уже дзвінок.

Починаємо урок!

II.АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

- На минулому уроці ми вивчали з вами тему «Осінь». Давайте пригадаємо:
- Які осінні місяці ви знаєте ? (вересень, жовтень, листопад)
- Як ви гадаєте, чому другий місяць називається жовтень?(листя змінює колір)
- Чому третій місяць називається листопад?
- Якою стає погода восени?

- Який одяг краще підходить до ранньої осені, який — до пізньої?
- Якого одягу ще не вистачає на малюнку?

Гра «Впізнай тварину»

Бажаючі по черзі описують свою улюблену тварину, не називаючи її, а решта учнів відгадують що це за тварина.

Питання для опису:

- Яка тварина за розміром?
- Має хутро чи пір'я? Яке його забарвлення?
- Чим найчастіше харчується?
- Де можна зустріти?

ІІІ.МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ І МЕТИ УРОКУ.

– *Молодці! А перед тим як почати нову тему давайте ми з вами розгадаємо ребус.*

Отже, сьогодні ми дізнаємося, як тварини ведуть себе восени і як саме вони готуються до зими.

ІV.ВІВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

З настанням осені тварини починають готуватися до зими. Проте кожен із них робить це по-своєму. Одні тварини впадають у сплячку, другі роблять запаси на зиму а інші змінюють на зиму своє хутро.

1. Слухання та обговорення інформації

Тепер послухайте які тварини впадають у зимову сплячку.

«Ведмідь дуже добре готується до зими. З жовтня він старанно й вміло готує своє зимове лігво. Свою барлогу він вистилає м'якою духмяною хвоєю, корою із молодих ялинок та сухим лісним мохом.

Також до зими готується їжак. Він міцно спить у знайденій норі протягом листопада-квітня й взагалі нічим не харчується. Протягом літа та осені він добре насичується, і під час зимової сплячки втрачає вагу дуже повільно.

Борсук дуже відповідальна тварина. Він починає готуватися до зими ще восени. В першу чергу він займається лагодженням свого житла, прориває нові ходи, утеплює норку. Після того, як нора була вирита – тварина згрібає велику купу листя, сухої трави в свою нірку, влаштовує з них собі м'яку, зручну постіль і лягає спати на всю зиму.»

- Які тварини впадають у сплячку?

- Як готується до зими борсук?

- А де зимує їжак?

2. Перегляд мультфільму «ЧоМуха – Чому ведмеді впадають у сплячку?»

Дітки, а ви знаєте, чому ведмідь впадає у сплячку? Щоб дізнатися про це, давайте ми з вами переглянемо коротенький мультфільм.

Питання для обговорення після перегляду відео:

- Для чого потрібен барліг? (це місце де ведмеді зимують, у ньому вони впадають у зимову сплячку.)
- Чому ведмеді впадають в зимову сплячку? (Це допомагає їм пережити зиму, адже взимку для них у лісі мало їжі. Коли ведмеді впажають

у сплячку, то вони майже не рухаються, температура їхніх тіл знижується, а серце б'ється повільніше. Завдяки цьому ведмідь економно витрачає жир, який він накопичив до зими.)

- Чому ведмідь смокче лапу? (Через те, що взимку лапи ведмедя сохнуть, і він у таким чином їх зволожує.)
- А чи літають взимку комахи?
- Чому тоді в мультфільмі літають мухи? (Це просто головні герої мультфільму. Насправді усі комахи впадають у сплячку.)

3. Фізкультхвилинка

<https://www.youtube.com/watch?v=OkVC5K6yIdQ>

4. Відгадай загадки «Тварини, які готують запаси на зиму»

«А зараз діти давайте повідгадуємо загадки.»

Сама мала, шубка пухка.
з гілки на гілку стрибає,
шишки, горіхи збирає.

(Білка)

Хвостик, як ниточка,
Сама, як калиточка,
А очі, як насінинки.

(Мишка)

У ставочку цілу днину зводять звірі ці плотину.

В них міцні та гострі зуби, ходять все життя у шубах. Здогадалися тепер?

У ставку живе ...

(Бобер)

А чи знаєте ви як ці тварини готуються до зими? (вони роблять запаси на зиму)

А які ще тварини роблять запаси на зиму.? («Запасаються на зиму такі тварини, як кроти, хомяки, борсуки, єноти та інші.»)

5. Мозковий штурм «Тварини, які змінюють шубки на зиму»

- Діти, що ви знаєте про цих тварин?
- Де ви їх могли зустріти?
- Чи знаєте ви, як ці тварини готуються до зими?

Підсумуйте: *«Ці тварини не готують запаси їжі восени і не сплять взимку, саме тому їх можна зустріти в лісі. Зайці ласують тим, що лишилося на полях, об'їдають кору з молодих дерев. А лисиці і вовки ведуть полювання на зайців та інших тварин. Щоб бути менш помітними на снігу, зайці взимку змінюють колір свого хутра. А хутро вовків і лисиць стає густішим і більш теплим, щоб захистити їх від холоду».*

6. Читання казки В. Сухомлинського «Зайчик і горобина»

- Зараз я вам зачитаю невеличку казку. Називається вона «Зайчик і горобина». Як ви вважаєте, про що буде йти мова?

- Зараз сідайте всі рівненько і уважно слухайте, потім подивимось, чи здійснились ваші очікування.

7. Перевірка первинного сприймання змісту твору.

- Чи справдилися ваші передбачення щодо змісту казки?
- Чи сподобалась вам казка? Що сподобалося?
- Давайте послухаємо казку ще раз.

8. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту.

- Як називається оповідання?
- Про кого йдеться в ньому?
- А про яку пору року?
- Чим засипало землю?
- Що побачив зайчик?
- Де росли ягоди?

- Високо чи низько?
- Що попросив зайчику горобини?
- Що відповіла горобина?
- Що зробив вітер?
- Чи задоволений зайчик, чому?
- Як можна назвати вчинок вітру?
- Молодці, правильно. Вітер зробив добрий вчинок.
- Чи навчає нас чомусь ця казка? Чому саме? (вчить допомагати в біді)

Горобина дуже смачна, коли її приморозе мороз. Це лікарська рослина, яка дуже корисна, нею лікують різні хвороби, із неї можна робити настої й варити варення.

- А які ще рослини допомагають тваринам? (ягоди, гриби, горіхи, жолуді)

- Нічого зайвого в природі не буває. Вся краса природи проявляється в розмаїтті рослинного і тваринного світу. І кожне дерево, квітка, пташка чи метелик збагачують цю красу. Тому потрібно пам'ятати, що все, що є в природі, потрібно оберігати, адже ніщо на землі не вічне!

9.Бесіда «Перелітні й осілі птахи»

Слово вчителя: «А зараз ми поговоримо про птахів. Діти а чи знаєте ви, що за птахи зображені на фото?».

Якщо діти не знають відповіді, то вчитель підсумовує: «Дітки, ці птахи відлітають у теплі краї (вирій) і повертаються назад із настанням весни.»(лелека, ластівка, соловей, зозуля, журавель)

«Як ви гадаєте що це за птахи і чому я їх показую окремо?» «Тому що ці птахи не здійснюють перельотів, а залишаються на зиму в наших краях. Таких птахів називають осілими.»(горобець, ворона, синиця, сорока, голуб)

10. Фізкультхвилинка

<https://www.youtube.com/watch?v=JlyT3dp457Y>

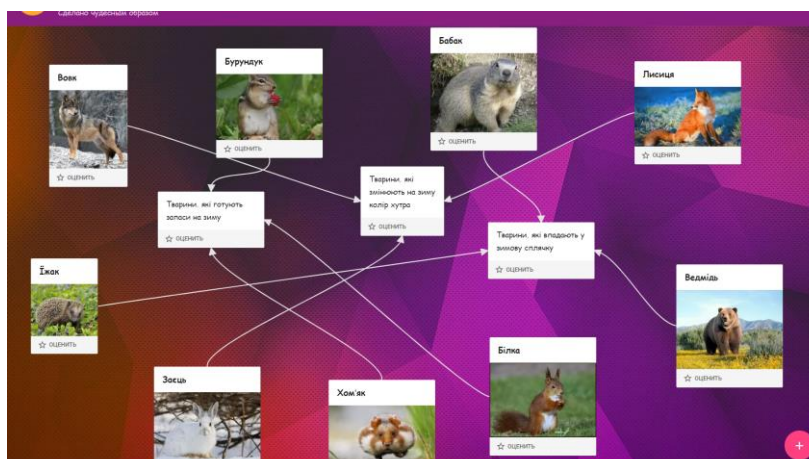
V.УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ

1. Практичні завдання

- Добре діти, надіюсь ви добре відпочили і набрались сил. Тож давайте виконаємо декілька вправ, щоб закріпити наші знання.

Завдання 1 з інтерактивною дошкою

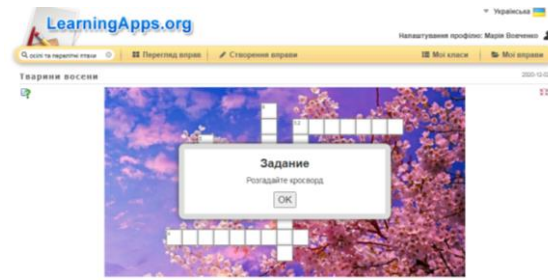
- В першому завданні ми повинні з'ясувати до якої групи належить кожна зображена тваринка. На нашій онлайн дошці зображені зображення тварин та назви груп до, яких вони належать. Ми повинні з'єднати кожну тваринку з її групою, для цього треба натиснути на праву кнопку миші і за допомогою функції з'єднати з постом натиснути на інший пост і з'єднати.

2. Розгадування кросворду.

Скажіть дітки ви любите розгадувати кросворд?

Тут мені потрапив цікавий кросворд, нумо розгадаємо його.

3. Створення пам'ятки «Допомагаємо тваринам взимку»

- Давайте поміркуємо, як ми можемо допомогти тваринам, щоб їм не було так тяжко взимку.

- Тепер створимо всі разом пам'ятку і оформимо її.

VI. ПІДСУМОК УРОКУ.

1. Мікрофон

А тепер давайте підведемо підсумок нашої чудової праці. Давайте дамо відповіді на такі питання:

- Якою була тема сьогоднішнього уроку?
- Які тварини на зиму впадають у сплячку?
- Які тварини роблять запаси на зиму?
- Які тварини відлітають у вирій?
- Які тварини змінюють колір чи густоту хутра?
- Чи можемо ми допомогти тваринам восени та взимку? Як саме?

2. «Інтерв'ю».

- Про що ви дізналися на уроці?
- Що вам найбільше сподобалось на уроці?

Ось ми і завершили наш урок. Ви всі чудово працювали, допомагали один одному і були дуже активними. Дякую вам за це урок. Зустрінемося на наступному занятті.

Урок №3

Тема: Досліджуємо кут. Одержуємо прямий кут.

Мета: формувати уявлення про кут, актуалізувати уявлення про кути; показати спосіб утворення прямого кута; вчити розпізнавати прямі кути,

креслити прямі кути в зошиті в клітинку; розвивати образне, творче мислення учнів, уяву, фантазію; виховувати уважність, охайність, спостережливість.

Обладнання: косинець, зошит, лінійка, ручка, папір, чотирикутник з паперу, кольоровий папір, ножиці, клей, кольорові олівці (фломастери), підручник Скворцова С. О. С42 Математика : підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти / Світлана Скворцова, Оксана Онопрієнко. — Харків : Вид-во «Ранок», 2019. — с. 73-74

Інтеграція: математика, ЯДС, трудове навчання

Клас: 2

Хід уроку

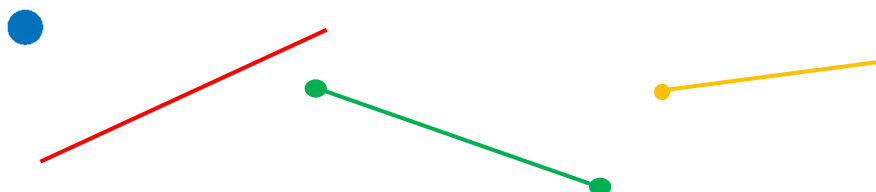
I.ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

1.Привітання.

II.ЕТАП ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Досліджуємо кут.

- Діти зараз ви можете бачити різні геометричні фігури. Спробуйте їх назвати. (*точка, пряма, відрізок, промінь*)

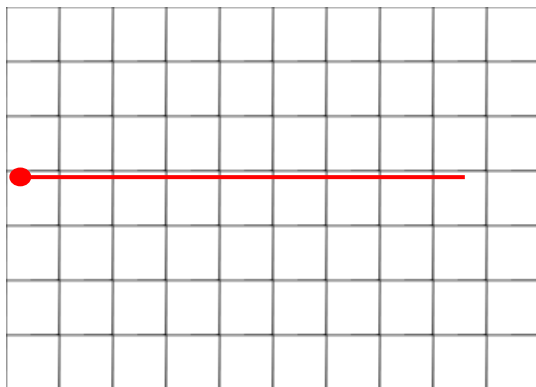
- Чим відрізняється промінь від прямої лінії? (*у прямої немає ні початку ні кінця, а у променя є початок*)

- Чим промінь відрізняється від відрізка? (*промінь має тільки початок, а відрізок – і початок, і кінець*)

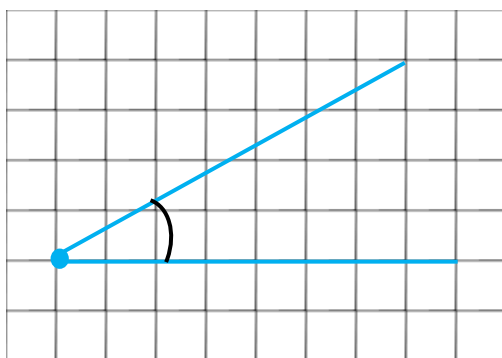
- Скажіть, скільки променів можна провести з однієї точки? (*безліч*)

Робота у зошиті

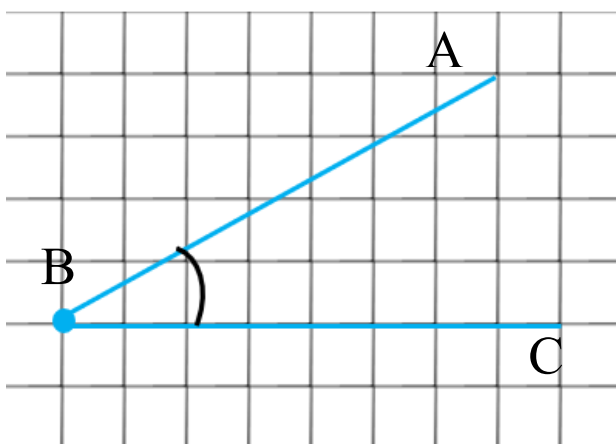
- Давайте зараз ми з вами виконаємо таке завдання. Відкрийте зошити, візьміть олівець та лінійку. Поставте точку та від неї проведіть пряму лінію. У нас утворилась геометрична фігура - промінь.

- Зараз поруч давайте проведемо два промені, що мають спільний початок – точку.

- Яка геометрична фігура у нас вийшла? (кут)
 - Так, у нас утворився кут.
 - Отже, можемо сказати що «Два промені зі спільним початком утворюють кут. Промені — це сторони кута. Точка, що є початком цих променів, — вершина кута. Кути можна позначати буквами латинського алфавіту, вершину кута завжди записують посередині ($\angle ABC$). Також кут можна позначити одною літерою – його вершиною , $\angle B$.»

$\angle ABC / \angle B$

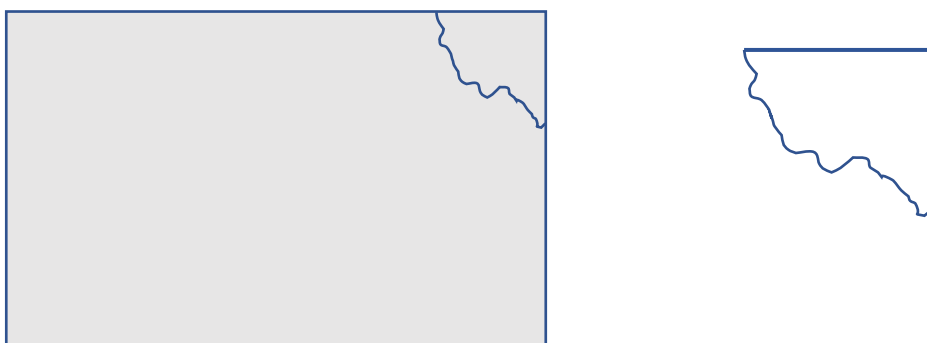
- Кути бувають різними.

- У повсякденному житті ми можемо зустріти кути? Де саме?
- Так. Тобто ми можемо бачити кути у наших домівках, спорудах, техніці, канцелярських приладах, навіть у природі.

- Давайте ми з вами зробимо власні кути. Для цього вам потрібно взяти всього один листочок паперу і відірвати від нього куточок.

- Ми отримали з вами кут, який має одну вершину та 2 сторони, які виходять з цієї вершини.

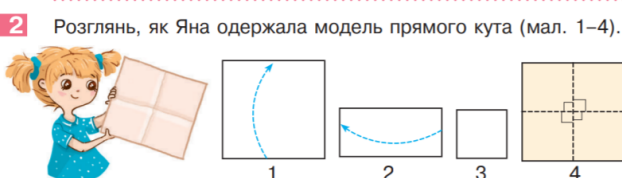
ФІЗКУЛЬТХВИЛИНКА

<https://www.youtube.com/watch?v=eD21EzS5ig>

2. Одержуємо прямий кут.

— Кути бувають різні, але спочатку ми ознайомимося з найголовнішим кутом. Візьміть аркуш паперу. Складіть його навпіл, а потім ще раз навпіл. У вас утворився маленький квадратик. Тепер розгорніть цей аркуш і уважно погляньте. Ми бачимо, що у нас утворилося дві лінії, які перетинаються і ділять аркуш на 4 частини – на 4 кути. Вершина цих кутів одна точка. Усі ці кути рівні. Так ось діти, ми з вами отримали модель прямого кута.

Отже запам'ятайте, якщо усі кути рівні, то це прямі кути.

Скільки кутів утворилося? Що про них можна сказати?

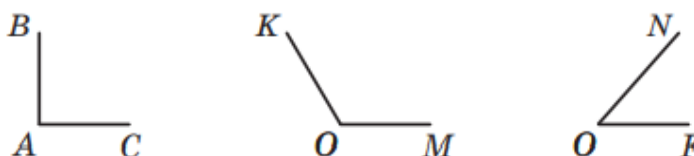
Усі кути рівні. Це — **прямі кути**.

Досліджуємо косинець

- Взагалі щоб побудувати прямий кут можна використовувати такий інструмент як косинець. Ним зручно користуватися, адже в нього вже присутній прямий кут. Спробуйте за допомогою моделі прямого кута знайти в ньому цей прямий кут. Ми бачимо що у косинця прямий кут такий же самий як і ті кути, що склалися у нас при складанні аркуша паперу.

- Зараз давайте за допомогою косинця визначимо, який кут прямий, який більше прямого, а який менше за прямий.

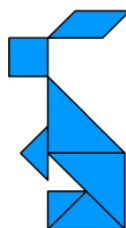
- Для цього прикладіть косинець до кута прямим кутом. Якщо промені співпадають із лініями косинцю, то це прямий кут, якщо промінь більший за прямий кут – то такий кут є тупим, якщо промінь менший за прямий кут – то такий кут називають гострим.

- Скажіть який кут до якого виду у вас відноситься.
- Накресліть у зошит прямий кут за допомогою косинця.

Гра «Знайди прямі кути»

- Зараз погляньте на малюнок. Скажіть скільки прямих кутів ви знайшли.

III. ЗАКРІПЛЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Робота в друкованому зошиті (ст. 46-47, № 3,5,6,8)

3 Проведи промінь. Проведи два промені, що мають спільний початок. Яка фігура утворилась?

4 Відшукай кути на різних предметах довкола себе. Які фігури не мають кутів?

5 Сашко показав сторони многокутників різними кольорами. Назви сторони многокутників; їхні вершини. Відшукай кути у фігурах. Розглянь, як хлопчик показав кути.

46

6 Зафарбуй у різні кольори кути многокутників.

7 Кути позначають буквами. Вершину кута записують посередині. Розглянь зразок. Назви інші кути.

8 Побудуй $\angle MCP$ за поданим алгоритмом.

1. Постав точку C — це вершина кута.
2. Із точки C проведи два промені: CM і CP — сторони кута.

Робимо аплікацію

- Зараз ми перейдемо з вами до творчої роботи. Але перш ніж приступити до неї, давайте повторимо правила роботи з ножицями та клеєм.

Правила безпеки під час роботи з ножицями

1. Користуйся ножицями із заокругленими кінцями.
2. Не тримай ножиці лезами догори.
3. Передавай ножиці лише в закритому вигляді, кльцями вперед.
4. Не різь ножицями на ходу і не підходь до товариша під час різання.
5. Не працюй тугими ножицями і ножицями з послабленим з'єднанням.
6. Клади ножиці на стіл так, щоб вони не виступали за край столу, та не залишай їх розкритими.
7. Під час роботи з ножицями уважно стеж за лінією розрізу і притримуй матеріал лівою рукою так, щоб пальці були якнайдалі від леза.

Правила користування клеєм

1. Підкладай папір під деталі, на які потрібно нанести клей (щоб не забруднити стіл чи парту).
2. Під час роботи користуйся пензликом для клею (зберігай його на підставці).
3. Нанеси клей на великі деталі по краю, а малі змашуй пензликом повністю від середини до країв.
4. Для притискання елементів аплікації використовуй чистий аркуш паперу.
5. Залишки клею витирай серветкою.
6. При потрапленні клею на одяг слід негайно змити клей водою.
7. Після закінчення роботи баночку з клеєм щільно закрив, руки та пензлик ретельно вимий.

Практична робота

- Покладіть на стіл три кольорових папера (прямокутники) будь-якого/який кольорів, що вам подобаються. Візьміть один прямокутник, складіть його навпіл і розріжте. Які фігури у вас вийшли? (2 квадрати)
- Тепер розріжте другий прямокутник, щоб отримати 2 трикутники.
- Беремо третій прямокутник. Яким ще чином можна розрізати його, щоб отримати дві однакові фігури? Розріжте (2 прямокутники)
- Назвіть усі фігури, що у вас вийшли.
- Тепер ви можете з цих фігур скласти будь-який предмет чи тварину, що ви можете уявити. Придумайте собі фон для вашої аплікації, приклейте усі необхідні деталі і, якщо захочете, можете у кінці кольоровими олівцями або фломастерами домалювати необхідні вам деталі.

IV. ВИСТАВКА ТА ОЦІНЮВАННЯ РОБІТ

- Погляньте на нашу виставку.
- Ви дуже постаралися!
- Чи задоволені ви своєю працею?
- Молодці! Ви дуже творчі діти.

V. ПІДСУМОК УРОКУ.

1. Вправа «Незакінчене речення».

- Сьогодні на уроці мені найбільше сподобалося...
- Сьогодні я дізнався/лася...
- Сьогодні я навчився/лася...

Урок №4

Тема: «Кріт-неборака». Олександр Копиленко

Мета:

Навчальна: ознайомити учнів із творчістю О. Копиленко.

удосконалювати навички читання; вчити орієнтуватись в структурі тексту, повно відповідати на запитання; знаходити в тексті описи й міркування, ознаки науково-популярного оповідання; збагачувати лексичний запас школярів;

Розвивальна: розвивати можливості свого мислення, вміння спілкуватись і вільно висловлювати свої думки;

Виховна: викликати бажання учнів більше знати, прагнення з'ясувати невідоме; виховувати бережливе відношення до природи та тварин.

Обладнання: роздруківки, малюнки крота, картки зі скоромовкою, робочий зошит, кольоровий папір.

Інтеграція: ЯДС, українська мова, читання, трудове навчання

Тип уроку: вивчення нового матеріалу

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

1. Привітання

Сідайте, діти, всі рівненько,
Усміхніться всі гарненько,
Настрій на урок візьмемо
Й працювати розпочнемо.

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вправа “Незвичайні окуляри”.

Сьогодні ми маємо бути дуже уважними і спостережливими, щоб нічого важливого не пропустити. Є у мене незвичайні окуляри. Щойно їх надінеш, одразу бачиш якісь гарні риси свого сусіда / своєї сусідки.

Учитель жестами показує, як надіває невидимі окуляри.

Ці незвичайні окуляри дають мені можливість побачити, що Микита сьогодні дуже старанний. Цікаво, а що ж ви побачите у своїх сусідах, коли надінете окуляри?

Діти немовби надівають окуляри і промовляють.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

- Діти, сьогодні у нас дуже цікавий урок, але перед його початком давайте зробимо невеличкі вправи.

1. Дихальна вправа "Кулька"

Надути щоки. Повільно, плавно випускати повітря через губи, витягнуті вперед.

2. Мовленнєва розминка. Читання скоромовки

1. Прочитати скоромовку за опорними малюнками
2. Прочитаємо повільно.
3. Промовити швидше.
4. Промовити весело.
5. Промовити із здивуванням.
6. Прочитати настільки швидко, наскільки зможете.

<p>Скоромовка: Крiт прорив нову нору Другу, добромy шуру. Щур кроту принiс дари: Бутерброд, рулет, сири.</p>	 <p>ПРОРИВ НОВУ</p> <p>ДРУГУ, ДОБРОМУ</p> <p>ПРИНIС ДАРИ:</p>
--	---

IV. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА МЕТИ УРОКУ

1. Відгадування загадки

- Давайте зараз ми з вами відгадаємо загадку і дізнаємося, яка ж у нас сьогодні тема уроку.

Під землею днем він бродить,
На поверхню не виходить,
Землю риє круглий рік.
Цей звір зветься – ... (*Кріт*).

- Правильно! Це кріт. А що ви знаєте про крота?
- Отже сьогодні діти ми з вами будемо вивчати твір Олександра Копиленко «Кріт-Неборака» і ви дізнаєтесь багато нового про цих тварин.

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Складання хмарини слів

Діти усі підходять до дошки і малюють велику хмару по центру зі словом кріт. Після цього з цієї великої хмари вони роблять декілька маленьких поруч і в них пишуть, що їм відомо про крота.

2. Повідомлення вчителя про О. Копиленка

Письменник-природолоб, знавець, який знає таємниці природи, майстер дитячої літератури, який написав десятки книг для дітей – таким постає Олександр Копиленко. Працював він у літературі 35 років і вклав своє серце та душу у понад 40 книг.

Народився Олександр Іванович Копиленко 1 серпня 1900 року в місті Костянтинограді (нині Красноград) на Полтавщині.

Перше оповідання Олександра Копиленка “Там, мабуть, краще” було надруковане в журналі “Плуг” (1922), а перша книжка – збірка оповідань “Кара-Круча” – написана в 1923 році.

1934 року Олександр Копиленко опублікував невеличку збірку оповідань, яка називалася “В лісі”. У ній він цікаво розповів про природу рідного краю, про ліс у різні пори року, ознайомив юних читачів з життям і поведками птахів та звірів України. Оповідання відразу ж здобули широку популярність.

1948 року побачила світ книжка “Як вони поживають”, де поряд з новими було вміщено оповідання з попередньої збірки “В лісі”. Без перебільшення можна сказати, що Олександр Копиленко протягом усього життя доповнював і поліпшував цей природничий цикл, і зрештою, в 1961 році, вже після смерті письменника, книжка була надрукована у найповнішому вигляді. Вона є даниною тій великій любові до природи, яку письменник давно і довго спостерігав та читав. В оповіданнях книжки “Як вони поживають” Олександр Копиленко зумів поєднати свої біологічні знання й щоденні спостереження з високою художньою майстерністю: його твори відзначаються і науковою вірогідністю, і цікавою сюжетністю, вони легко сприймаються. Саме внаслідок того, що письменник “все це сам бачив, переживав, спостерігав з самого дитинства”, він зміг точно, виразно і лаконічно описати і зовнішній вигляд птахів та

тварин, і їхні звички, голоси, вміння маскуватися тощо. За обсягом оповідання коротенькі, оповідь ведеться просто, стисло і невимушено, читач дізнається багато нового про корисних птахів та комах, про птахів-хижаків і жуків-шкідників, про особливості їхнього життя і поведінки в різних обставинах. Письменникові вдалося розкрити допитливому читачеві чимало таємниць природи, невідомого і прихованого в фауні та флорі. Повідомляючи різні “цікавинки” з життя птахів та диких тварин – шпаків та перепелів, синиць і коноплянок, а також білок, зайців і лисиць, Олександр Копиленко не тільки допомагає нам глибше пізнати природу, набути більше корисної інформації про неї, а й заохочує до постійних спостережень, закликає берегти, охороняти все живе й корисне у навколишньому світі.

Погляд Олександра Копиленка на природу – то погляд природознавця і дбайливого господаря, залюбленого в довколишній світ і гаряче зацікавленого в охороні та примноженні його багатства, його краси.

3. Вправа «Передбачення» Прочитайте заголовок і розгляньте ілюстрації на роздруківці.

Про що може йтися в оповіданні?

- Як зображений кріт? Чому, на вашу думку?
- Чи знайоме вам слово «неборака»?

Як можна дізнатись його значення? (словник, виноска)

4. Читання тексту вчителем.

- Зараз я прочитаю даний текст а ви уважно послушайте.

Потім скажете мені, чи здійснилися ваші очікування.

5. Перевірка первинного сприймання змісту твору.

- Чи справдилися ваші припущення? Чому текст має таку назву?
- Це текст-опис чи текст-розповідь?
- Відшукайте зачин, основну частину і кінцівку (зачин – перший абзац, кінцівка – останній абзац)

ЧИТАЄМО І ОБГОВОРЮЄМО

Кріт-неборака¹

Підійшов я до невеликої калюжі посеред поля. Аж ось біля моїх ніг, просто з-під землі, вилазить невеличке звіреня. Все мокре, чужорядне, ще й нахилу пересуває лапами. Воно німим, немаче веслами, по землі гребе.

Чому ж це кріт опинився на поверхні? А, ясно, в чому справа. Його, неборака, несподівано залило водою під землею. От він і вистрибує сюди. Знесилений, мокрий, змерз на повітрі.

Взяв я крота в руки, обігрів трохи, виніс на горб і пустив. Він так моторно² зарився в землю, ніби туди пірнув. От технік, га?

А уявіть собі, що кротові треба було б усю землю зі своїх ходів викидати нагору. Так то ж цілі вагони. І куди він діває землю?

Це питання зацікавило інженерів, які думали над проектом підземного човна. Крота помістили в дерев'яний ящик з добре утрамбованою землею. І просвітили ящик рентгенівським промінням. Виявилось, що кріт спочатку дробить землю зубами, ніби свердлить її, і гребе сильними передніми лапами. Далі, за допомогою ший, плечей і тих-таки передніх лап, впресовує, утрамбовує землю в стіни прогризеного ходу.

Отак інженери вчилися у крота.

Олександр Копиленко

¹ Неборака – той, хто викликає співчуття.
² Моторно – дуже швидко.

6. Словникова робота

Знайдіть і прочитайте серед слів ті, які мають значення:

- ❖ дуже швидко;
- ❖ задум, план створення чого-небудь;
- ❖ спеціалісти із вищою технічною освітою;
- ❖ спеціальне проміння, яке застосовують в науці, техніці.

7. Читання оповідання учнями мовчки.

8. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту.

— Кого автор побачив біля своїх ніг?

— Чому його здивувала поява крота?

— Прочитайте речення, у яких є опис крота. Без якої частини мови цей опис був би неможливий? (без прикметників). Прочитайте опис без прикметників.

— Як автор ставиться до крота? Чому ви так думаєте? (приємно; ніжно називає його «невеличке звірення»).

— Прочитайте другий і третій абзаци. Чому кріт опинився на поверхні? Що нового про крота ми дізналися? (*знесилений, мокрий, змерз*)

— Чим кріт вразив автора? («так моторно зарився в землю, ніби пірнув»).

— Яке питання зацікавило автора? (*куди кріт діває землю?*)

— Чому учені й інженери зацікавилися кротом? Прочитайте опис досліду, який вони провели. (хотіли зробити підземного човна, не знали, куди подіти землю)

— Що виявили дослідники? Прочитайте, де кріт діває землю, яку риє.

— Які особливості має будова тіла крота, що дозволяє йому так працювати під землею?

— Чим кріт-неборака допоміг інженерам?

— Що таке рентгенівське проміння? Прочитайте текст у рамці.

9. Фізкультхвилинка

https://www.youtube.com/watch?v=0meG5Pn_iOI

10. Гра «Розвідники»

- Скільки разів зустрічається слово «кріт»? (6)
- Скільки разів зустрічається слово «кріт» в різних відмінках?(12)

11. Робота з роздруківкою.

КРІТ-НЕБОРАКА

1. Прочитайте. Порівняйте текст з оповіданням «Кріт-неборака». Підкресліть прикметники.

Кроти — ссавці, комахоїдні.
Довжина тіла від 5 до 21 см, вага від 90 до 170 г. Пристосовані до підземного способу життя. Тулуб витягнутий, з густим, рівним, оксамитовим хутром. Забарвлення хутра однотонне, чорне, чорно-буре або темно-сіре. Кінцівки короткі, передні лапи лопатоподібні; кігті великі. Задні кінцівки зазвичай слабші від передніх. Хвіст короткий. Голова невелика, подовжена. Ніс витягнутий у рухливий хоботок. Зовнішні вухні раковини відсутні, але слух добрий. Очні отвори крихітні, закриті рухливими повіками. Дуже розвинені ніюх і дотик.

2. Позначте правильне закінчення речення.

- Цей текст — стаття з газети; оповідання; стаття з енциклопедії.
- Задні кінцівки у крота: сильніші від передніх; слабші від передніх.
- Найгірше розвинений у крота слух; зір; нюх.
- Вага крота 21 см; 5—21 г; 90—170 г

3. Випишіть із тексту прикметники, пов'язані з наведеними іменниками. Поставте запитання від іменників до прикметників.

Тулуб (який?)

Голова

Кінцівки

Передні лапи

 О. Іздрик, С. Логачевська.
Українська мова та читання. Ч. 2, С. 44. 29

Питання до Завдання 1.

Прочитати текст.

- Про що цей текст? Для чого він створений? (*про крота*).
- Це опис чи розповідь? Порівняйте з оповіданням «Кріт-неборака». У якому тексті не можна переставити місцями частини? (*текст-опис; в оповіданні Копиленка; в описі крота можемо спочатку розповісти про очі і вуха, а потім про тулуб – на зміст і розуміння це не вплине*)
- Чи можна було б у прочитаному описі вжити слово «неборака»? Чи бачимо ми ставлення автора тексту до крота? Чи можемо ми взагалі щось сказати про автора?
- Звідки взято, на вашу думку, цей текст? (*з енциклопедії, довідника*)

- У якому тексті є порівняння, зменшувально-пестливі слова?

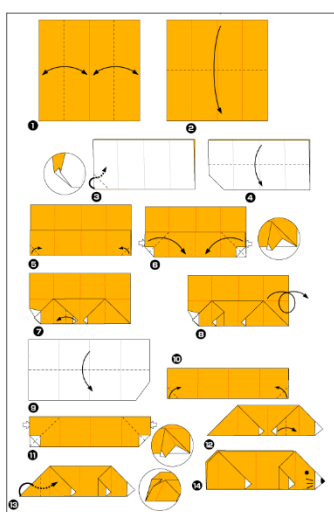
(«Кріт-неборака»)

- Який із текстів містить наукові факти? (обидва)

Отже, оповідання Олександра Копиленка – пізнавальний, текст, який містить наукові факти, але водночас розкриває емоції автора та викликає емоції в читача; стаття з енциклопедії – науковий текст, містить наукові факти, не є емоційним.

Складаємо оригами

На кінець нашого уроку пропоную вам зібрати крота у техніці оригами.

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

1. Вправа «Мікрофон»

- Про яку тварину ми сьогодні читали?
- Хто написав оповідання «Кріт-неборака»?
- Що нового ви дізналися?
- Ви усі сьогодні були молодці, дуже добре працювали та були активними. А тепер наш урок закінчився. До побачення!

Урок №5

Тема: Animals

Підтема: Wild animals

Клас: 2

Мовний інвентар: лексичні одиниці: giraffe, monkey, fox, tiger, lion, bear, deer, koala, panda, squirrel

Намір учителя:

- Вивчити нові лексичні одиниці з теми
- Спонукаати учнів до іншомовного спілкування
- Розвивати вміння працювати в команді
- Розвивати навички аудіювання
- Розвивати уяву та творчі здібності
- Навчити учнів описувати тварин

Очікуваний результат:

- Учні володіють новими лексичними одиницями
- Виявляють комунікативні здібності
- Вміють працювати в команді
- Спілкуються на задану тематику

Інтеграція: ЯДС, образотворче мистецтво, англійська мова

Тип уроку: вивчення нового матеріалу

Обладнання: картки, завдання, папір, кольорові олівці

Хід уроку

I. ПОЧАТОК УРОКУ

1. Привітання та організаційний момент

T: Good morning, kids. I'm glad to see you. How are you? Is anybody absent?

P: Everybody is present.

T: Are you ready for the lesson?

P: Yes, I am.

T: So, let's start our lesson.

2. Мовленнєва зарядка. Warming up.

Well, eyes, are you ready?

Yes, we are. (діти пальчиками торкаються очей)

Ears, are you ready?

Yes, we are. (торкаються вух)

Hands, are you ready?

Yes, we are. (плескають в долоні)

Legs, are you ready?

Yes, we are. (тупотять ногами)

Children, are you ready?

Yes, we are.

3. Повідомлення теми і мети уроку

- Now I'm going to play a short video for you and you will be able to think what we are going to talk about today.

<https://www.youtube.com/watch?v=yS1zl4g7HLA>

- So, what will we learn today?

- Animals.

- Yes, you are right! Today, we will speak about animals and learn them in English.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вивчення нової лексики.

You already know lots of wild animals, some of them you may have seen in the Zoo. Name them in Ukrainian. (Учні по черзі називають диких тварин українською мовою: лев, тигр, слон, жирафа, ведмідь та ін.).

T: Very well, thanks. Now, we are going to learn these names in English. Now I will give you the pictures of animals.

Роздавши учням малюнки, відбувається наступна робота: учні показують малюнки і називають тварину українською мовою: тигр. Далі вчитель показує дітям картку з англійською назвою тварини і каже: tiger, та прикріплює її на дошку.

- Now you see the names of the animals on the board. You are going to find the picture of the animal and match it with its name. (Name), please stand up, demonstrate your animal to the class, come to the blackboard and stick it near the card with your animal's name on it. (Школярі прикріплюють свої картки із зображенням тварин поруч з їхніми назвами по-черзі).

- I am proud of you. Everyone has done a good job. Now, let's read the names of the animals after me – tiger

- Tiger ... Etc.

- You have already learned how to read the names of these animals.

Now, let's do this activity: write down all these names and their phonetic spellings in our dictionaries.

“Write the missing letters”

- Now, we are going to play a game called Fill in the Blanks. You see only the first and last letters of the words on the board: fill in the missing letters and you will get the names of some animals. Work in two teams. Every team needs to fill the gaps as quickly as possible. Then we will see which team wins. Now we start playing our game.

Завдання для команд:

1 команда	2 команда
1. b _ _ r	1. d _ _ r
2. p _ _ _ a	2. l _ _ n

3. m _ _ _ _ y	3. f _ x
4. t _ _ _ r	4. s _ _ _ _ _ l
5. g _ _ _ _ _ e	5. k _ _ _ a

The Mime Game

- Now we are going to play the next game.

I put all the flashcards on a desk face down. I ask a volunteer to come up to the desk and pick up a flashcard, he/she looks at it, but do not show it to others.

The student has to mime the animal he/she saw in the flashcard and others should guess it. Other children should ask, 'Is it a ...?' and the volunteer answers 'Yes, it is' or 'No, it isn't'. Pupils come up one by one and pick up flashcards one by one and play the Mime Game.

Фізкультхвилинка

Співання пісні, яку діти прослуховували на початку уроку

<https://www.youtube.com/watch?v=yS1zl4g7HLA>

Puzzles

Now every team will get a puzzle (a picture of animal). The winner is the team that collects the puzzle first. Then you will describe it.

Team 1: It's a panda. It's a big and lazy. It can climb trees.

Team 2: It's a lion. It's big. It can roar.

Reading comprehension.

Teacher: So, let's read the text about the giraffe.

P: A giraffe lives in Africa. It is brown and yellow. It has a very long neck.

The giraffe has four legs. It eats fruits.

1. Where does giraffe live? a) In America; b) In Africa; c) In Ukraine.

2. How many legs does giraffe have? a) 4; b) 2; c) 6.

3. What kind of neck does giraffe have? a) very long; b) very short; c) very little.

4. What colour is giraffe? a) brown and black; b) yellow and red; c) brown and yellow.

5. What does giraffe eat? a) meat; b) fruits; c) vegetables.

“Wordsearch”

<https://learningapps.org/create?new=38#preview>

Wordsearch

Creative work

- Let's create unusual animals with you, they will consist of different animals. How do you understand it? (e.g. an animal with a fox tail, a cat's head, etc.).

- Don't forget that your animals should have body parts like a real animal, not made up. If it is the ears of a mouse, they are small and gray, if it is the head of a cow, it has horns, etc. (show students an example)

- What else do we need to know about the animal we draw? (color, characteristics, size). What colors do we know? (red, green, black, brown, grey, orange, blue, purple).

- How can we tell about the color, size, and character of our animal?(It is big. It is funny. It is green.).

- Now think carefully about what kind of animal you would like to draw. Draw it on a piece of paper and make sure to color it.

Children perform the task. (10-15 minutes)

- And now you and I need to come up with a mini story about our animal.

- What can we tell about him? (name, age, where it comes from, color, size, what it can and cannot do).

- Now we will try to make a story about one of the animals together.

Example: It is a fox-snake. It is Nino. Nino is seven. It is small and red. Nino is good. It can fast run.

- Now write a story about your animal.

I.ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА УРОКУ

1. Exhibition of children’s drawings

- Look at the picture you have drawn. Check that you have drawn and written everything. Now let’s have an animal show.
- And tell me, how do you like your pictures? (My picture is good/bad/cute/funny).

2. Game “Chain”

- Look at the chain/ you should find the words which we learn today.

[Monkeykoalapandabeardeersquirrelliongiraffefoxtiger](#)

2. Рефлексія

- What have you learned today?
- What can you do now?

3. Підбиття підсумків

- Thank you for the lesson, good luck.

Урок №6

Тема: Летить мій вітрильник...

Мета: продовжити ознайомлювати учнів з історією появи техніки оригамі; удосконалювати навички роботи з папером; розвивати інтерес до оригімі, предмета, творчі здібності, уяву, фантазію, мислення, пам’ять; виховувати акуратність, любов до праці .

Обладнання: Маленький трудівничок : альбом-посібник з дизайну і технологій. 2 клас / Л.Роговська. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2019. 96 с.; зразок двох вітрильників, кольоровий двосторонній папір, клей, пензлик для клею, ножиці, фломастери, олівці, репродукції картин.

Інтеграція: мистецтво, трудове навчання

Тип уроку: комбінований урок

Використана література:

- Загадки про корабель, морські судна і морські професії – URL: <https://peskiadmin.ru/uk/yakor-zagadka-zagadki-pro-korabl-morskie-suda-i-morskie-professii.html>

- Як з'явилося оригамі? – URL: <https://jak-zrobiti-samomu.com.ua/yak-zyavilosya-origami/>

- Шум моря – URL: https://www.youtube.com/watch?v=blAB_JqAJNw

Хід уроку

I.ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

1. Привітання. Емоційне налаштування

- Добрий день діти. Сьогодні у нас на уроці гості. Давайте подумки побажаємо всім відпочити на нашому уроці. Сідайте. Посміхніться один одному. Ось із таким настроєм ми і почнемо наш урок.

2. Перевірка готовності учнів до уроку.

II.АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

- Діти, давайте пригадаємо, що ми робили на минулому уроці?
- А чи пам'ятаєте в якій техніці ми працювали? (Оригамі)
- Що називають оригамі?

III.МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- Що ж ми будемо з вами сьогодні робити. Давайте дізнаємось про це за допомогою загадки.

*Він парус піднімає,
А вітер вітрило підганяє.
І до далеких берегів,
Його жене по хвилях.*

(Вітрильник)

IV.СПРИЙМАННЯ Й УСВІДОМЛЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Повідомлення теми та мети уроку

- Сьогодні на уроці ми продовжимо створювати фігури у техніці оригамі, а саме будемо робити власні вітрильники.

2. Розповідь вчителя з елементами бесіди про оригамі

- Давайте трохи більше дізнаємось як же виникло оригамі. Скажіть мені, який матеріал використовують для оригамі? (папір)

Оригамі зародилося в Стародавньому Китаї, що не дивно - саме майстри цієї країни винайшли папір. Спочатку складання паперових фігурок мало виключно ритуальний характер при виконанні релігійних обрядів. Однак з часом ритуали перетворилися на світське мистецтво, яке поступово поширилося на інші країни. Особливо великих висот у перевтіленні аркуша паперу досягли майстри Японії - саме там були винайдені основні техніки складання.

Згадуючи японських майстрів, не можна не відзначити Акіру Есідзаву – одного з найбільш знаменитих майстрів оригамі. Він славиться тим, що присвятив цьому мистецтву все своє життя, розробив понад 50 000 моделей оригамі, створив абетку символів, яка дозволяє опанувати мистецтво оригамі навіть людям з мінімальною підготовкою, а також придумав техніку «мокрого» складання. Створені в цій техніці фігурки мають більш округлі лінії та «живий» силует.

Як можна побачити, оригамі – це мистецтво, яке має багаторічну історію, чималу кількість моделей, доступних для кожного охочого творити, та різноманітні техніки, що дозволяють урізноманітнити свої творіння.

3. Розгляд картин

- На початку нашого уроку давайте розглянемо декілька картин.

І. Айвазовський «Спокійне море»

В. Кернозенко «Вітрильник удачі»

- Море зачаровує своєю неповторністю і таємничістю, надихає художників на творчість. Морські краєвиди захоплюють ритмом хвиль, відтінками водної стихії, красою кораблів, що гойдаються під вітром.

- Давайте розглянемо дані композиції. Що на них зображено?

- Де це відбувається?

- Як ви вважаєте, яка на картинах пора року? Чому?

- Який настрій вони у вас викликають?

- Опишіть словесно ці картини.

- Яку б назву ви дали б цим картинам?

- Чи знаєте ви як називаються картини, які зображують морську тематику?

- Діти, картини, що зображують морський краєвид, називається Мариною. Художників, що зображують море, називають мариністами.

4. Гра «Входження в картину» + аудіо «Шум моря»+ декламування вірша Л. Українки «Тиша морська»

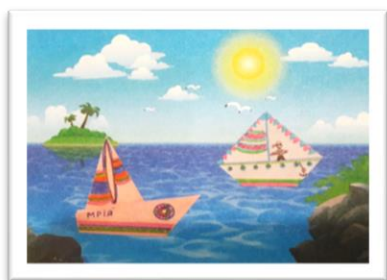
- Давайте спробуємо уявити, що ми потрапили до моря. Заплющте очі. Послухайте вірш.

- Уявіть собі місце де ви знаходитесь, що ви бачите, що ви відчуваєте.

- Хто хоче розповісти що він побачив-+/ла?

- То ми всі чули вітер, шум хвиль, їх гойдання у морі. Захотілось це насправді відчути. Але щоб це зробити нам чогось не вистачає. Чого саме? (відповіді учнів)

- Тобто нам не вистачає вітрильника. Давайте тоді зараз з вами його зробимо.

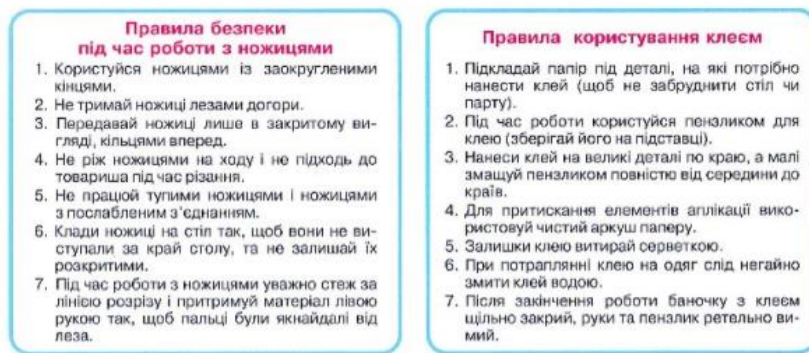
5. Демонстрування та аналіз зразка

1) Аналіз зразка виробу

- Розгляньте уважно зразок виробу. З якого матеріалу він виготовлений? (папір)
- В якій техніці зроблено вітрильник? (оригамі)
- Якщо ми розгорнемо наш вітрильник, то яка геометрична фігура буде в його основі? (квадрат)
- Що нам знадобиться для виготовлення вітрильника? (ножиці, папір, олівці)
- А чи потрібен нам клей? (так, тому що нам потрібно буде вітрильник прикріпити на основу у альбомі)

2).Техніка безпеки при роботі з ножицями

- Перш ніж приступити до роботи, давайте повторимо правила роботи з ножицями та клеєм.

Фізкультхвилинка

ІІІ. ПРАКТИЧНА РОБОТА УЧНІВ

- Я буду робити вітрильники разом з вами, тому повторюйте за мною, або можете дивитися на схему на дошці.

ВЕЛИКИЙ ВІТРИЛЬНИК

1. Візьміть кольоровий двосторонній папір. Виріжте з цього паперу квадрат завбільшки 10x10 см, та зігніть його по діагоналі.
2. Розверніть заготовку, так, щоб згин був праворуч.
3. Нижню частину відігніть догори.

4. Намалюйте фломастером вітрило та розмалюйте як ви захочете свій вітрильник.

МАЛЕНЬКИЙ ВІТРИЛЬНИК

1. Для меншого вітрильника виріжте квадрат завбільшки 6х6 см. Зігніть по діагоналі, а потім розправте.

2. Нижній кут відігніть догори, до середини діагоналі.

3. Переверніть заготовку. Фломастером або олівцями намалюйте основні частини вітрильника, а потім прикрашайте як ви забажаєте.

4. У кінці приклейте свої вітрильники на малюнок основу на сторінці 71.

ІV. ВИСТАВКА ТА ОЦІНЮВАННЯ РОБІТ

— Погляньте на нашу виставку.

— Ви дуже постаралися!

— Чи задоволені ви своєю працею?

— Чия робота вам сподобалася найбільше? Чому?

V. ПІДСУМОК УРОКУ.

1. **Вправа «Незакінчене речення».**

- Сьогодні на уроці мені найбільше сподобалося...

- Сьогодні я дізнався/лася...

- Сьогодні я навчився/лася...

VI. ПРИБИРАННЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ

- Наш урок підійшов до кінця. Ви сьогодні були дуже активними та слухняними. До зустрічі на наступному уроці!

Урок №7

Тема: Урок зв'язного мовлення. Написання твору про зиму на основі малюнка, вірша та власних спостережень

Мета: вчити самостійно писати твір на задану тему на основі допоміжних слів та даного плану; правильно будувати текст, речення; збагачувати словниковий запас учнів, вміння шукати порівняльні образи у творі; розвивати вміння міркувати, увагу, творчу уяву; вдосконалювати вміння послідовно висловлювати власні думки, використовуючи творче слово у власному мовленні; виховувати любов до природи, бачити прекрасне у навколишньому середовищі

Компетентності:

Мовно-літературна: вчити писати розповіді на основі малюнків, вірша, вражень від власних спостережень, викладати свої думки в письмовій формі; збагачувати лексичний запас.

Розвивальна: розвивати мислення, увагу, творчу уяву, мовлення

Виховна: виховувати спостережливість, взаємоповагу; інтерес до оточуючого, виховувати любов до природи

Обладнання: презентація, ілюстрації.

Інтеграція: українська мова, читання, мистецтво (образотворче мистецтво, музика)

Клас: 2

Хід уроку

I.ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

1. Привітання

Дзвоник всім нам дав наказ –
 До роботи швидше, клас!
 Попрацюємо старанно,
 Щоб сказати у кінці.
 Що у нашім дружнім класі,
 Діти, просто, молодці!

II.МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Покладіть руки на парту, заплющте очі та промовляйте:

Я зможу сьогодні добре працювати на уроці.

Я- особистість творча.

Я бажаю однокласникам успіхів на уроці.

III.АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

- Діти, сьогодні у нас дуже цікавий урок, але перед його початком давайте зробимо невеличкі вправи.

1. Дихальна вправа «Сніжинки»

Зроби глибокий вдих-видих – подуй на долоні, неначе на ній сніжинка.

2. Мовленєва розминка.

Скоро настане вже зима. Давайте з вами уявимозимовий день. На вулиці дмухає вітер.

- Покажіть як віє вітер? (у-у-у-у-у)

Добре. Цей вітер колихає віти дерев та кущів. Покажіть:

- Як шелестять голі віти дерев? (ш-ш-ш-ш)

Земля під ногами вже тріщить від морозу.

- Як вона тріщить? (хрусь-хрусь-хрусь)

Нам стало прохолодно.

- Давайте зігріємо ручки і подмухаємо на них (хух-хух-хух)

Молодці!

IV.ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА МЕТИ УРОКУ

Діти, сьогодні ми з вами будемо писати твір. Але ж цікаво на яку тему. Давайте ми з вами дізнаємося тему за допомогою загадки.

Біла, гарна, чарівна,
Мов Снігуронька вона.
Землю прикрашає,
Сріблом засипає
Все навколо – наче рай!

Нумо! хто це, відгадай!

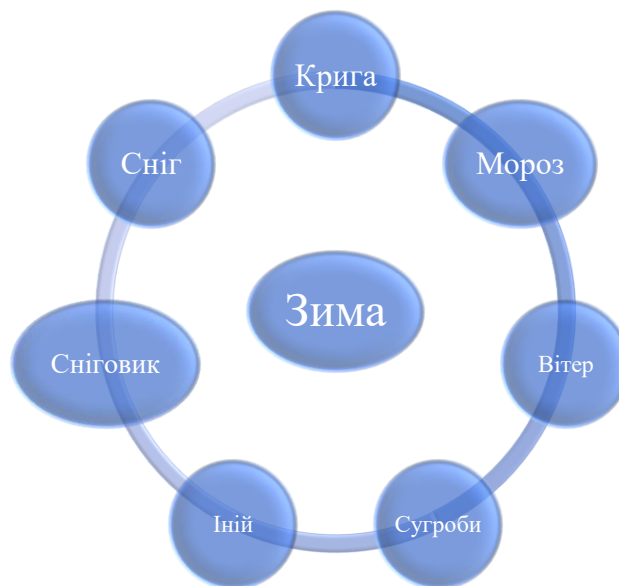
(Зима)

- Правильно діти, це зима. Отже сьогодні ми з вами будемо писати твір про зиму.

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Асоціативний куш

- Давайте ми зараз заплющимо усі очі і представимо зимовий день. Що ви бачите? З чим асоціюється у вас ця пора року?

2. Гра «Сніжки»

- А зараз давайте пограємо у гру. Ви будете по черзі кидати «сніжок» кому захочете і будете називати ознаки:

Назвіть якнайбільше ознак зими (біла, сніжна, холодна...)

А ознаки снігу (пухкий, хрусткий, білий...)

Молодці!

3. Коротка біографія про автора

- Як ми знаємо, про зиму багато пишуть письменники: вірші, казки, оповідання, композитори складають пісні, художники малюють картини. Один з письменників, Вадим Скомаровський, якраз писав про цю чудову пору року.

Вадим Скомаровський народився 1 червня 1937 року. Його рідне село Балико-Щучинка (Кагарлицький район, Київська область) лежить на правому березі Дніпра, навкруги - ліси, а в лісах - озера. Ця багата природа розвивала творчу уяву майбутнього поета і скрашувала його дитинство, яке припало на роки Вітчизняної війни.

Перші книжки Вадима Скомаровського "Сестринська радість" (1959) та "Зірочка" (1961) засвідчили, що автор має природний дар розповідати історії про дітей і для дітей, поетично змальовувати природу.

З роками тематика творів Вадима Скомаровського розширювалася. До образів його земляків, до чарівних краєвидів рідного краю додалися нові персонажі - діти і дорослі, нові краєвиди. У 1963 році вийшла книга Вадима Скомаровського "На Тарасовій горі". Це вірші, присвячені геніальному українському поетові Тарасу Григоровичу Шевченку.

У творчому доробку Вадима Скомаровського є також казки: " Де поділися зорі?", "Чому в морі вода солоня", "Чому лютий короткий" та інші. Вони цікаві та повчальні.

Гумористичні та сатиричні вірші, мініатюри, карикатури стали новою і цікавою гранню творчості Вадима Скомаровського. Про це свідчить нова збірка поета "Комп'ютер з характером", що вийшла у 2002 році.

4. Словникова робота. Гра «Впіймай рибку».

На презентації показані з одного боку певні слова, а з іншого у різнобій до них синоніми. Діти повинні з'єднати слово з його синонімом.

Правильні відповіді

Шати – святкове вбрання

В'яз – дерево

В сповитку – у пелюшках, закутана

Плетиво – що не будь сплетене, сплетіння

Зіткала – виготовила

Віхола – сильний вітер зі снігом, заметіль, хуртовина

Лілея – квітка

Нашвидку – за короткий час

5. Опрацювання заголовка до вірша.

- Зараз ми з вами будемо слухати вірш. Але перед цим прочитайте його заголовок.

- Як ви гадаєте, про що буде йти мова у творі?

6. Декламування вірша вчителем.

- Зараз я прочитаю даний вірш а ви уважно послухайте.

Потім скажете мені, чи здійснилися ваші очікування.

7. Перевірка первинного сприймання змісту твору.

— Чи справдилися ваші передбачення щодо змісту вірша?

— Чи сподобався вам вірш? Що сподобалося?

— Які картини уявляли, слухаючи вірш?

Фізкультхвилинка

8. Читання вірша учнями мовчки.

9. Поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту.

- Як казкові шати змінили ліс?

- Назвіть дерева, які запорошила зима.

- Чому важко відгадати, де яке дерево?

- Якими поет побачив ялинки? З ким він їх порівнює?

- Про які білі хустинки йдеться?

- Які ще порівняння є у вірші? Як ти їх розумієш?

- Як ви гадаєте, що автор хотів нам показати цим твором?

- З яким настроєм потрібно читати вірш?

10. Гра «Однакові хвостики»

- Діти, знайдіть у вірші слова, які римуються. Прочитайте їх.

11. Вправа «Хто (що) який?»

- Виберіть і прочитайте ознаки до поданих слів.

Шати... (*казкові*).

Плетиво... (*сиве*).

Віхола... (*біла*).

Пелюстки... (*ніжні*).

Листок... (*зірваний*).

12. Робота над ілюстрацією.

Б. Кустодієв «Лижники»

Н. Кравцова «Зимовий пейзаж. Вечерніє»

- Зараз погляньте на малюнок. Подивіться, які дерева з вірша ви бачите на рисунку? За якими ознаками ви їх упізнали?

- А які рядки з вірша можна використати щоб описати даний малюнок?

Прочитайте ці рядки.

13. Слухання композиції К. Дебюссі «Сніг танцює»

Неймовірну красу зими можна також почути і звуках музики.

Послухайте твір композитора Клода Дебюссі «Сніг танцює» і уявіть зимовий пейзаж. Опишіть картину, яку ви уявили. Поясніть, чому ваша уява змалювала саме динамічну композицію

Словникова скарбничка

Зима для вас... — чародійка, красуня, майстриня, майстриня на всі руки, лебідь біла, цариця білошкіра, господиня природи, бажана гостя, сива чаклунка, рукодільниця, Білосніжка, пані метелиця, пустунка, матінка, казкарка, розумниця.

— Назвіть слова, що розповідають про дії зими.

Зима (що зробила?) ... прилетіла, прийшла, розсипала, прикрасила, нарядила, змахнула рукавом, зігріла, вкрила, припорошила, пригостила.

(Як прикрасила? Чим?) Красиво, гарно.

Вбрання: косинка біла, білий шарфик пухнастий, снігові шуби, пухові рукавиці, теплі валянки, хутрянні шапки.

А давайте напишемо ознаки снігу: холодний, блискучий, розсипчастий, колючий, м'який, іскристий, пухнастий.

А які є дієслова до слова сніг? (Сріблом сіяв, виблискував, іде, рипить, сіється, лежить, повалив, наткав полотна, засипав, носить, обліпив, кружляє)

14. Складання плану

1. Настала чарівниця-зима
2. Опис природи взимку
3. Радість дітей.
4. Враження від зими
5. Яка ж чудова пора року

15. Самостійна творча робота

А тепер ми всі готові

В зошитах писати твори

16. Перевірка написаного.

V. ПІДСУМОК УРОКУ

- Що ми з вами робили на уроці?
- А чому ви навчилися на уроці?
- Що тобі сподобалося робити?
- Сьогодні усі буди молодці, гарно працювали. Зустрінемося на наступному уроці.

ДОДАТОК Е СЕРТИФІКАТ

Certificate Number
My-2316179

**Certificate
of Participation**

We are honored to present this certificate to

Svetlana Pechkurova

for participation in the
V International Scientific and Practical Conference
SCIENTIFIC PARADIGM IN THE CONTEXT OF TECHNOLOGIES AND SOCIETY DEVELOPMENT
held on May 16-18, 2023 in Geneva, Switzerland.

and for publishing a scientific paper
**ДОСЯГНЕННЯ СУЧАСНОЇ НАУКИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ
ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ**

The Certificate confirms 12 hours of remote work on the preparation of scientific paper. The organizing committee recommends to award a 0,4 ECTS credits for participant for being involved.

Proceedings of the International Scientific and Practical Conference are available on a website:
<https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/issue/archive>

OPEN ACCESS